

Prac. Pomoc.

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

09050/2

*W sprawie
raty.*

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

POD REDAKCJĄ
TADEUSZA CZEŻOWSKIEGO, JÓZEFA MOSSAKOWSKIEGO
i LEONIDA ŻYTKOWICZA

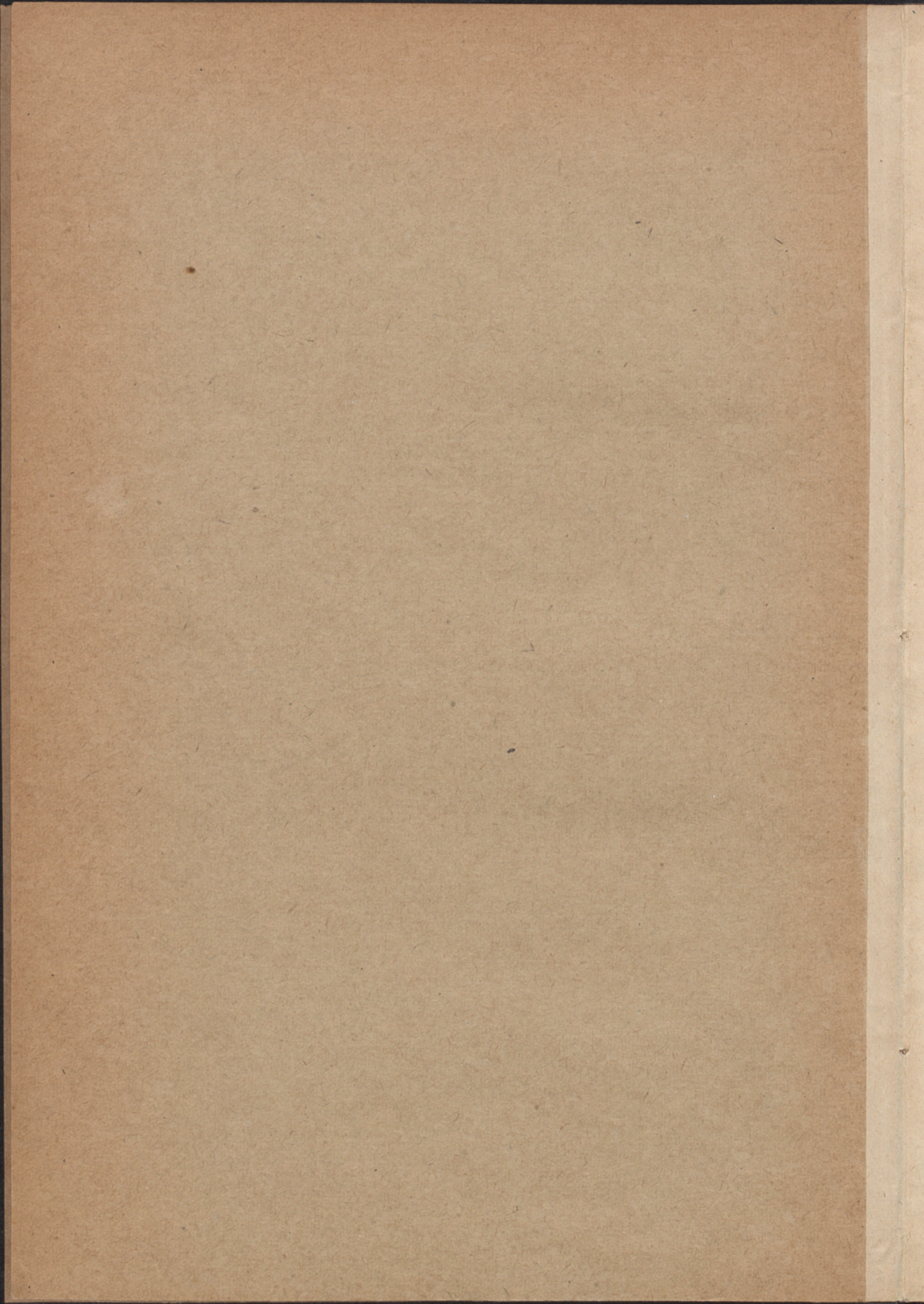
2

1 VII 1948 — 31 XII 1948

T O R U Ń

NAKŁADEM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
Z ZASIŁKU MINISTERSTWA SZKÓŁ WYŻSZYCH I NAUKI

1 9 5 0

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

2

1 VII 1948 — 31 XII 1948

**SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU**

POD REDAKCJĄ
TADEUSZA CZEŻOWSKIEGO, JÓZEFA MOSSAKOWSKIEGO
i LEONIDA ŻYTKOWICZA

2

1 VII 1948 — 31 XII 1948

T O R U Ń
NAKŁADEM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
Z ZASIĘKU MINISTERSTWA SZKÓŁ WYŻSZYCH I NAUKI
1 9 5 0

0

09050

Cyf. Pomorska

II

Nakład 600 — Papier: offset, bezdrzew. kl. V 80 g — Format: 70x100
Data rozpoczęcia 21. 4. 1950 r. — Data wykonania w lutym 1951 r.

P-2-17954 — Państwowe Toruńskie Zakłady Graficzne — Toruń, Rabskańska 15/17 — tel. 1595

E. 1113/57

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

NR 2 — LIPIEC — GRUDZIEŃ 1948

TREŚĆ

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA:

Wydział I	9
Wydział III	23

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ WYDZIAŁ I

GUMOWSKI MARIAN, Sfragistyka polska (ref. autor)	50
LECHICKA JADWIGA, Rola dziejowa Stanisława Leszczyńskiego, polityczno — społeczno — kulturalna	51

KOMISJA HISTORYCZNA

Posiedzenie naukowe Komisji za okres od 1. I. do 31. XII. 1948 r.	64
---	----

WYDZIAŁ II

CZERNY ZYGMUNT, Wielotorowość w historii literatury francuskiej (ref. autor)	65
HRABEC STEFAN, Elementy kresowe w języku poetów czerwonoruskich (ref. E. Słuszkiewicz)	65
— O polskiej gwarze wsi Duliby w b. powiecie buczackim (ref. E. Słuszkiewicz)	70
KUCHARSKI EUGENIUSZ, Pierwszy pisarz polsko — łaciński Brunon z Kwerfurtu (* 972 † 21. VIII. 1009) i początki piśmiennictwa w Polsce (ref. autor)	77

<i>TURSKA HALINA</i> , Z zagadnień miejsca akcentu w języku polskim (ref. E. Słuszkiewicz)	79
— Dialekt polski na podłożu litewskim (ref. E. Słuszkiewicz)	79

KOMISJA FILOLOGICZNA

Posiedzenia naukowe Komisji za okres od 1. I. do 31. XII. 1948 r.	79
---	----

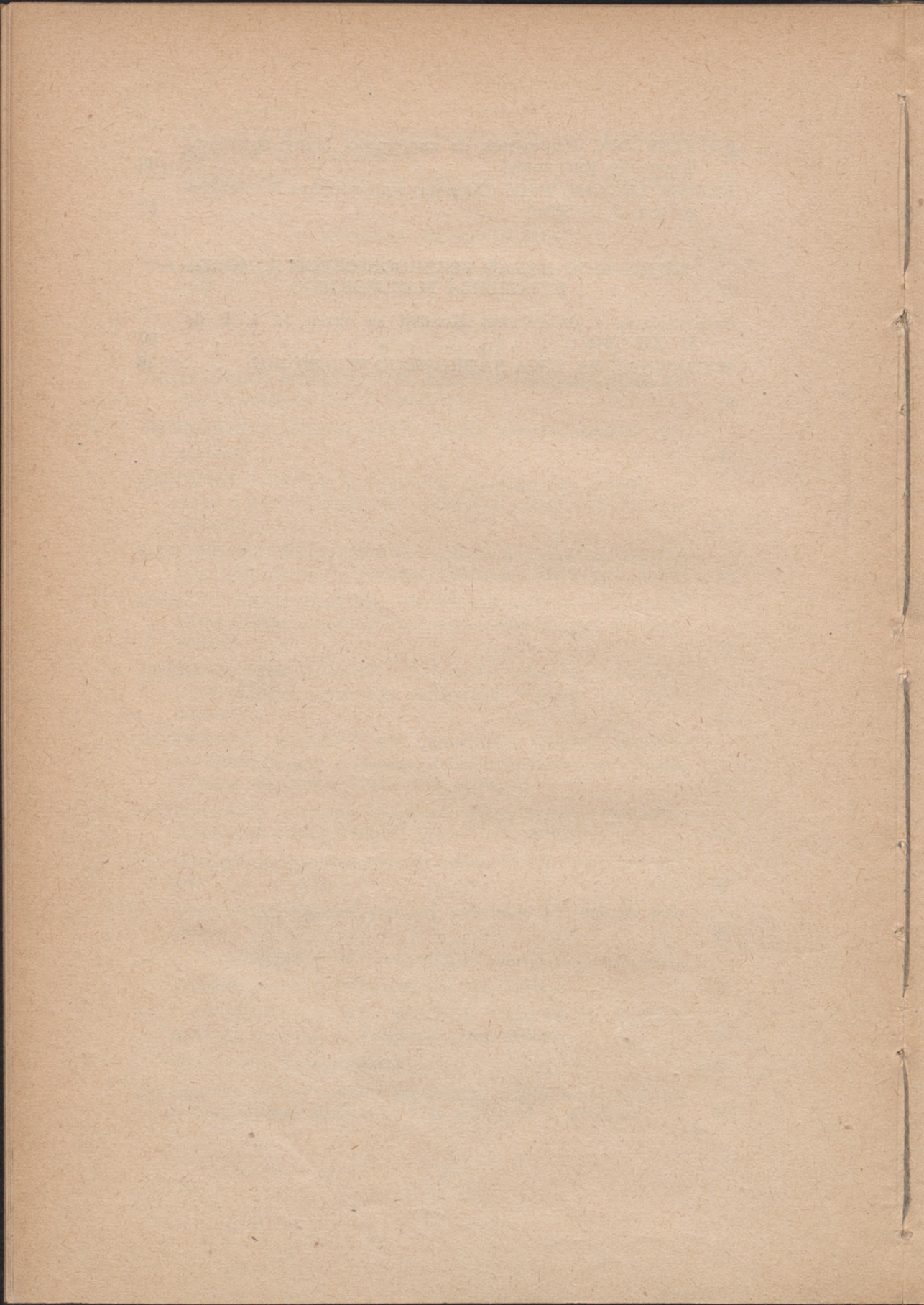
WYDZIAŁ III

<i>GROMADZKA MELITYNA</i> , Badania nad rozmieszczeniem kórki wełnistej (ref. J. Prüffer)	80
<i>IWANOWSKA WILHELMINA</i> , Widma gwiazd szybkich (ref. autorka)	80
<i>ŁUBIEŃSKA CECYLIA</i> , O różnicy faz pomiędzy krzywą jasności a krzywą prędkości radialnych cefeid (ref. W. Iwanowska)	81
<i>DZIEWULSKI WŁADYSŁAW</i> , Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem Marsa (ref. autor)	82
<i>GADZIKOWSKA HALINA</i> , Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem Wenus (ref. W. Dzielwski)	82
<i>IWANISZEWSKI HENRYK</i> , Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem Neptuna (ref. Dzielwski)	82
<i>DZIEWULSKI WŁADYSŁAW</i> , Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem Merkurego, Ziemi, Jowisza, Saturna i Urana (ref. autor)	82
— Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem ośmiu wielkich planet (ref. autor)	82
— Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej TX Cygni (ref. autor)	83
— Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RS Orionis (ref. autor)	83
— i <i>IWANOWSKA WILHELMINA</i> , Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej U Vulpeculae (ref. autorzy)	83
— i <i>IWANOWSKA WILHELMINA</i> , Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej X Vulpeculae (ref. autorzy)	84
— Obserwacje meteorów (ref. autor)	84
Tymczasowe wyniki badań zespołowych, przeprowadzonych na terenie wydmy Zadroże w 1948 roku (ref. J. Prüffer)	84

<i>PRÜFFER JAN</i> , Przyczynek do znajomości fauny rezerwatu Wierzchlas (ref. autor)	86
<i>KLIMEK LUCJAN</i> , Wązki (Odonata) województwa Pomorskiego (ref. J. Prüffer)	87

KOMISJA DO BADAŃ PRZYRODNICZYCH POMORZA
I POJEZIERZA MAZURSKIEGO

Sprawozdanie z działalności Komisji za okres od 1. I. do 31. XII. 1948 r.	87
WYDAWNICTWA T-WA NAUKOWEGO W TORUNIU	89

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

ciąg dalszy

Dział niniejszy będzie uzupełniany w miarę nadsyłania dalszych materiałów.

WYDZIAŁ I.

GUMOWSKI MARIAN, urodził się dnia 30. IX. 1881 r. w Krościenku nad Dunajcem, gdzie ojciec był lekarzem miejskim. Gimnazjum ukończył w Krakowie, gdzie również w ciągu trzech lat studiował na uniwersytecie pracując równocześnie w Muzeum Narodowym oraz przy zbiorach namiestnika hr. Andrzeja Potockiego. Przy 15 godzinach dziennie takiej pracy zdołał zaoszczędzić sobie fundusz na całoroczny pobyt za granicą — na uniwersytecie w Monachium i podróż po Włoszech i Niemczech. Wróciwszy do Krakowa złożył w roku 1906 doktorat, a w roku 1909 habilitował się do numizmatyki. W roku 1918 rozszerzył habilitację na historię starożytną, a to na podstawie rozpraw, jakie w międzyczasie wydał. Był wówczas kierownikiem Muzeum Czapskich w Krakowie i docentem Uniwersytetu Jagiellońskiego, a równocześnie redaktorem Wiadomości Numizmatyczno-Archeologicznych i sekretarzem Towarzystwa Numizmatycznego. W 1919 r. został powołany do Poznania na stanowisko dyrektora Muzeum Wielkopolskiego. W latach następnych wykładał historię starożytną na Uniwersytecie Poznańskim, był redaktorem Przeglądu Muzealnego i wydawał Roczniki Muzealne. Po dwuletnich staraniach przeszedł na emeryturę, pragnąc poświęcić się w zupełności pracy naukowej. W lecie 1945 r. powołany został do Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu dla wykładów nauk pomocniczych historii oraz historii starożytnej.

Prace: a) z zakresu numizmatyki: Monety polskie w Wiedniu, Kraków 1904 WNA¹. 2) Wykopalisko pod Bochnią, Kraków 1905 WNA. 3) Wykopalisko Ciechanowskie, Kraków 1905 WNA. 4) Nieznane monety Zygmunta III, Kraków 1909 WNA. 5) Talar i dukat toruński z 1647 r., Kraków 1909 WNA. 6) Talar targowicki z 1793 r., Kraków 1909 WNA. 7) O grzywnie i monecie piastowskiej, Kraków 1908 P. A. U. 8) Mincerze i ich rola w czasach Piastów, Kraków 1909 WNA. 9) Bemerkungen zu Dannenbergs letztem Wort.

¹) WNA — Wiadomości Numizmatyczno - Archeologiczne, kwartalnik, od 1909 r. miesięcznik.

Berliner Münzbl. 1906. 10) Promienie Roentgena w numizmatyce, WNA 1909. 11) Stemple mennicze gdańskie, WNA 1909. 12) Trzy wykopaliska monet z XI wieku. WNA 1909. 13) Mennica koronna za Alexandra Jagiellończyka, WNA 1909. 14) Numizmatyka na uniwersytetach, WNA 1909. 15) Szkice numizmatyczne, Kraków 1910 (WNA). 16) Wykopaliska monet rzymskich w Poznańskim, WNA 1910. 17) Korespondentki medalowe, WNA 1910; 18) Introduction de la monnaie d'or en Pologne, Bruxelles 1910. 19) Wykopalisko monet XI wieku w okolicy Krakowa. WNA 1910. 20) Denarek krakowski Ludwika węgierskiego, WNA 1910. 21) Szeląg gdański Kazimierza Jagiellończyka, WNA 1910. 22) Recenzja z Rutkowskiego „Skarbowość polska za Alexandra“, WNA 1909. 23) Nieznany brakteat kujawski, WNA 1910. 24) Wykopaliska monet polskich X i XI wieku, Kraków 1905 Akad. Um. 25) Wykopalisko monet w Golinie, Kraków 1906 (WNA), 26) Tynf omyłkowy, WNA 1909. 27) Ort koronny Jana III z nieznanego roku, WNA 1910. 28) Szóstak litewski Sobieskiego, WNA 1910. 29) Monety sasko-polskie, Kraków 1910 (WNA). 30) Tymfy Augusta III z 1753 r., WNA 1910. 31) Izaak i Icek czyli przyczynek do polityki menniczej Fryderyka II, WNA 1909. 32) Monety i medale, Kraków 1910 (WNA). 33) Trzeciak poznański z 1603 roku, WNA 1911. 34) Recenzja z Friedricha „Funde antiker Münzen“, WNA 1910. 35) Denary pierwszej doby piastowskiej, Kraków 1904 (WNA). 36) Najdawniejszy pomnik języka polskiego, WNA 1911; 37) Nieznany denarek i półgrosz Jagiełły, WNA 1911. 38) Półgrosz Władysława Jagiełły z literami SA, WNA 1911. 39) Półgroszek Kazimierza Jagiellończyka z literami MT, WNA 1911. 40) Wykopalisko talarów w Szywnoładzie, WNA 1911. 41) Moneta złota w Polsce średniowiecznej, WNA 1912. 42) Popiersie Władysława IV na dwutalarze pruskim, WNA 1912. 43) Wykopalisko monet polskich w Wilczynie, WNA 1912. 44) Szeląg poznański z 1584 r., WNA 1911. 45) Trzy nieopisane brakteaty, WNA 1912. 46) Moneta złota w Polsce średniowiecznej, Kraków 1912 Akad. Um. 47) Moneta czy medalik Jana Kazimierza, WNA 1912. 48) Franciszek Piekosiński jako numizmatyk, Lwów 1908 (Kwartalnik Historyczny). 49) Mennica olkuska i jej dzieje, Kraków 1913 Spraw. kom. hist. szt. 50) Recenzja z Burcharda „Münzstempel“, WNA 1909. 51) Trzy nieznane talary Stefana Batorego WNA 1908. 52) Jubileusz Towarzystwa Numizmatycznego, Kraków 1914, Przegląd Powszechny. 53) Podręcznik numizmatyki polskiej, Kraków 1914. 54) Wpływy polskie na pieniężne stosunki Śląska. Lwów 1916 (Ks. Orz.). 55) Nowa moneta polska, WNA 1917. 56) Wyobrażenia monet piastowskich jako źródło historyczne. WNA 1916. 57) Wykopalisko w Brzegach z XIII wieku. Kraków 1917 Akad. Um. 58) Dukat Alexandra Jagiellończyka, WNA 1916. 59) Zur glogauischen Münzgeschichte, Berlin 1916 (Berl. Münzbl.). 60) Catalogue de la Collection du Ct. E. Czapski, tom V Kraków 1916. 61) O jednostkę monetarną Królestwa Polskiego. Kraków 1917 (N. Reforma). 62) Projekt emisji bonów krakowskich 1919 (N. Reforma). 63) Z historii rubla i kopiejki w Polsce, 1918 (N. Reforma). 64) Bony wojenne, Kraków 1918 (N. Reforma). 65) Elżbieta hr. Hutten-Czapska. Wspomnienie pośmiertne. WNA 1918. 66) Wpływy polskie na pieniężne stosunki Śląska, Kraków 1918 Akad. Um. 67) Najdawniejsza moneta śląska, WNA 1919. 68) Katedra krakowska na monetach piastowskich, WNA 1919. 69) Merseburg oder Kruschwitz, 1918 Berliner Münzbl. 70) W. Bartynowski, wspomnienie pośmiertne, WNA 1918. 71) Potrzeby numizmatyki polskiej. Nauka polska

II 1918. 72) Stan i potrzeby numizmatyki i medalografii. Nauka polska I 1917. 73) Szkice numizmatyczne historyczne z XI wieku, Poznań 1920 (Towarzystwo Historyczne). 74) Uwagi do opisu wykopaliska z nad Drwęcy. WNA 1920. 75) Numizmatyka litewska wieków średnich, Kraków 1920 (WNA). 76) W sprawie brakteatów hebrajskich, WNA 1922. 77) Mennica wileńska, Warszawa 1921. 78) Biskupstwo kruszwickie XI wieku. Poznań 1921 (Towarzystwo Naukowe). 79) Konkurs na złoty polski. Rzeczpospolita 1923. 80) Bolesław Chrobry współrządcą cesarstwa. Lwów 1925 (Zapiski numizmatyczne). 81) Henryk Mańkowski, wspomnienie pośmiertne. Kraków 1925 (WNA). 82. Zabytki mennicze książąt braniborskich. Poznań 1927 (Slavia occ.). 83) Prawo mennicze biskupów poznańskich. Poznań 1926 (Kronika miasta Poznania). 84) Mennica państwowa w Warszawie. Kurier poznański 1927. 85) Mennica miejska w Poznaniu. Poznań 1927 (Roczniki muzealne). 86) Maciej Schilling. Toruń 1927 (Towarzystwo Naukowe). 87) Z studiów nad numizmatyką litewską. Lwów 1926 (Zapiski numizmatyczne). 88) Mennica gnieźnieńska w czasach piastowskich. Lwów 1926 (Zapiski numizmatyczne). 89) Dzieje mennicy krakowskiej. Poznań 1927. 90) Prawo mennicze biskupów polskich w wiekach średnich. Włocławek 1926 (Ateneum kapł.). 91) Język na monetach polskich. Poznań 1926. (Slavia occ.). 92) Gdańskie herby, monety. Lwów 1927 (Gdańsk praca zbiorowa). 93) Mennica państwowa w Warszawie. Lwów 1928 (Zapiski numizmatyczne). 94) Przedsiębiorcy menniczni w Poznaniu, Poznań 1928 (Kronika miasta Poznania). 95) Monety polskie. Warszawa 1924. 96) Numizmatyka polska. Warszawa 1930; (Wiedza o Polsce). 97) Walhausen. Berliner Münzblätter 1931. 98) Denary św. Wojciecha, Kraków 1934 (WNA). 99) Mennica toruńska. Toruń 1934; (Dzieje Torunia). 100) Przyczynki do historii mennictwa ks. Cieszyńskiego. Kraków 1933 (WNA). 101) Recenzja z Katza „O chronologii denarów czeskich“, WNA 1935. 102) Moneta na Śląsku do końca XIV w. Kraków 1935 (Akad. Um.). 103) Bolesław Chrobry w Czechach. Kraków 1935 (WNA). 104) Księżniczka polska opatką niemiecką, Kraków 1936 WNA. 105) Swatawa królowa czeska. Kraków 1936 WNA. 106) Kłopoty bydgoskie pana podkomorzego. Dziennik Bydgoski 1932. 107) Bolesław Chrobry w Czechach, Poznań 1934. Towarzystwo Hist. 108) Inflacja za Mieszka III, Kraków 1937 WNA. 109) Brakteaty z Anusina. Kraków 1937 WNA. 110) Zaczęło się od grosza, Katowice 1938. 111) Kryzys walutowy po śmierci Kazimierza Wielkiego, Poznań 1937 (Kronika miasta). 112) H. Rüdiger naczelny mincerz bydgoski. Bydgoszcz 1937 (Przegląd bydgoski). 113) Z rachunków podskarbiego Wołowicza, Wilno 1938 (Ateneum). 114) Monety z oblężenia Zamościa. Zamość 1938 (Teki zam.). 115) Trzej Bolesławowie XII wieku, Katowice 1938 (Roczniki Tow. Nauk.). 116) Wykopalisko brakteatów w Radzanowie, Kraków 1938 WNA. 117) Krzyżackie brakteaty, Toruń 1938 Tow. Nauk. 118) Początki mennicy poznańskiej, Poznań 1939 (Kronika miasta Poznania). 119) Pieniądz papierowy Polski Odrodzonej, Kraków 1939 WNA. 120) Gdańskie czułości, Warszawa 1939 (Wiad. liter.). 121) Corpus nummorum Poloniae tom I Kraków 1939 (Akad. Um.). 122) Szwedzka moneta w Elblągu, Toruń 1946 (Zapiski Tow. Nauk.).

b) z zakresu medalografii. 123) Medale Jagiellonów, Kraków 1906. 124) Medal Gniewkowski, Kraków 1909 WNA. 125) Modeler Posch i jego medaliony Radziwiłłowskie, WNA 1909. 126) O medalach hetmana Jana

Zamoyskiego, Kraków 1910 (Sprawozd. kom. hist. szt.). 127) Medale Stefana Batorego, Kraków 1913. 128) Wystawa medalierstwa polskiego, Kraków Czas 1914. 129) Projekt medalografii polskiej. Kraków 1916 WNA. 130) Plakiety Jana Wysockiego, WNA 1918. 131) Medale i medaliony Kościuszkowskie, WNA 1918. 132) Hans Schwarz i jego polskie medale, Kraków 1917 Akad. Um. 133) Pamiątki koronacji królewskich w Polsce, Warszawa 1923 Tyg. Ilustr. 134) Jan Wysocki (wstęp do katalogu jego wystawy) Poznań 1923. 135) Medale Zygmunta III, Kraków 1924. 136) Medale Polskie, Warszawa 1925. 137) Studia nad gdańską sztuką medalierską, Kraków 1925 WNA. 138) Wileńska szkoła medalierska, Wilno 1929 (Ateneum). 139) Jan Dantyszek i jego medale, Toruń 1929 (Zapiski Tow. Nauk.). 140) Sztuka medalierska w Polsce, Warszawa 1924 (Sztuka i art.). 141) Trzy serie portretów jagiellońskich, Kraków 1938 WNA. 142) Sztuka medalierska w Polsce, Kraków 1935, Przegl. Powsz. 143) Medale Władysława IV, Kraków 1939 WNA.

c) z zakresu sfragistyki i heraldyki. 144) Recenzja z Chmiela, Pieczęcie Uniwersytetu Jagiellońskiego, Lwów 1918, Kwartalnik hist. 145) Pieczęcie królów polskich, Kraków 1920 (WNA). 146) Herb i pieczęcie miasta Gdańska, Lwów 1928 (w pracy zbiorowej). 147) Pieczęcie i herby miast wielkopolskich, Poznań 1922 (Przegl. adm.). 148) Sfragistyka polska, Warszawa 1930 (Wiedza o Polsce). 149) Pieczęcie książąt litewskich, Wilno 1931 (Ateneum). 150) Początki Białego Orła, Poznań 1931 Roczn. hist. 151) Pieczęcie i herby miast wielkopolskich, Poznań 1932, (Ruch). 152) Herb i pieczęcie miasta Włocławka, Włocławek 1932 (Express kujawski), 153) Herb i pieczęcie miasta Rawicza. Orędownik powiat. 1932. 154) Nieporozumienia heraldyczne, Kraków 1923 Głos. Nar. 155) Herbarz polski, Warszawa 1933 Kawa Hag. 156) Herb i pieczęcie miasta Torunia, Toruń 1934 Dzieje Torunia. 157) Wappen und Siegel der Stadt Bielitz, Schles. Zeit. 1934. 158) Herb i pieczęcie miasta Bielska, Zjednoczenie śląs. 1934. 159) Pieczęcie śląskie do XIV wieku, Kraków 1935 Akad. Um. 160) Herby miast litewskich, Wilno 1935 Ateneum. 161) Herby i pieczęcie warszawskie, Warszawa 1935 Miesięcznik heraldyczny. 162) Herby i pieczęcie wsi wielkopolskich, Poznań 1937 Roczn. hist. 163) Herby miast województwa warszawskiego, Warszawa 1938 Mies. herald. 164) Czy wsie mogą mieć herby? Ilustr. Kurier Codz. 1937. 165) Herby i pieczęcie miejscowości województwa śląskiego, Katowice 1939. 166) Herby miast województwa pomorskiego, Toruń 1939 (Tow. Nauk.).

d) z zakresu historii sztuki. 167) Sztuka ludowa a numizmatyka, WNA 1906. 168) Mateusz Morawa rytownik XVII wieku, Kraków 1905, WNA. 169) Ozdoby srebrne w Wodziradach, WNA 1910. 170) W sprawie ustawy konserwatorskiej, WNA 1912. 171) Nieznane portrety Stefana Batorego, Kraków 1904 WNA. 172) Portrety Kościuszki, Ilustr. Kurier Codz. 1917. 173) Portrety Kościuszki, Lwów 1917 Altenberg. 174) W sprawie Muzeum Śląskiego, Kraków 1918 Głos Nar. 175) Galeria sztuki współczesnej, Czas krak. 1915. 176) O najstarszej katedrze na Wawelu, Kraków 1918 Akad. Um. 177) O katedrze romańskiej na Wawelu, Kraków 1918, Akad. Um. 178) Katedry wawelskie, Kraków 1919 Przegląd Powsz. 179) Muzealna polityka Rządu, Warszawa 1919 Nauka polska II. 180) Wystawa napoleońska w Warszawie, Dziennik poz. 1921. 181) Wystawa japońska w Muzeum Wkpol. Tygodnik Ill.

1924. 182) Pamiątki po Bolesławie Chrobrym, Poznań 1924 Kurier pozn. 183) Rewindykacja naszych zabytków, Kurier pozn. 1924. 184) Wystawa jubileuszowa Jacka Malczewskiego, Kurier pozn. 1925. 185) Moje zbiory biblioteczne, Bydgoszcz 1925 Księga jubileuszowa. 186) Płyta grobowa biskupa Czarnkowskiego, Poznań, 1923 Kronika miasta Poznania. 187) Wystawa sztuki polskiej w Paryżu, Dziennik pozn. 1921. 188) Wystawa Kościuszkowska w Krakowie, N. Reforma 1917. 189) Skradziony relikwiarz, Poznań 1923 Dziennik pozn. 190) Muzeum Wielkopolskie, Kraków 1924. 191) Pomniki i wizerunki Bolesława Chrobrego, Kurier pozn. 1925. 192) Straty sztuki polskiej w 1925 r., Kraków 1926 N. Reforma. 193) Rzekoma katedra Chrobrego na Wawelu, Kraków 1926 Głos Nar. 194) Niecodzienna wystawa w Wrocławiu, Poznań 1926 Dziennik pozn. 195) Sarkofag grobowy Chrobrego, Poznań 1925 Rocznik Muz. 196) Najstarsze bazyliki romańskie w Polsce, Kraków 1927 Przegl. powsz. 197) Kafle średniowieczne w Muzeum Wielkopolskim, Poznań 1928 Rocznik Muz. 198) Czeska sztuka i przemysł artystyczny, Kraków 1928 Głos Nar. 199) Polskie Kalwarie, Poznań 1929 Dziennik pozn. 200) Muzea i zabytki poznańskie, Poznań 1929 Dziennik pozn. 201) Zygmunt Hendel, wspomnienie pośmiertne, Poznań 1929 Dziennik pozn. 202) Ze studiów nad Kranachem, Poznań 1928 Rocznik Muz. 203) Architektura przedromańska w Polsce, Kraków 1930 Przegl. powsz. 204) Nowe odkrycia w Gnieźnie, Poznań 1932 Dziennik pozn. 205) Galeria Raczyńskich Poznań 1931. 206) Grobowiec Henryka IV w Wrocławiu, Katowice 1935 Zaranie śląskie. 207) Uzbrojenie i strój rycerski w czasach piastowskich, Warszawa 1936 Broń i barwa.

e) z zakresu historii powszechnej. 208) Ulryk Hozjusz hordniczy wileński, Kraków 1926 Przegl. powsz. 209) Sprawa braniborska XII wieku, Poznań 1928 (Slavia occ.). 210) Diabeł wenecki, Warszawa 1928 Przegl. hist. 211) Jubileusz Oswalda Balzera, Poznań 1928 Dziennik pozn. 212) Jaxa, ostatni książę braniborski, Kraków 1930 Przegl. powsz. 213) Dzieje polskiego Czerwonego Krzyża w Wielkopolsce, Poznań, 1930. 214) Rycerstwo śląskie w dobie piastowskiej, Katowice 1937. 215) Gdy Berlin był słowiański, Kraków 1937 Ilustr. Kurier Codz. 216) Protektorat i okupacja Czech przez Polskę w XI w. Kraków 1939 Ilustr. Kurier Codz.

f) z zakresu historii starożytnej. 217) Operacje finansowe Rzymu w drugiej wojnie punickiej, Kraków 1918 Akad. Um. 218) Szlak burztynowy. Kraków 1922, Przegląd powsz. 219) Handel rzymski na ziemiach polskich, Kraków 1922 (Caristeria), 220) Ze studiów nad drugą wojną punicką, Lwów 1917 Przew. nauk. i liter. 221) Moneta w starożytności, Kraków 1928 WNA, 222) Początki monety w Rzymie, Lwów 1928 Kwart. klas. 223) Przewrót religijny w Rzymie, Poznań 1927 Tow. Nauk. 224) Aprowizacja Rzymu w II wojnie punickiej, Warszawa 1948 Meander.

g) Rozmaite. 225) Redakcja Wiadomości Num. Archeol. Kraków 1909—1919. 226) Redakcja Przeglądu Muzealnego Poznań 1921. 227) Redakcja Roczników Muzealnych, Poznań 1924—1931. 228) Redakcja życiorysów artystów polskich, Lipsk 1927—1929, Thieme Becker. 229) Królowie słowiańscy, Toruń 1949 Zapiski Tow. Nauk. 230) Koniec starożytnego świata 1949 Warszawa, Meander. 231) O pierwotną nazwę Szczecina, Poznań 1950 Przegląd Zach. 232) Bracia Gobeliusze, Toruń 1949, Zapiski Tow. Nauk. 233) Falszerstwa monetarne Fryderyka II. Poznań 1948 Przegląd Zach. 234) Mennice

krakowskie, Kraków 1949 Wiad. Num. Ar. 235) Polskie Ustawodawstwo monetarne z 1918—39, Kraków 1949 WNA. 236) Straty Numizmatyki polskiej w ost. wojnie, Kraków 1949 WNA. 237) Historia jednego skarbu, Wrocław 1949 Zapiski numizm. 238) Obowiązki Numizm. wobec ziem odzys. Wrocław 1949 Zapiski Num.

HARTLEB KAZIMIERZ, urodził się 6. VII. 1887 r. w Zimnejwodzie. Do szkół uczęszczał we Lwowie, gdzie w r. 1904 złożył egzamin dojrzałości z odznaczeniem. Uniwersytet tj. wydział filozoficzny (historia — historia sztuki i literatury) ukończył we Lwowie, uzyskawszy w r. 1909 doktorat filozofii jednogłośnie z odznaczeniem. Od r. 1909 do 1920 pracował w bibliotekach uniwersyteckiej i Politechniki we Lwowie. W r. 1913 odbył podróż zagraniczną archiwalną.

W r. 1920 habilitował się na Uniwersytecie J. K. we Lwowie z zakresu „Historii kultury w Polsce“. W r. 1929 mianowany profesorem tyt. tegoż przedmiotu. Przez cały powyższy okres (jako też studiów uniw.) samodzielnych badań naukowych, intensywnie prowadzonych prac badawczych, czy zajęć nauczycielskich lub zawodowych — mimo usilnych w tym kierunku starań — nigdy nie korzystał z żadnych zasiłków, ani stypendiów.

W r. 1931/2 pełnił obowiązki organizatora i kierownika Biblioteki Sejmu Śląskiego w Katowicach. W latach 1932—1936 był dyrektorem Miejskiego Muzeum Przemysłu Artystycznego we Lwowie.

Brał czynny udział w pracy towarzystw naukowych, a więc: w Tow. Naukowym we Lwowie, w Polskim Towarzystwie Historycznym (długoletni członek Zarządu głównego, wiceprezes i prezes Oddziału lwowskiego PTH), Tow. Miłośników Książki — wiceprezes i redaktor jego wydawnictw. Redaktor „Ziemi czerwieńskiej“, „Kultury polskiej i obcej“. Członek Komisji historycznej i Komisji historii oświaty i szkolnictwa w Polsce, członek Rady bibliofilskiej i Rady książki.

W wymienionych towarzystwach wygłaszał odczyty i referaty na posiedzeniach naukowych, brał udział w zjazdach historycznych polskich i zagranicznych.

W okresie wojennym do końca 1939 r. prowadził kierownictwo 2 katedr: 1) historii polskiej, 2) historii powszechnej nowożytnej. W okresie inwazji niemieckiej jeden z kierowników tajnego nauczania uniw. Pod kierownictwem: 1 przewód habil., 5 doktoratów i 11 magisteriów.

Obecnie: profesor zwyczajny historii kultury, dziekan Wydziału Humanistycznego, przew. Wydz. hist. Tow. nauk., przew. Oddziału Tow. Prehistorycznego, wiceprezes Związku Zawodowego Historyków Sztuki i Kultury.

Prace 1907: 1) August Bielowski. (Wspomnienie w 100 rocznicę urodzin) *Nasz Kraj* z. 14. 34—8. 2) Alexander Rembowski (wspomnienie pośmiertne) *Nasz Kraj* z. 15. 24—8.

1908: 3) Dwór w Ferrarze. *Przew. nauk. lit. R.* 35 s. 1037—43, 1159—1174. 4) Alexander Hirschberg. *Nasz Kraj* II. 180—1.

1909: 5) Uniwersytet Lipski — Z Dziejów Nacji Polskiej. *Gazeta lwowska*, czerwiec.

1910: 6) Stosunki kalwinów polskich z gminą szwajcarską. *Przew. nauk. lit.* 38 s. 16—26.

1911: 7) Elekcja Zygmunta I. *Gazeta lwowska* nr 1, 2. 8) Joachim Lelewel I. Życia koleje. II. Działalność naukowa. *Gazeta lwow.* nr 124—6. 9) Joachim Lelewel. Sylwetka uczonego człowieka. *Widnokreśli* II. 262—6. 10) Towarzystwo dla popierania nauki polskiej. 1901—1911. *Przew. nauk. lit.* 39, 375. 11) Stulecie *Gazety Lwowskiej* 1811—1911. *Książka R.* II, 445—449. 12) Padniewski Filip. *Encyklopedia powsz.* Orgelbranda.

1912: 13) Stosunek hetmana Tarnowskiego do reformy kościoła w XVI w. i jej przedstawicieli. *Lwów* s. 48 (odb. z *Kwart. Hist.*). 14) Florian Rozwicz Susliga. Szkic obyczajowy z dziejów reformacji. *Lwów* s. 22 (odb. z *Przew. nauk. lit.*). 15) Kalwin a Polska. *Lwów* s. 23 (odb. z *Przew. nauk. lit.*). 16) Sejm inkwizycyjny z r. 1592. *Lwów* s. 16 (odb. z *Przew. nauk. lit.*). 17) Józef Struś. *Lwów* s. 19 (odb. z *Przew. lit.*). 18) Historyk życia polskiego (życie polskie w przedstawieniu Wł. Łozińskiego). *Książka XII.* 309—14. 19) W 250 rocznicę nadania dyplomów erekcyjnych Jana Kazimierza. *Tyg. polski* I.

1913: 20) Z Ocieszyna Ociescy. *Lwów* s. 21. (odb. z *Przeł. herald.*). 21) Wiktor Czermak. *Tygodnik polski* II, 248—52. 22) Z przeszłości Galicji. *Tygodnik polski* II, 248—52. 23) Ostatni Wielki X. Litewski. *Tygodnik polski* II, 376—8, 389—91. 24) Z pomroki dziejowej. *Kronika pow.* IV, 18—21, 37—39, 51—56. 25) Bronisław Łoziński i jego spuścizna naukowa. *Kron. pow.* IV, 252—4, 266—9. 26) Zbiory Władysława Łozińskiego. *Kron. pow.* IV, 480—2. 27) Konstantyn Wielki. *Kron. pow.* IV, 624—6.

1914: 28) Dzieło Ludwika Kubali. *Kronika pow.* V, 53—6. 29) Wojna Szwedzka Ludwika Kubali. *Tygodnik polski* III, 210—17.

1915: 30) *Rec. z* Bujaka F. „Materiały do historii miasta Biecz”, *Kwart. hist.* XXIX. 338—49.

1917: 31) Jan z Ocieszyna Ocieski. Jego działalność polityczna i diariusz podróży do Rzymu. *Lwów* s. 341.

1918: 32) *Rec. z* „Akta synodów prowincjonalnych Jednoty litewskiej 1611—1625”. *Kwart. hist.* XXXII, 100—8.

1920: 33) Polskie dzienniki podróży w w. XVI jako źródła do współczesnej kultury. *Lwów* s. 5 + 87. 34) Stosunki artystyczne na dworze ostatniego Jagiellona. Wykład habilitacyjny wygłoszony w dn. 27. IV. *Kom. Kwart. hist.* XXXIV. 208—9. x

1925: 35) Żywot biskupa Gamrata i kwestia autorstwa tego utworu. *Spraw. Tow. Nauk.* V, 86—91. 36) Znaczenie polskich dzienników podróży w XVI i XVII w. jako źródeł do współczesnej kultury polskiej i zach. potrzeba ich wydania. *Odb. z Pamiętnika IV Zjazdu hist. polskich* s. 9. 37) Konieczność wprowadze- x

nia historii kultury polskiej, jako przedmiotu obowiązkowego w planach nauczania w szkołach średnich. Odb. z Pamiętnika.... 4.

1926: 38) Z dziejów peregrynacji polskich. Odczyt na posiedzeniu nauk. Tow. hist. 26. V. Kom. Kwart. hist. XL. 623. 39) Zambocki Jan, sekretarz króla Zygmunta I. Przyczynki do dziejów i charakterystyki dworu królewskiego w epoce Odrodzenia. Spraw. Tow. Nauk. VI s. 8.

1928: 40) Biblioteka Zygmunta Augusta. Studium z dziejów kultury królewskiego dworu. Lwów s. 177, nlb. 3 ilustr. 11.

1929: 41) Dzieje królewskiej spuścizny. Lwów s. 13 il. 2 (odb. z Pamiętnika III Zjazdu Bibliofilów Polskich). 42) Przeszłość i przyszłość bibliofilstwa polskiego. Lwów s. 14 (odb. z Pam. III Zjazdu Bibl. Polskich). 43) Działalność kulturalna biskupa-dyplomaty Erazma Ciołka. Lwów s. 173. 44) Święto książki polskiej w Poznaniu. Wiek nowy nr 8403—8408.

1930: 45) Najstarszy dziennik podróży do Ziemi Świętej i Syrii Jana Tarnowskiego. Kwart. Hist. XLIV, 26—44. 46) Itinerarium Jana Tarnowskiego z pobytu w Ziemi Świętej 1518 r. Kwart. hist. XLIV, 50—56. 47) Postulaty badań nad humanizmem Renesansowym. Pamiętnik Zjazdu nauk. im. Szymonowicza w Zamościu we wrześniu. s. 39—48. 48) Rec. z „Mik. Krzysztofa Radziwiła peregrynacji do Ziemi św. 1582—1584“. Kwart. hist. XLIV, 183—190.

1931: 49) Postulaty badań nad humanizmem i reformacją w Polsce w zakresie zagadnień kulturalnych. Lwów s. 16 (odb. z Pam. V Zjazdu hist. pol.). 50) Legenda i prawda o Ordonie, Gazeta lwowska kwiecień 8.

1932: 51) Księgozbiory śląskie. Odczyt wygłoszony 9. I na posiedzeniu naukowym Tow. Miłośn. Książki. 52) Twórczość Zofii Stryjeńskiej. Przemówienie na otwarciu wystawy zbiorowej w dniu 30. X.

1933: 53) Katalog wystawy żydowskiego przemysłu artystycznego. Wstęp s. 3—8. 54) Królowa Bona. Rewizja dotychczasowych poglądów. Odczyt wygłoszony na posiedzeniu Pol. Towarzystwa Historycznego 21. IV. 55) Warszawa Artura Grottgera w świetle wynurzeń artysty. Przemówienie na otwarciu wystawy w dn. 4. VI. druk. Słowo Polskie dod. nauk. lit. nr 23. 56) Piękna książka lwowska w dziejowym rozwoju. Przemówienie na otwarciu wystawy pięknej książki lwowskiej 26. XI. druk. Kurier poznański — grudzień. 57) Miłokaja Krzysztofa Radziwiła pielgrzymka do Ziemi Św. Lwów s. 40.

1934: 58) Voyages de polonais en orient au XVI-e siecle. Voyageurs et descriptions. Odb. z „La Pologne au VII Congres Internat. de Sciences hist. Varsovie“ 59) Dwie królowe w legendzie i prawdzie. (Bona i Barbara). Odczyt 28 lutego. 60) Feliks Valloton. Przemówienie na otwarciu wystawy drzeworytów. 29. IV. 61) W 50-lecie pracy naukowej Ferd. Bostla. Kwart. hist. XLVIII 229 i n. 62) Znaczenie muzeów regionalnych dla rozwoju kultury narodowej. Przemówienie na akademii w 25-lecie Tow. Przyjaciół Nauk w Przemysłu.

1935: 63) Muzea i wystawy czasowe jako czynniki rozwoju kultury narodowej. Kraków s. 15. 64) Lwów emporium handlowe ziemi czerwieńskiej. Pion III nr 13. 65) Jagiellonowie w dziejach kultury narodowej. (Wybrane zagadnienia). Odczyt na posiedzeniu nauk. Pol. Tow. Historycznego 29. III. 66) Bostel Ferdynand śp. Kwart. hist. XLIX. 270 i n. 67) Polski Cyriak z Ankony. Nieznany peregrynant na Maltę, do Hiszpanii i Portugalii. Lwów s. 46. (Odb. z Kwart. hist.). 68) Zagadnienie reformacyjne na ziemiach litew-

skich. Problemy — postulaty. Referat na VI. Powszechnym Zjeździe Hist. Pol. w Wilnie, wrzesień. 69) „Od tego Wilna nikt nas odwieść nie zdoła“ (Zygmuntów Jagiellonów zasługi i starania o rozwój miasta) Pion III. 70) Zagadnienie reformacyjne na ziemiach litewskich. Wiadom. liter. nr 38.

1936: 71) Z polskiej literatury różnowierczej. (Chyliński-Radziwiłł). Odczyt na posiedzeniu nauk. Tow. miłośn. książki. 25. I. 72) Barbara Radziwiłłówna. Przegląd i ocena źródeł i literatury naukowej. Odczyt na posiedzeniu Pol. Tow. Hist. 14. II. 73) Jagiellonowie w dziejach kultury narodowej. Próba syntezy. Odczyt na sekcji pedag. Pol. Tow. Hist. 27. II. 74) Z dworu Zygmunta I. Jan Zambocki dworzanin i sekretarz król. Warszawa odb. ze Spraw. Tow. Nauk. Warsz. XXIX w. II. 75) Joachim Lelewel. Sylwetka człowieka i uczonego. Odczyt na posiedzeniu nauk. Tow. mił. książki. 12 grudnia.

1937: 76) Jan Zambocki dworzanin i sekretarz JKM. Warszawa s. 155, nlb. 1 il. 6. 77) Stanisław Lempicki i... historia kultury. Kwart. hist. LI z. 1—2. 78) Wielki cień Jagiellonów. Pion. V. nr 9.

1938: 79) Kultura Polski od zarania dziejów po dni ostatnie. Wypisy źródłowe. Lwów s. 349, nlb. 6 il. 108. 108) Piotr Gamrat w świetle nieznanego życiorysu. Lwów s. 188 nlb. 2 il. 8. 81) Ostatni Jagiellonowie. Sylwety monarchów i ludzi. Ocena wydarzeń. Lwów s. 93 nlb. 3 i 1. 31. 82) W obronie dobrej książki. Wiadomości lit. nr 24 z 5. VI. 83) Lwów na szlaku czarnomorskim i bałtyckim. Przegląd krajozn. II s. 56—60. 84) Łoziński Władysław. W 25 rocznicę zgonu dziejopisa Lwowa i Ziemi czerwieńskiej. (Ziemia czerwieńska, r. IV z. 1). 85) Dom nauki we Lwowie. Obrona kultury I. nr 5. 86) Rewindikator Polskości (W setną rocznicę narodzin W. Kętrzyńskiego) Obrona kultury nr 7. 87) Piotr Gamrat Herbu Sulima. Program monografii i próba charakterystyki. Odczyt na posiedzeniu Pol. Tow. Hist. 4. III. 88) Najnowsza książka o Koperniku. Odczyt na posiedzeniu Pol. Tow. Hist. 18. III.

1939: 89) Po Sejmie Walnym Polskich Historyków. Obrona kultury II, nr 12—13.

1946—1949: 90) Dla pomnożenia chwały Bożej. Jagiełłowe i Jadwigi fundacje i darowizny. Kraków 1946. s. 42. 91) Mikołaj Kopernik. (Biblioteka Toruńska). Toruń 1946. s. 51. 92) Kultura Polski. Ilustrowane wypisy źródłowe wspólnie z A. Bardachem i F. Bielakiem. Kraków 1948. 93) Mikołaj Kopernik. Wydanie wznowione. Toruń 1948. s. 55. 94) Wielka trójca lekarzy polskiego Odrodzenia. Warszawa 1948 s. 15, oraz szereg artykułów, jak: „Mikołaj Kopernik uniwersalista“ (w rocznicę zgonu) Gazeta Zachodnia nr 139. „Zawsze byli Polakami... Nieznani podróżnicy XVI w. do krain Wschodu“. Ziemia Pomorska nr 86 (1023) itd.

Prace i wydawnictwa pod redakcją: 1) Prace historyczne — wydane ku uczczeniu 50-lecia Akademickiego Koła Historyków Uniwersytetu J. K. we Lwowie 1878—1928. Lwów. Wspólnie z dr. A. Knotem. 2) Pamiętnik III Zjazdu bibliofilów polskich. Lwów. 26. V. — 29. V. 1929. 3) Katalog wystawy Powstania Listopadowego, urządzonej w 100-ną rocznicę we Lwowie. Lwów 1930. Wstęp. 4) U szczytu rycerskich chwał. Album wodzów i kierowników powstania listopadowego. Lwów 1930. 5) Ziemia Czerwieńska — Organ Oddziału Lwowskiego Pol. Tow. Hist. Roczniki I—IV. Lwów 1935—1939. 6) Prace historyczne ku czci prof. Stanisława Zakrzewskiego. Lwów 1936.

Kultura polska i obca pod redakcją..... 1) Charewiczowa Ł. — Kobieta w dawnej Polsce. 2) Łempicki St. — Opiekunowie polskiego. 5) Knot A. — Dzieje szkolnictwa wojskowego w Polsce. 6) Nadolski Br. — Rozkwit literatury narodowej na tle życia umysłowego w Polsce w XVI wieku. 7) Kurdybacha Ł. — Problemy państwowe w literaturze XVI w. 8) Skoczek J. — Wychowanie i szkolnictwo w średniowiecznej Polsce. 9) Gamska-Łempicka J. — Teatr w dawnej Polsce. 10) Żygulski Z. — Życie na zamku średniowiecznym.

JAKIMOWICZ ROMAN, urodził się 30. IV. 1889 r. Studia uniwersyteckie odbył we Lwowie, Krakowie i Pradze Czeskiej, zakończone doktoratem filozofii w r. 1919 na Uniwersytecie Jagiellońskim. 1916—1918 asystent w Dziale Archeologicznym Pracowni Antropologicznej Tow. Naukowego Warsz., 1916—1919 kustosz Muzeum Krajoznawczego w Warszawie, 1919—1930 kierownik Działu Archeologicznego w Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie, 1916—1922 sekretarz Sekcji Etnograficznej Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie, 1916—1920 prelegent w Sekcji Zajęć Pozaszkolnych w Tow. Krajoznawczym w Warszawie i na Kursach dla Dorosłych. Od 1916 r. członek Komisji Antropologicznej w Tow. Naukowym Warsz. i przez dwa lata sekretarz tejże Komisji. Od marca 1920 r. konserwator zabytków przedhistorycznych w Warszawie i sekretarz Państw. Grona Konserwatorów Zab. Przedhistor. Od maja 1924 r. kierownik Państw. Grona Konserwatorów Zabytków Przedhistor. i redaktor Wiadomości Archeologicznych. Od 1929 r. dyrektor Państwowego Muzeum Archeologicznego do 12 listopada 1939 r. — usunięty przez okupantów. W marcu 1934 r. otrzymał veniam legendi na Uniwersytecie Poznańskim w zakresie prehistorii. Od 1 czerwca 1946 r. wykłada prehistorię na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jest członkiem Komisji Prehistorycznej P. A. U., Komisji Atlasu Historycznego PAU, członkiem czynnym Poznańsk. Tow. Przyjaciół Nauk, czł. czyn. Towarzystwa Naukowego w Toruniu, czł. czyn. Instytutu Zachodniego w Poznaniu, członkiem Instytutu Zachodnio-słowiańskiego w Uniwersytecie Poznańskim, zast. przewodniczącego Polskiego Tow. Prehistorycznego w Poznaniu, czł. honorowym Tow. Numizmatycznego w Bukareszcie. Odznaczony w 1937 r. złotym krzyżem zasługi.

Wykaz prac i artykułów drukowanych (Niepełny): 1) Czażki i kości długie z kurhanu w Kowarach. Sprawozd. z Pos. Tow. Nauk. Warsz., t. VI, 1913. 2) Materiał osteologiczny z cmentarzyska w Niewiadomej na Podlasiu, tamże, VII, 1914. 3) Rec.: Semkowicz: Przysięga na słońce, Wisła XX, 1916. 4) Nierozzerwalny związek między archeologią przedhistor. a etnografią współczesną, Wisła XX, 1917. 5) Warszawa i jej okolice w czasach przedhistorycznych, Warszawa 1916. 6) Neoliticka jama sidelni w Kamyku. Památky

- Archaeologicke a Mistopisne, Praha 1917. 7) Życie ludzi przedhistorycznych, Warszawa 1918. 8) Zbiór wykopal. przedhist. w Muzeum Piotrkowskiego Oddziału Pol. Tow. Krajozn. Wiadom. Archeol. V. 1920. 9) Prahistoria a numizmatyka, Wiadom. Numizm. Archeol. IX. 1920. 10) Rec. Przegląd Archeologiczny. Tamże. 11) Zbiór wykopalisk przedhist. w Muzeum Diecezjalnym w Sandomierzu, Wiadom. Archeol. V. 1920. 12) Sprawozdanie z poszukiwań archeologicznych. Archiwum Nauk Antropol. I. 2. 1921. 13) W sprawie tzw. skarbów srebra siekanego. Wiadom. Archeol. V. 1920. 14) Sprawozdanie z działalności (naukowej) Państw. Urzędu Konserwator. za r. 1921. Wiadom. Archeol. 1921. VI. 15) Ditto za rok 1922. Tamże VIII 1923. 16) Centralne Muzeum Archeol. w Warszawie. Tygodn. Ilustr. 1922 nr 50. 17) Sprawozd. z działaln. p. konserwatora zab. przedhist. za r. 1923. Wiadom. Arch. IX. 1925. 18) Zabytki przedhistor. z obszaru Rzeczyposp. Polskiej w zbiorach ros. Tamże IX. 1925. 19) Jakimi drogami przyszły monety kufickie do Polski. Pamiętn. IV. Zjazdu Histor. Polsk. w Poznaniu w 1925 r. 20) Wyjaśnienie (w sprawie miecza z Brzezin). Wiad. Arch. IX. 1925. 21) Skarby srebrne, wczesnośredniowieczne i znaczenie ich badania dla historii. Wiadom. Num. Arch. 1927. 22) Ochrona zabytków przedhistorycznych. Wiad. Arch. X. 1928. 23) Wykopalka przedhistor. na Suwalszczyźnie. Z otchłani Wieków. III. 1928. 24) Kurs prehistoryczny dla nauczycieli szkół powsz. w Dukli. Tamże. III. 1928. 25) W sprawie miecza z Brzezin. Wiadom. Arch. X. 1928. 26) Sprawozd. z dział. państw. konserwatora zab. przedh. za lata 1924—26. Tamże. X. 1928. 27) Kultura Polski wczesnohistorycznej. Przegl. Archeol. IV. 1929. 28) Najpilniejsze potrzeby w zakresie prehistorii w Polsce. Nauka Polska, t. X. 1929. 29) Prehistoria Warszawy w dziele zbior. Warszawa 1929. 30) Pradzieje powiatu sochaczewskiego. Materiały Monogr. Wojew. Warsz. I. 1930. z. 6. 31) Przyczynki do poznania ceramiki grodziskowej. Księga Pamiątk. prof. W. Demetrykiewicza. 1930. 32) Ueber die Herkunft der Hacksilberfunde, streszcz. w Conference d'archeolog. baltiques. 1929. 33) Toż pełny tekst referatu w Congressus Secundus Archaeolog. Balticorum. 1930. 34) Odkopanie osady wczesnohistorycznej w Opolu. Z otchl. wicków. VI. 1932. 35) Wyprawa kijowska Chrobrego w świetle wykopalisk i badań topograficznych. Sprawozdania z pos. PAU. XXXVII, 1932. 36) Jak rozpoznawać i chronić od zniszczenia zabytki przedhistor. Służba Nauce. 1932. I. 37) O pochodzeniu ozdób srebrnych, znajdujących w skarbach. Wiadom. Archeol. XII. 1933. 38) Szlak wyprawy kijowskiej Bolesława Chrobrego w świetle archeologii. (Próba ujęcia zagadnień wczesnohistorycznych Wołynia). Równe, 1933. 39) Kopiec Krakusa na tle innych podobnych zabytków. Kraków 1934. 40) Sprawozdanie z badań wstępnych na grodzisku w Kuchelnieńskim Lesie w 1933 r. Sprawozd. z pos. PAU. 1934, IX. 41) Praca N. Bauera o grzywnach srebrnych i charakter grzywnien znalezionych w Rybyszkach. Wiadom. Num.-Arch. XVI. 1934. 42) Kolonizacja mazowiecka na Rusi w zaraniu dziejów. II Zjazd Prehist. Pol. w Krakowie 1935. 43) Nowe dane o wschodnim zasięgu kultury łużyckiej a zagadnienie praojczyzny Słowian. Tamże. 44) Skarb srebrny z Koźlina na Wołyniu. Przegl. Archeol. V. 1934. 46) Wzajemny stosunek muzeów głównych i regionalnych w zakresie prehistorii. Pamiętnik Muzealny. V. 1935. 47) Badania wstępne na grodzisku w Kuchelnieńskim Lesie w pow. rybnickim. Prace Prehistor. Śląskie PAU I. 1935. 48) Rec. Kowalenko W. Osadnictwo grodowe Wielkopolski wczesnohistorycznej. Wiadom. Archeol., t. XIII. 1935.

- 49) Skarb monet średowiecznych z Sochaczewa. *Wiadom. Num. Archeol.* XV.
 50) *Rec. Wörterbuch der Münzkunde Schröttera.* Tamże XV. 51) *Rec. Albrecht Chr. Beitrag zur Kenntnis der slawischen Keramik...* *Wiad. Arch.* IX. 1923.
 52) *Rec. Seger H. Schlesische Festungen aus der Bronzezeit.* Tamże. 53) Skarb monet szwedzkich znaleziony na Polesiu. *Wiadom. Num. Arch.* 19. 54) Znaleźisko monet w Otwocku. Tamże 1934. 55) Znaleźisko starych monet w Okrzei. Tamże. XIV. 1931/32. 56) Grodzisko nad przełęczą Dukielską. *Wiadom. Arch.*, XIII. 1935. 57) Kto był pochowany na Górze Zamkowej w Dawidgródku? Wilno 1937. 58) Kultura śląska w zaraniu dziejów w świetle wykopalisk. Katowice 1936. 59) Skarb wczesnohistoryczny z Ldzania w pow. łaskim. *Wiadom. Arch. Num.* 1935. 60) *Rec. Seger: Die schlesischen Silberfunde der spätslawischen Zeit.* *Slavia Occidentalis* X. 1931. 61) Sprawozdanie z badań grodziska w Kuchelniańskim Lesie w 1934. *Sprawozdania z pos. PAU*, XL. 1935. 62) Toż pełny tekst. *Przedhist. Prace Śląskie PAU*, II. 1935. 63) Tajemnice Góry Zamkowej w Dawidgródku. Kraków 1936. 64) Tymczasowe sprawozd. z badań grodziska lubomskiego w 1935 r. *Sprawozdania z pos. PAU*, XLI, 1936. 65) Śp. Józef Żurowski. *Wiadom. Archeol.*, XIV, 1936. 66) Śp. Józef Żurowski. *Wiadom. Archeol. Numizm.*, XVII. 1935. 67) Śp. Józef Żurowski. *Przyroda i Technika* 1936. 68) Tymczasowe sprawozd. z wykopalisk w Dawidgródku *Sprawozd. z pos. PAU*, 1937. 69) *Compte-rendu provisoire des fouilles de Davidgródek.* *Bulletin de l'Académie Polon. des Sciences*, 1937. 70) Śp. Stanisław Czarnowski. *Wiadom. Arch.*, XIII. 1935. 71) Śp. Bohdan Janusz. Tamże. 72) Państwowe Muzeum Archeologiczne, organizacja, zadania, cele i dotychczasowe dokonania. *Pamiętnik Muzealny*, VI. 1937. 73) Sprawozdanie z działalności Państw. Muzeum Archeol. za rok 1927. *Wiadom. Arch.*, XIII. 1935. 74) Ditto za r. 1928. Tamże. 75) Prawda o Górze Zamkowej w Grodnie. *Marchott*, 1938. 76) Sprawozdanie z badań grodziska lubomskiego w 1935 r. *Prace Prehistor. Śląskie PAU*. III. 1938. 77) Śp. Zygmunt Szmit. *Wiadom. Archeol.*, X. 1929. 78) Skarb monet arabskich znaleziony w Wielkopolsce. *Wiadom. Num. Archeol.*, XVII, 1936. 79) Skarb denarów rzymskich z Ossy na Pomorzu i w jego oświetleniu zagadnienie chronologii skarbów rzymskich. *Sprawozdania z pos. PAU*, XLIII. 1938. 80) Skarb trojaków koronnych z w. XV i XVI. *Wiadom. Archeol. Numizm.*, XIX, 1937. 81) *Rec. Ondrouch. Der römische Denarfund von Wyškowce der Frühkaiserzeit.* *Wiad. Arch. Numizm.*, XIX, 1937. 82) Program prac Komisji Archeologicznej Instytutu Bałtyckiego. *Pamiętnik Inst. Bałt.*, XXV. 83) Sprawozdanie z badań grodziska lubomskiego w r. 1938. *Sprawozdania z pos. PAU* XLIV 1939. 84) Dział przedhistor. na wystawie Świętokrzyskiej w Warszawie. *Komunikat Związku Muzeów w Polsce*, nr 20 (1936). 85) Wystawa propagandowa prehistorii i ochrony zabytków przedhistor. Tamże. 86) *Rec. Hundertjahrfeier des Museums vorgeschichtl. Altertümer in Kiel. w Baltic and Scandinavian countries.* IV 1936. 87) Wspólnie z dr. Żurowskim: *Atlas grodzisk i zameczysk śląskich.* Wydawnictwa Śląskie PAU. 1939) 88) Józef Kostrzewski, *życiorys jubilata.* *Wiadom. Archeol.* XVI 1940 i II wyd. 1948. 89) Nowe materiały do dziejów złotnictwa staropolskiego. Tamże. 90) *Die Hortfunde römischer Denaren in Polen und ihre Datierung.* IV *Congres intern. d'archeol.* 1939. 91) Wczesnohistoryczny skarb srebrny ze Złochowic. *Wiadom. Arch. Num. t. XX*, 1939. 92) *Rec. Z. Zakrzewski, Pierwsza moneta polska.* Tamże. 93) *Rec. Erwin Nöbbe, Der Karolingische Münzschatz*

von Krinkberg. Tamże. 94) Dawidgródek, 1939. 95) W sprawie atlasu historycznego Pomorza. Przegl. Zach. III. 1947. 96) Chusteczki — płacidła Ibrahima ibn Jakuba w świetle wykopalisk, Sprawozdania z pos. PAU. XLVIII, 1947. 97) Prehistoria w szkole, Z otchłani wieków. XVI 1947. 98) Czym jest prehistoria. Życie Szkoły, III, 1948. 99) Znaczenie rezerwatów archeologicznych w nauczaniu prehistorii. Tamże. 100) Prehistoria w szkołach czeskich. Tamże. 101) Literatura naukowa i popularna w zakresie prehistorii, Tamże. 102) Uwagi nad „Relacją o Słowianach“ Ibrahima ibn Jakuba. Slavia Antiqua. I. 1948. 103) Okres wczesnohistoryczny, w dziele zbiorowym: Prehistoria Ziemi Polskich, wyd. przez PAU. 1939/48.

PAWŁOWSKI BRONISŁAW, urodził się 17. VIII. 1883 r. we Lwowie. Tam, po ukończeniu IV gimnazjum, zapisał się w roku 1901 na Wydział Prawniczy Uniwersytetu, a następnie przeniósł się na Wydział Filozoficzny. Studiował historię u prof. Wojciechowskiego, Finkla, Dembińskiego i Askenazego. W roku 1907 otrzymał dyplom doktora filozofii. Od 1. IV. 1904 r. do września tegoż roku był stypendystą Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. Od września 1904 r. był zastępcą nauczyciela w V gimnazjum we Lwowie, skąd w kwietniu 1907 r. przeniósł się do Biblioteki Uniwersyteckiej. Po wybuchu pierwszej wojny światowej w 2 p. legionów polskich II Brygady. W jesieni 1918 r. założył w Warszawie Archiwum Wojskowe i jako jego dyrektor, w stopniu podpułkownika pozostawał do końca 1933 r. W kwietniu 1934 r. habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim z historii polskiej nowożytnej. Jako docent prowadził wykłady i seminaria zleczone do września 1939 r. Podczas okupacji niemieckiej współpracował z grupą swych słuchaczy. W czasie powstania warszawskiego, w sierpniu 1944 r. Niemcy zniszczyli jego bibliotekę, zawierającą około 10.000 tomów, oraz wszystkie zebrane przezeń materiały i notatki jak też rękopisy prac, samego zaś wywieźli do obozu pod Wrocławiem, potem do Brzegu, skąd wreszcie skierowali do robót. Powrócił stamtąd z odmrożonymi nogami, (odmrożenie trzeciego stopnia), skutkiem czego musiano mu odjąć kończyny palców.

Od 1. I. 1946 r. wykłada jako docent etatowy historię powszechną nowożytną na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

W czasie między rokiem 1907 do 1933 wyjeżdżał na studia naukowe do Wiednia, Paryża, Berlina, Drezna, Rzymu. Jest członkiem Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem czynnym Warszawskiego Towarzystwa Naukowego i Towarzystwa Naukowego w Toruniu, członkiem Komitetu Redakcyjnego Polskiego Słownika Biograficznego.

Prace: 1) Wybuch rewolucji 29. XI. 1830 r. a szkoła podchorążych piechoty. Lwów 1907 r. 2) Listy Kościuszki. Tygodnik Ilustr. 1907 r. 3) Wystawa gen. Dwernickiego na Wołyń. Biblioteka Warsz. 1908 r. 4) Serce Kościuszki. Tygodnik Ilustr. 1908 r. 5) Przyczynki do polityki austriackiej w r. 1831. Kwart. Hist. 1909 r. 6) Lwów w roku 1809 r. Lwów 1909 r. 7) Kwestia włościańska w Królestwie Polskim 1815—1831 r. Warszawa 1909 r. 8) Austria a Rosja w początkach panowania Mikołaja I. Bibl. Warsz. 1910 r. 9) Zajęcie Lwowa przez Austrię w r. 1772. Lwów 1910 r. 10) Wspomnienia ks. Leona Sapiehy. Lwów I. wyd. 1911 r., II. wyd. 1912. tłum. w języku rosyjskim 1916 r. 11) Uwięzienie księcia Adama Sapiehy w r. 1863. Bibl. Warsz. 1912 r. 12) Grzegorz XVI a sprawa polska w r. 1831. Bibl. Warsz. 1913 r. 13) Książę Józef Poniatowski. Lwów 1913 r. 14) Bem w Siedmiogrodzie. „Świat“ 1913 r. 15) Słowackiego misja dyplomatyczna w r. 1831. „Świat“ 1913 r. 16) Dwernicki. Poznań I. wyd. 1914 r., II. wyd. 1922 r., III. wyd. 1925 r. 17) Nasze wysiłki zbrojne doby porozbiorowej. Warszawa 1918 r. 18) Z dziejów poboru do wojska w Królestwie Polskim. Bellona 1918 r. 19) Militaria polskie w warszawskich archiwach rządowych. Bellona 1918 r. 20) Pobór wojskowy w Królestwie Polskim. Bellona 1919 r. 21) Wojsko Polskie. Warszawa — Poznań 1920 r. 22) Królestwo Polskie i wojna 1831 r. Kraków 1921 r. 23) W przededniu Raszyna. Bellona 1921 r. 24) Pistor. Memoriał o rewolucji polskiej w r. 1794. Warszawa 1924 r. 25) Badania dawnej polskiej historii wojskowej. Warszawa 1927 r. 26) Polska historia wojskowa. Warszawa 1928 r. 27) Z dziejów kampanii 1809 r. w Galicji Wschodniej. Lwów 1928 r. 28) Początki służby ks. J. Poniatowskiego w wojsku polskim. Kwart. Hist. 1928 r. 29) Polski wywiad przed kampanią 1812 r. Przegląd hist.-wojsk. 1929 r. 30) Materiały do dziejów polskich, znajdujące się w wiedeńskim archiwum wojskowym. Przegląd hist.-wojsk. 1930 r. 31) Setna rocznica powstania listopadowego. Poznań 1930 r. 32) Źródła do dziejów wojny polsko rosyjskiej 1831 r. Warszawa T. I. 1931 r. T. II. 1932 r. T. III. 1933 r. T. IV. 1934 r. 33) Służba wojskowa T. Kościuszki w latach 1790—91. Kwart. hist. 1932 r. 34) Dziennik hist. i korespondencja polowa gen. Sokolnickiego. Kraków 1932 r. 35) Stoczek. Lwów 1934 r. 36) Samosierra. Lwów 1934 r. 37) Zdobycie przedmościa pod Ostrówkiem. Przegl. Hist.-wojsk. 1934 r. 38) Szymon Askenazy. Kwart. Hist. 1935 r. 39) Wojna polsko austriacka w r. 1809. Warszawa 1935 r. (nagrodzona przez Kasę im. Mianowskiego w r. 1938). 40) Restauracje i rewolucje 1815—30 (T. VII. historii powszechnej wyd. Trzaska, Ewert, Michalski). 41) Wacław Tokarz. Kwart. Hist. 1936 r. 42) Dzieje porozbiorowe Polski w Encyklopedii łotewskiej. 43) Kampania polska na Wołyniu w roku 1792. Łuck 1937 r. 44) Wojsko koronne i komisja wojskowa w dobie konfederacji barskiej. Warszawa 1938 r. 54) Powstanie listopadowe w The Cambridge History of Poland. Cambridge 1941 r. 46) Grunwald. Toruń 1946 r. 47) Warszawa w roku 1809 r. Toruń 1948 r.

Ponadto kilkadziesiąt życiorysów w Polskim Słowniku Biograficznym, oraz wiele artykułów, sprawozdań i recenzji w Kwartalniku Historycznym, Bibliotece Warszawskiej, Bellonie, Przeglądzie Historyczno-Wojskowym, Encyklopedii Wojskowej, Książce, Nowej Książce, Rocznikach Historycznych, Tygodniku Ilustrowanym, Świecie i innych.

WYDZIAŁ III.

GALON RAJMUND urodził się 14. VIII. 1906 r. w Rynku, pow. Lubawa (Pomorze). W latach 1917—1925 uczęszczał do gimnazjum klasycznego w Toruniu. Po zdaniu egzaminu dojrzałości (1925 r.) zapisał się na studia geograficzne na Uniwersytecie Poznańskim, pracując pod kierunkiem prof. Pawłowskiego, prof. Wójcika i in. W czasie studiów brał udział w dwóch wycieczkach geograficznych do Austrii, Jugosławii, Węgier i Rumunii. Będąc na czwartym roku studiów, rozpoczął pracę terenową jako członek poznańskiej grupy geologicznej, pozostającej pod kierownictwem prof. Pawłowskiego i przeprowadzającej badania geologiczne i morfologiczne na Polesiu. Na podstawie pracy „*Kujawy Białe i Czarne*“ uzyskał w r. 1929 stopień doktora filozofii w zakresie geografii. W tym roku wyjechał jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej na 8-miesięczne studia uzupełniające do Niemiec, Danii, Szwecji i Norwegii. Przedmiotem studiów była głównie morfologia dyluwialna. Chodziło także o nawiązanie kontaktu z przedstawicielami nauki geograficznej za granicą oraz poznanie ich metod pracy badawczej.

Po powrocie do kraju i odbyciu służby wojskowej (VIII. 1930 — IX. 1931) został zamianowany starszym asystentem przy katedrze geografii Uniwersytetu Poznańskiego. Kontynuuje badania terenowe na Polesiu i na Pomorzu i rozszerza zasięg swych badań na Prusy Wschodnie, dokąd wyjeżdża w r. 1935. W tymże roku habilituje się na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniw. Pozn. w zakresie geografii fizycznej i prowadzi odtąd wykłady i ćwiczenia z morfologii i kartografii. W tym samym roku uzyskał nagrodę m. Torunia za pracę naukową na Pomorzu. W r. 1936 odbył dwumiesięczną podróż naukową do Turcji, Bułgarii i Austrii, przy czym w Sofii brał czynny udział (referat) w Zjeździe Słowiańskich Geografów i Etnografów, a w Wiedniu wygłosił referat na Konferencji Międzynarodowej Asocjacji Dyluwialnej. W roku 1937 odbył podróż naukową do Niemiec, Francji i Szwajcarii. W następnym roku wyjechał na Międzynarodowy Kongres Geograficzny w Amsterdamie, przedstawiając tam swe poglądy na morfologię Polskiego i Niemieckiego Nizy. Po kongresie zwiedził ponownie Francję, a w towarzystwie obecnych profesorów Marii Kiełczewskiej-Zaleskiej i Mariana Książkiewicza, Włochy i Szwajcarię, zbierając materiał do prac morfologicznych i regionalnych. W tym roku zostaje mianowany adiunktem przy katedrze geografii U. P.

Po wybuchu wojny w r. 1939 wyrusza na front jako ppor. rezerwy, dostaje się do niewoli i przebywa w obozach niemieckich dla jeń-

ców aż do końca wojny. Pracuje tu oświatowo oraz studiuje zagadnienia demograficzne i geograficzno-gospodarcze. Po uwolnieniu wyjeżdża do Belgii, nawiązuje kontakt z geografiami belgijską i zapoznaje się z najnowszymi zdobyczami nauki geograficznej. Pobyt w Belgii trwał 7 miesięcy. Prowadził tu także wykłady z geografii Polski dla polskich studentów na belgijskich uczelniach.

W czerwcu 1946 r. obejmuje katedrę geografii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu.

Prace: 1) Kujawy „Białe“ i „Czarne“. Badania Geograficzne. Wydawn. Instytutu Geograficznego U. P. Zeszyt 4—5, Poznań 1929, s. 47—76 (30), mapka i ryciny. Praca doktorska. 2) Über Schmelzwasserrinnen und Sander bei Posen (Poznań). Zeitschrift d. Deutschen Geol. Gesellschaft, Berlin 1930, str. 419—425 (7), mapka i ryciny. 3) Morfologia doliny Drwęcy. Badania Geograficzne. Wydawn. Inst. Geogr. U. P. zeszyt 6—7, Poznań 1931, str. 59—69 (11), mapa i ryciny. 4) Znaczenie konfiguracji podłoża dla ukształtowania obszarów niegdyś zlodowaconych ze szczególnym uwzględnieniem Nizżu Polskiego i Niemieckiego. Sbornik radowa na III kongresu słowanskih geografa i etnografa 1930. Beograd 1932, str. 96—98 (3), ryciny. 5) Z morfologii Środkowej Szwecji. Czasopismo Geograficzne 1932, s. 91—95 (5), ryciny. 6) Krajobraz geograficzny Torunia. „Dzieje Torunia“, Toruń 1933, s. 3—10 (8), mapa. 7) Z geografii Bydgoszczy. Przegląd Bydgoski, 1933, s. 8—19 z mapą i rycinami. 8) Versuch einer Bestimmung des Postglazials auf morphogischer Grundlage. Zeitschrift f. Gletscherkunde 1934, s. 319—329 (11), mapa i ryciny. 9) Dolina dolnej Wisły, jej kształt i rozwój na tle budowy dolnego Powiśla. Badania Geograficzne, Wydawn. Inst. Geogr. U. P., zeszyt 12/13, Poznań 1934, s. 1—112, mapy i ryciny. Praca habilitacyjna. 10) Bagna. „Świat i Życie“ Encyklopedia ilustrowana, tom I, str. 5, ilustr. 11) Kilka uwag o metodach badań dyluwialnych w Polsce. Czasopismo Geogr. 1935, s. 221—231 (11). 12) Charakterystyka oraz podział niżowego krajobrazu polodowcowego na podstawie przebiegu krzywej hipsograficznej, (na przykładzie okolic Poznania). Wiadomości Służby Geograficznej 1936, s. 69—82 (14), mapka i ryciny. 13) Les Traits communs dans le paysage morphologique en Suède Centrale et sur les rebords du Massif cristallin de Volhynie. Resumés des communications présentées au IV Congrès des géographes et ethnographes slaves, Sofia 1936, VII section, str. 2 (streszczenie). 14) Geologia i morfologia Prus Wschodnich. Słownik Geograficzny Państwa Polskiego, I, 1, s. 30—42, mapka i ryc. 15) Klimat Pomorza i Prus Wschodnich. Ibid. s. 40—84, mapki i ryc. 16) Der Abtragungszklus des Talhanges (im diluvialen Aufschüttungsgebiet) Comptes Rendus du Congrès International de Géographie, Varsovie 1934, t. II, s. 335—341, ryc. Warszawa 1936. 17) Das Terrassensystem im unteren Weichselgebiet. Ibid. s. 598—602 (6), mapki. 18) Austria. Wielka Geografia Powszechna, zeszyt 83 i 84, s. 1—89. 19) Sprawozdanie z badań nad stratygrafią dyluwium wzdłuż doliny Wisły pomiędzy Warszawą a Dęblinem. Sprawozdania Tow. Przyj. Nauk w Poznaniu 1937 s. 144—149. 20) Stratygrafia dyluwium wzdłuż lewego brzegu doliny Wisły i Nogatu od Gardeji do Malborka oraz w okolicy Elbląga. Ibid.

1938. s. 133—137. 21) Versuch einer Klassifikation der Endmoränen in polnischen und deutschen Flachland. *Compt. Rend. Congr. Int. Géographie Amsterdam* 1938 s. 161—164. 22) Die Lagerung der Eemfauna an der unteren Weichsel nebst Bemerkung über die Diluvialstratigraphie anliegender Gebiete. *Verhandlungen d. III Intern. Quartär-Konferenz Wien* 1936, s. 1—5. 23) Szwajcaria. *Wielka Geografia Powszechna*. Warszawa 1938, str. 1—7. 24) Die polnische Geographie, ihre Fortschritte und Ziele. *Geographische Zeitschrift*, Leipzig 1938, str. 297—306. 25) O ilości zlodowaceń na terenie Warszawy i okolicy (W sprawie metod badań dyluwialnych). *Kosmos*, Seria B, 1939, zesz. II, s. 149—158. 26) Zagadnienia komunikacyjne Pomorza Wschodniego. „Stan i potrzeby gospodarcze Pomorza Wschodniego“. Wyd. Inst. Bałtyckiego, Bydgoszcz 1947 str. 17, 2 mapki. 27) Morfologia doliny Odry. „Monografia Odry“ dzieło zbiorowe, Wydawn. Instytutu Zachodniego 1948, str. 130—155, mapka i szkice. 28) Położenie Bydgoszczy w układzie geograficznym Nowej Polski, „Węzeł Bydgoski“, Wydawn. Instytutu Bałtyckiego, 1948, str. 12—17 (6), mapka. 29) Związki i rola Polski w basenie Morza Bałtyckiego. *Jantar* 1948, s. 24—30 (7), mapa oraz Studium Planu Krajowego II. 30) Stanisław Pawłowski jako pedagog uniwersytecki. Z zagadnień dydaktycznych Wyższego Szkolnictwa. *Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Prace Koła Naukowskiego*, t. I zesz. 1, Poznań 1948 str. 41—46 (6). 31) Przeglądowa Mapa Geologiczna Polski 1:300.000 Arkusz Toruń (praca zbiorowa) Państw. Inst. Geol. Warszawa 1948.

GORCZYŃSKI WŁADYSŁAW, urodził się 19. III. 1879 r. w majątku Bramki, pow. Błonie, woj. warszawskie. Ukończył gimnazjum klasyczne w Łodzi w r. 1896, a Wydział Matematyczno-Fizyczny Uniwersytetu w Warszawie w r. 1902, przy czym otrzymał medal złoty za rozprawę z aktynometrii („Natężenie promieniowania słonecznego w Warszawie“). W r. 1906 po dwuletnim pobycie w Uniwersytecie w Montpellier i obronie tezy pt. „Sur la marche annuelle de l'intensité du rayonnement solaire et sur la théorie des appareils employés“ otrzymał stopień „docteur-ès-Sciences Physiques“. Od 1900 r. zaczął pracę w Biurze Meteorologicznym przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie i pracował tam, z przerwą dwuletnią na studia naukowe w Montpellier, do końca r. 1918, jako kierownik Biura Meteorologicznego. W r. 1919 Biuro to zostało przemianowane na Państwowy Instytut Meteorologiczny, którego został pierwszym dyrektorem. W styczniu 1927 r. opuścił Instytut poświęcając się dłuższemu studiom aktynometrycznym i klimatycznym w różnych częściach świata. W okresie 1927—1936 przebywał głównie we Francji, Afryce północnej i Meksyku, wracając prawie corocznie na parę tygodni do Polski. W r. 1937, 1938 i do lata 1939 mieszkał w Gdyni, prowadząc badania nad długością usłonecznienia i insolacją w obserwatorium morskim w Gdyni. Wysłany przez Polską Akademię Umiejętności w lecie 1939 r. jako delegat Polski na kongres Geodezyjno-Geofizyczny do Waszyngtonu, nie mógł

powrócić do kraju z powodu wojny. Pracował w Uniwersytetach amerykańskich (w Kalifornii i we Florydzie) jako Visiting Professor, Research Associate in Climatology. Powróciwszy z Ameryki do Polski w końcu maja 1947 r. objął katedrę Meteorologii i Klimatologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu jako profesor zwyczajny. Ogłosił około 300 prac naukowych, w tym 11 książek. Skonstruował przyrządy zwane solarymetrami, które od r. 1926 są wyrabiane w Paryżu (Etablissements Jules Richard), oraz w Holandii (P. I. Kipp. Delft). Jest członkiem założycielem od r. 1923 Commission de Radiation Solaire przy Międzynarodowej Organizacji Meteorologicznej i przy Międzynarodowej Unii Geodezyjno-Geofizycznej. Od r. 1902 jest członkiem Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, od r. 1923 członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności oraz członkiem szeregu innych towarzystw naukowych w Polsce i za granicą. Odbывał liczne podróże naukowe po różnych kontynentach świata. **ZMARŁ 26.VI.1953 r.**

Prace: a) wydane osobno: 1) Badania nad przebiegiem rocznym insolacji, Rozpr. Wydz. Mat. Przyr. Akad. Um. T. XLIII, ser. A. s. 1—66. Kraków 1903. (*Étude sur la marche annuelle de l'insolation*. Bull. Int. de l'Acad. des Sciences. Juillet 1903. pp. 39 (465—503) Cracovie 1903). 2) Sur la marche annuelle de l'intensité du rayonnement solaire à Varsovie et sur la théorie des appareils employés. Thèse de Physique (Faculté des Sciences, Université de Montpellier) 8° pp. 1—203 avec 2 planches. Montpellier et Varsovie 1906. 3) Materiały do poznania opadów w Królestwie Polskim (okres 1901—1910) z dodatkiem o opadach w Warszawie (1803—1910) i Jędrzejowie (1886—1905). *Précipitations observées dans le Royaume de Pologne pendant la période 1901—1910. Avec un supplément contenant les Précipitations à Varsovie (1803—1910) et à Jędrzejów (1886—1905)*. Tow. Nauk. Warsz. pp. 157, Warszawa 1912. 4) Wartości pyrhelometryczne i sumy ciepła dla Warszawy według pomiarów w okresie 1901—1913. *Valeurs pyrhéométriques et sommes d'insolation à Varsovie pendant la période 1901—1910*. Tow. Nauk. Warsz., pp. 27. Résumé français pp. 6 (28—33) Warszawa 1914. 5) Gorczyński Wł. i Kosińska St. O temperaturze powietrza w Polsce. (*Température de l'air en Pologne*). Texte polonais et français. 4°, pp. 262, avec 28 cartes contenant les isothermes de Pologne. Zob. również: Pam. Fizj., XXIII z 26 mapami izotermicznymi, Warszawa 1916. 6) O ciśnieniu powietrza w Polsce i w Europie. Z 54 mapami izobar. (*Pression atmosphérique en Pologne et en Europe, avec 54 cartes contenant les isobares mensuelles et annuelles de la Pologne, de l'Europe et du globe*). Texte en polonais et en français. 4°, pp. 265 (1—265). Warszawa 1917. 7) Nowe izotermy Polski, Europy i kuli ziemskiej z dodatkiem o charakterze klimatycznym Polski (z 37 figurami w tekście oraz 43 mapami izoterm miesięcznych i rocznych). (*Nouvelles isothermes de la Pologne, de l'Europe et du globe terrestre, avec un supplément sur le caractère climatique de la Pologne (avec 37 figures dans le texte et 43 cartes des isothermes mensuelles et annuelles)*) 4°, pp. 286 (1—195 texte polonais, 196—286 texte

français). Warszawa 1918. 8) Meteorologia aeronautyczna. (*Météorologie aeronautique*). Kurs litografowany. Wydawnictwo Wydziału Techniczno-naukowego i wyszkolenia Sekcji Żeglugi Napowietrznej przy Departamencie Technicznym M. S. Wojsk. 8°, pp. 1—272, Warszawa 1919. Por. także artykuł autora w wydawnictwie: Pierwsze Kursy Lotnicze w Warszawie, 1917/1918. 9) Rocznik Państwowego Instytutu Meteorologicznego za r. 1919. (*Annuaire de l'Institut Central Météorologique de Pologne*). pp. VIII + (16) + 52. Warszawa 1922. 10) Climat solaire de Nice et de la côte d'Azur. Ouvrage publié par l'Association des Naturalistes de Nice et des Alpes Maritimes (Mémoire IV) pp. 1—208 (34 figures). Nice, 1934. 11) *Comparison of climate of the United States and Europe with special attention to Poland and her Baltic coast*. pp. 1—288 with 36 maps. Polish Institute Series Nr. 7. Herald Square Press, New York 1945.

b) Artykuły z lat 1935—1947: 1) La durée d'insolation et la Nébulosité de Nice et du Littoral Méditerranéen. Annales de l'Office Météorologique de la ville de Nice, pp. 1—38. Nice 1935. 2) Quelques applications des solarimètres. Avec 10 figures dans le texte. Ibidem pp. 1—23, Nice, 1935. 3) The Mean Duration of Bright Sunshine along the Mediterranean Coasts, Extrait du Bulletin de l'Académie Polonaise, Classe III. pp. 1—7. Kraków (Cracow, Poland) 1935. 4) Mean degrees of cloudiness along the Mediterranean Coasts (with 3 fig.) Sprawozdania Tow. Nauk. Warsz. Comptes Rendus de la Société des Sciences et des Lettres de Varsovie. Classe III. pp. 1—15. Warszawa, 1935. 5) Measurements of Solar Radiation Instruments and some Results (with four figures on two separate plates). Reprinted from „The Meteorological Magazine“, Vol. 71 (February and March 1936) pp. 1—5 and 29—33. London 1936. 6) Special importance of actinometric and solar climatic investigations in different Rivieras of the world. The Meteorological Magazine (Air Ministry, Meteorological Office). London, 1937. 7) Solarimètres à lecture directe et enregistreurs. „A Terra“, Revista Portuguesa de Geofisica. Coimbra. 1936—37. 8) Sprawozdanie ze zjazdu Unii Międzynarodowej Geodezyjno-Geograficznej w Edynburgu i Oxfordzie we wrześniu 1936 r. Przegl. Geograf. t. XVI z r. 1936 s. 173—176. 9) O potrzebie opracowania nowego Atlasu Klimatów Świata (*A new Climatological Atlas for the World*). Ibidem s. 177—178. 10) Riwiera, jako typ specjalny klimatów usłonecznionych (*Riviera comme type spécial du climat*). Ibidem s. 178—180. 11) O uprzywilejowanym charakterze usłonecznienia na wybrzeżu polskim (wraz z W. M. Gdańskiem) w porównaniu z innymi dzielnicami Polski. (Z 1 fig. Polskie wybrzeże Bałtyckie). *The greater insolation of the maritime district of Poland (Danzig included) as compared with other Polish regions. (with 1 fig.: „Polish Sea Shores (Baltic Sea).*) „Sprawozdania Tow. Nauk. Warsz. Wydział III. Comptes rendus des seances de la Société des Sciences et des Lettres de Varsovie“. Classe III. Meeting of November 22, 1938. pp. 1—25. Warszawa 1939. 12) Solarigraph as recorders for diffuse sky radiation. „Vestnik Cesko-slov. fysiatr. spol“. pp. 1—8. Praha, 1938. 13) Usłonecznienie na wybrzeżu polskim, według danych heliograficznych w Gdyni (wraz z Gdańskiem) oraz na półwyspie helskim (*Duration of bright sunshine on Polish shores (Baltic Sea) after the heliographic records of Gdynia (with Danzig) aw the Hel - peninsula*). „Sprawozdania Tow. Nauk. Warsz.“

Wydział III. „Comptes Rendus des séances de la Société des Sciences et des Lettres à Varsovie“. Classe III. Meeting of February, 1939. pp. 1—25. 14) Stosunki usłonecznienia dla Warszawy (1903—1938) oraz ich porównania z Gdynią i Gdańskiem. (*Heliographic records in Warsaw (1903—38) and some comparisons with Gdynia and Danzig*). Ibidem. Meeting of February, 1939, pp. 1—36. 15) Czas trwania usłonecznienia w Gdyni wraz z Gdańskiem oraz na Helu na tle innych stacyj polskich i całego Bałtyku. (*The duration of bright sunshine at Gdynia with Danzig and Hel, as compared with other Polish and Baltic regions*). Ibidem Meeting of June 1939, pp. 1—40. Warszawa 1939. 16) Usłonecznienie polskich wybrzeży Bałtyku na tle ogólnym Europy i przyległych mórz. (z 4 mapkami izohel). (*Sunshine duration of the Baltic Coasts of Poland as compared with European Continent and adjoining seas*). (*with 4 Maps of isohels*). Ibidem Meeting of June, 1939. 17) Usłonecznienie w Gdyni, największe w Polsce i na całym Bałtyku. Odczyt na posiedzeniu Wydziału Przyrodniczego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Gdyni. „Kurier Bałtycki“ 28. VI. 1939. 18) W sprawie nowowydanych map ściennych E. Romer „Klimat Polski“. (*À propos des cartes murales E. Romer „Climat de la Pologne“*) pp. 181—189. Tom XVIII. Przegl. Geograf. 19) The Aridity Coefficient and its Applications to California. Scripps Institution of Oceanography. University of California. 7 pages (mimeographic) with 2 maps. Lectures delivered at la Jolla on March 14 and in San Diego, Calif. on April 18, 1940. 20) Solarímetros y pirheliómetros termoelectricos a lectura directa y registradores para la medida de la intensidad de radiación solar directa total y difusa. „Anales de la Sociedad Científica Argentina“. Abril de 1940, E. IV. T. CXXIX, pp. 153—175, 15 Figs. Buenos Aires, 1940. 21) Comments on the Best Climate on Earth. Reprinted from February, 1941 „Alumni Record University of Miami“. Coral Gables, Florida, 8 pp. 22) Some Remarks on Floridas Climate. Coral Gables, 1942, 700. 23) Climatic Types of California, according to the Decimal Scheme of World Climates. Reprinted from the „Bulletin of the American Meteorological Society“, April, 1942, vol. 23 pp. with one map. 24) Florida, a Sunny Subtropical Land. Coral Gables 1942, 9 pp. 25) Decimal Scheme of World Climates. Abstract presented at the meeting of the American Meteorological Society. June 17—19, 1942. Salt Lake City, Utah 4 pp. with 3 maps. 1942. 26) Sunshine and Cloudiness in the Mediterranean Basin. Reprinted from the „Bulletin of the American Meteorological Society“. Vol. 24, pp. 183—193 with 3 maps. May 1943. 27) Aridez. Como se computa con algunas aplicaciones al Hemisferio Occidental y otros continentes „Anales de la Sociedad Científica Argentina“ Junio 1943. T. CXXXV. pp. 248—276. Buenos Aires, 1943. 28) Aridity Factor and Precipitation Ratio, and their relation to World Climates (with 8 maps). Reprinted from the Bulletin of the Polish Institute of Arts and Sciences in America, April, 1943. pp. 1—47 New York City, 1943. 29) Comparison of Climate of the United States and Europe with special attention to Poland and her Baltic coasts. pp. 1—228 with 36 maps. Polish Institute Series No 7. Herald Square Press, New York, 1945. 30) Fizykalno-klimatyczne podstawy aktynoterapii. Polski Tygodnik Lekarski. Sierpień 1947 r. 31) Los Aparatos para medir la duracion de la insolacion en Europa y America. Revista Iberica. pp. 1—3. 1 de agosto de 1947. Barcelona, 1947. 32) El Mejor Clima en America del Norte, con enfasis especial sobre el de Mexico. Revista

Meteorologica, Montevideo, Uruguay, 1947. 32a) El Mejor Clima del Mundo etc. pp. 4. Revista de Ciencias. Lima, Peru, 1947. 33) La Duracion de la Insolacion, en horas, en America del Norte y Europa. Revista Meteorologica, Montevideo, Uruguay, Ano VI. N. 24, 1947. 33) Ditto, 5 pp. Revista de Ciencias. Lima Peru 1947. 34) Sunshine Recorders in America and Europa. Their Comparison and Interconversion. Streszczenie polskie: Porównania i redukcje wsłonecznienia dla heliografów używanych w Ameryce i w Europie. Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Proc. Science Society. 24 Octobre, 1947 Warszawa.

c) Prace w języku polskim: 1) Promienie widma słonecznego i tzw. „ciepło promieniste“ Wszechświat, T. XVII, s. 657—659. 2) O wielokrotnej rezonancji fal elektromagnetycznych. Ibidem s. 790—93. 3) Kroniki naukowe oraz różne sprawozdania. Ibidem. 4) O rozwoju poglądów energetycznych w fizyce. Ibidem, t. XVIII, s. 257—61; 274—77. 5) Przerwyacz elektrolityczny dla przyrządów indukcyjnych. Ibidem, s. 434—436. 6) Promienie S i T według badań G. Sagnaca. Ibidem, s. 305—10. 7) Własności termodynamiczne powietrza. Ibidem 488—491. 8) Promieniowanie elektryczne i przezroczystość ciał dla fal Hertza. Ibidem, s. 513—518, 532—538. 9) Parę nowych spostrzeżeń w dziedzinie elektryczności. Ibidem s. 569—572. 10) Kroniki naukowe oraz różne sprawozdania. Ibidem. 11) Rys rozwoju obiektów fotograficznych (według Schiffnera). Ibidem, t. XIX, s. 468—472. 12) O dziesiętnym podziale kąta prostego. Ibidem s. 482—484. 13) Fotografia na usługach astronomii (według K. Kosterzitz'a) Ibidem s. 529—533, 548—550. 14) Wyniki badań nad promieniami Becquerela. Ibidem s. 593—597, 611—614. 15) Olbrzymi teleskop na wystawie paryskiej. Ibidem. 16) Kroniki naukowe oraz różne sprawozdania. Ibidem. 17) O stosowalności wzorów dyspersyjnych (*Sur l'application des formules de la dispersion de la lumière*). Wiad. Mat. T. V. s. 1—9. 18) W sprawie jednostek elektrycznych i magnetycznych. (*Sur la question des unités électriques et magnétiques*). Wiad. Mat. V., pp. 274—279. 19) Teoria i doświadczenie w fizyce (streszczenie mowy H. Poincaré'go). Wszechświat, t. XX, s. 113—117, 131—136, 153—157. 20) O dziesiętnym podziale czasu. Ibidem s. 218—220. 21) Hypotezy w fizyce (tłumaczenie według J. H. Poynting'a). Ibidem s. 242—247, 262—266. 22) Z powodu artykułu pt. „Z astrofizyki“. Ibidem s. 349—350. 23) Temperatura słońca. Ibidem s. 405—410. 24) Badania H. Rubensa nad promieniami infraczerwonej części widma. Ibidem 504—508. 25) Tablice do mnożenia i dzielenia. Ibidem s. 539—540. 26) Odpychające działanie słońca na materię komet. Ibidem s. 596—600. 27) Nowe badania nad promieniotwórczością (referat). Ibidem s. 629—632. 28) O najwyższym celu fizyki (według H. A. Rowlanda). Ibidem s. 741—744, 761—764. 29) Kroniki naukowe oraz różne sprawozdania. Ibidem. 30) Promieniowanie słoneczne i atmosfera ziemska. Ibidem s. 161—167, 178—183. 31) O całkach symbolicznych pola elektromagnetycznego przez L. Silbersteina. Wiad. Mat. T. VI. pp. 128—134. Warszawa 1902. 32) Badania nad przebiegiem rocznym insolacji. Rozpr. Wydz. Mat. Przyr. Akad. Um. t. XLIII ser. A. s. 1—86. 33) Goczyński Wł. i Merecki R. Sprawozdanie Stacji Centralnej Meteorologicznej przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie za r. 1902 (*Comptes rendus du Bureau Central Météorologique à Varsovie; année 1902*). (Wiad. Mat.

- t. VII s. 6 (51—57). 34) Gorczyński Wł. i Merecki R. Stacja Centralna Meteorologiczna przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie, r. 1903, *Station Centrale Météorologique du Musée de l'Industrie et de l'Agriculture de Varsovie, année 1903*. Wiad. Mat. VIII. s. 16. 35) O sposobach wyprowadzania prawa Kirchhoffa (Sur les démonstrations de la loi de Kirchhoff). Prace Mat. Fiz. t. XVI s. 113—132. 36) O nauce o promieniowaniu A. Witkowskiego. Wiad. Mat. t. IX s. 87—98. 37) Gorczyński Wł. i Merecki R. Stacja Centralna Meteorologiczna przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie, r. 1904. Z mapą stacyj meteorologicznych Sieci Warszawskiej. (*Station Centrale du réseau météorologique du Musée de l'Industrie et de l'Agriculture à Varsovie, année 1904. Avec la carte des Stations météorologiques du réseau de Varsovie*) Ibidem s. 30 + 1 mapa. 38) Wiadomości o organizacji służby meteorologicznej włoskiej. Ibidem t. X. s. 209—221. 39) O obliczaniu sum ciepła w kaloriach gramowych. Prace mat.-fiz. XVIII, pp. 19 (215—233). 40) Wiadomość o sieci meteorologicznej serbskiej i o obserwatorium w Belgradzie (*Notice sur le réseau météorologique Serbe et sur l'Observatoire de Belgrade*). Ibidem. 41) O organizacji sieci meteorologicznej na wyspach W. Brytanii wraz z Irlandią i w koloniach angielskich (*Sur l'organisation des réseaux météorologiques de la Grande-Bretagne et de l'Irlande ainsi que des colonies britanniques*). Ibidem. 42) O wpływie powłoczki szklanej na wskazania termometrów radiacyjnych. Spr. Tow. Nauk. Warsz. T. I. pp. 3 (212—214). Warszawa. 1908. 43) Gorczyński Wł. i Merecki R. Stacja Centralna Meteorologiczna przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie. Sprawozdanie za r. 1907. (*Bureau Central Météorologique du Musée de l'Industrie et de l'Agriculture à Varsovie. Compte rendu de l'année 1907*). Wiad. Mat. XII, pp. (97—129). 44) O wartościach pięcioletnich opadów dla okręgów cukrowniczych w okresie 1902—7. Gazeta Cukrownicza, t. XXXI, s. 7. 45) Średnie piętnastolecie (1887—1901) opadów i temperatury dla okręgów cukrowniczych. Ibidem t. XXXI, s. 9. 46) Wyniki roczne z tabelk meteorologicznych podawanych w przeglądach miesięcznych pogody w okresie od października 1907 do września 1908 r. Ibidem, t. XXXI, s. 5. 47) O stosunkach klimatycznych Egiptu i Sudanu Wschodniego. (*Sur le climat de l'Égypte et du Soudan Oriental*). Z mapą hypsometryczną terytorium Egiptu i Sudanu Wschodniego. Wiad. Mat. XIII, s. (21—62). 48) Sposób Ekholma elementarnego wyprowadzania prawa Coriolisa. (*Méthode de M. Ekholm de la déduction élémentaire de la loi de Coriolis*). Wiad. Mat. XIII, s. 59—69. 49) W kwestii wpływu absorbcyjnego pary wodnej na promieniowanie słoneczne. Spraw. Tow. Nauk. Warsz. II, pp. 4 (256—259). 50) Badania warstw wyższych atmosfery nad jeziorem Nyanza. (*Étude des couches supérieures de l'atmosphère au-dessus du lac Nyanza*). Wiad. Mat. XIII, s. 249—251. 51) O wpływie powłoczki szklanej na wskazania termometrów radiacyjnych. Prace Mat. Fiz., XX, pp. 1—16. 52) O metodzie pyrhelometrycznej wyznaczania stałej słonecznej bez ekranów. Spr. Tow. Nauk. II s. 318—331. 53) O wartościach stałej słonecznej według pomiarów dokonanych sposobem ekranów absorbcyjnych w Ursynowie (pod Warszawą) w ciągu lata 1909 r. Ibidem. II, s. 283—305. 54) O spostrzeżeniach meteorologicznych w Szwecji (*Sur les observations météorologiques en Suède*). Wiad. Mat. XIII s. 253—284. 55) W kwestii przewidywania urodzaju buraków. Gazeta Cukrownicza, t. XXXII, s. 181—183. 56) O urządzeniu i prowadzeniu

stacji deszczowej. *Gazeta Rolnicza*, XLIX, s. 1—16. 57) Wyniki doświadczeń nad wzrostem buraków według biuletynów dziesięciodniowych o stanie plantacji w związku z przebiegiem pogody w okresie 1902—1908. *Gazeta Cukr.* XXXII, s. 15. 58) Sprawozdanie z działalności Sieci Meteorologicznej Warszawskiej. (*Réseau météorologique de Varsovie, compte-rendu pour 1908*). *Wiad. Mat.* XIII s. 52. 59) O wystawie fotograficznej w Dreźnie i aeronautycznej w Frankfurcie n/ M. w r. 1909. *Wiad. Mat.* XIV, s. 107—121. 60) O przebiegu rocznym i dziennym uśrednienia w Krakowie. (*Sur la marche annuelle et diurne de la durée de l'insolation à Cracovie*). *Spraw. Tow. Nauk. Warsz.* III, s. 162—178. 61) O pożytku i sposobie prowadzenia spozrzeń deszczowych. *Ziemia* Nr 4 r. 1910, s. 53—56. 62) Sprawozdanie z działalności Sieci Meteorologicznej Warszawskiej w r. 1909. (*Réseau météorologique de Varsovie, compte-rendu pour 1909*). *Wiad. Mat.* XIV, s. 32 Warszawa 1910. 63) Pomiar wilgotności gruntowej na plantacjach buraczanych w okresie 1901—1909. *Gazeta Cukrownicza*, XXXIII, s. 19. 64) Klatka angielska nowego typu. (*Abris thermométrique anglais de type nouveau*). *Wiad. Mat.* XIV, s. 205—236. 65) Prawidła pogody, oparte na spozrzeniach meteorologicznych (według zbioru prof. Michelsona i Ellemanna). *Książki dla wszystkich*. Nr 508, s. 52, rys. 5. Warszawa 1910. 66) Sprawozdanie o rezultatach ekspedycji aerologicznej A. Bersona do Afryki Wschodniej. *Sur les observations scientifiques recueillies en 1908 par l'expédition aérologique de M. A. Berson en Afrique Orientale*. *Wiad. Mat.* XV, s. 253—256. 67) Sprawozdania z działalności Sieci Meteorologicznej Warszawskiej w r. 1910. (*Réseau météorologique de Varsovie, compte-rendu pour 1910*). *Ibidem*, s. 89—120. 68) O przebiegu dziennym temperatury w Krakowie. Sprawozdanie z pracy dra H. Weigla. (*Sur la marche diurne de la température à Cracovie d'après H. Weigl*). *Ibidem* 125—136. 69) O zmienności opadu według obserwacji warszawskich od 1803. (*Sur la variabilité des précipitations atmosphériques d'après les observations faites à Varsovie depuis 1803*). *Spraw. Tow. Nauk. Warsz.* IV, pp. 41 (485—526). 70) Pierwsze prace w Obserwatorium Meteorologicznym pod Grodziskiem. (*Premiers travaux entrepris à l'Observatoire Météorologique de Grodzisk*). *Ibidem* s. 275—299. 71) O opadach w Warszawie. (*Sur les précipitations atmosphériques à Varsovie*). *Ibidem* s. 349—386. 72) Sieć stacji opadowych Biura Hydrograficznego we Lwowie. (*Sur le réseau des stations pluviométriques du Bureau Hydrographique à Lwów (Léopol)*). *Wiad. Mat.* XV, s. 257—262. 73) Józef Szukiewicz: 1862—1910. *Nekrolog*. *Ibidem* s. 141—143. 74) O pewnym wzorze Bemporad'a. (*Sur une formule de Bemporad*). *Ibidem* XVI s. 215—222. 75) Wiadomość o pomiarach insolacyjnych, dokonanych w Warszawie podczas częściowego zaćmienia słońca w dniu 17 kwietnia 1912 r. (*Note sur les mesures de l'insolation effectuées à Varsovie pendant l'éclipse du soleil le 17 April 1912*). *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* V, pp. 13 (327—340). 76) Sprawozdanie z działalności Sieci Meteorologicznej Warszawskiej w r. 1911. (*Réseau météorologique de Varsovie en 1911*). *Ibidem*. XVI, s. 109—148. 77) Materiały do poznania opadów w Królestwie Polskim (okres 1901—1910) z dodatkiem o opadach w Warszawie (1803—1910) i w Jędrzejowie (1886—1905). (*Précipitations observées dans le Royaume de Pologne pendant la période 1901—1910. Avec un supplément contenant les précipitations à Varsovie (1803—1910) et à Jędrzejów (1886—1905)*). *Wyd. Tow. Nauk. Warsz.* s. 1—157. 78) O wartościach prze-

ciągłych usłonecznienia i o wynikach obserwacji heliograficznych w r. 1911 i 1912. *Wiad. Mat.* XVII s. 130—135. 79) Spostrzeżenia meteorologiczne. *Odb. z Kalendarza Rolniczego Cen. Towarzystwa Rolniczego z r. 1913.* s. 34—43. Warszawa, 1913. 80) O insolacji ziem polskich. *Encyklopedia Polska, t. I Geografia Fizyczna Ziem Polskich,* s. 161—170. Kraków, 1913. 81) Sprawozdanie z działalności Sieci Meteorologicznej Warszawskiej za rok 1912. (*Bureau Météorologique et Station Centrale du Musée de l'Industrie et de l'Agriculture à Varsovie. Compte-rendu de 1912*). *Wiad. Mat.* XVII s. 99—147. 82) W sprawie zmian długoletnich temperatury powietrza w Polsce. (*Contribution à l'étude des variations séculaires de la température en Pologne*). *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* VI. s. 7—30. 83) Notatka historyczna o dostrzeżeniach nad temperaturą powietrza. (*Notice historique relative aux observations de la température de l'air faites à Varsovie*). *Ibidem* s. 124—143. 84) Temperatura w Warszawie 1779—1910. *Pam. Fizjograf.* XXI s. 122—135. 85) Wartości usłonecznienia dla Warszawy w okresie 1903—1913. *Wiad. Mat.* XVIII, s. 168—169. 86) O zniżkach promieniowania w r. 1912 i 1903. (*Sur les dépressions en 1912 et 1903 dans les valcurs de l'intensité du rayonnement solaire*). *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* VII, s. 1—16. *Resumé français,* pp. 17—29. 87) Wartości pyrhelometryczne i sumy ciepła dla Warszawy według pomiarów w okresie 1901—1913. (*Valeurs pyrhéométriques et sommes d'insolation à Varsovie pendant la période 1901—1913*). *Wyd. Tow. Nauk. Warsz.* pp. 1—27. *Résumé français* pp. 27—33. 88) Sprawozdanie z działalności Sieci Meteorologicznej Warszawskiej za r. 1913. (*Bureau Météorologique et Station Centrale du Musée de l'Industrie et de l'Agriculture à Varsovie. Compte rendu de 1913*). *Wiad. Mat.* XVIII, s. 145—169. 89) Wyniki badań dotychczasowych nad redukcją temperatur średnich powietrza do wartości średnich rzeczywistych. *Pam. Fizjogr.* XXII s. 35—54. 90) Wyniki spostrzeżeń meteorologicznych Stacji Sobieszynskiej na tle ogólnych stosunków klimatycznych na ziemiach polskich. *Pam. Fizjogr.* XXII s. 24 z mapkami izoterm. 91) O aktynometrze płytkowym Michelson'a i o wynikach pomiarów porównawczych z pyrhelometrem elektrycznym. (*Comparaison entre l'actinomètre bimétallique de Michelson et le pyrhéliometre électrique d'Angstrom*). *Spraw. Tow. Nauk. Warsz.* VIII, s. 213—242. 92) Sprawozdanie z działalności Sieci Meteorologicznej Warszawskiej w r. 1914. (*Bureau météorologique du réseau de Varsovie. Compte rendu de 1914*). *Wiad. Mat.* XIX s. 263—275. 93) Stan obecny badań nad obrotem ciepła w warstwach gruntowych oraz w wodach i w atmosferze. (*État actuel des recherches sur la circulation de la chaleur dans les couches du sol, dans les eaux et l'atmosphère*). *Spr. Tow. Nauk. Warsz.,* VIII, s. 1—44. 94) O zmianach długoletnich temperatury powietrza w Polsce i w Eurazji. (*Sur les variations de longue durée de la température de l'air en Pologne et Eurasie*). *Ibidem,* s. 81—107. 95) O zmienności temperatury z dnia na dzień w Polsce i w Eurazji. (*Sur la variabilité interdiurne de la température de l'air en Pologne et en Eurasie*). *Ibidem,* s. 491—518. 96) Gorczyński Wł. i Wierzbicka W. O wartościach średnich zachmurzenia w Polsce. (*Valeurs moyennes du degré de la nébulosité en Pologne*). *Ibidem* s. 609—649. 97) Gorczyński Wł. i Kosińska St. O temperaturze powietrza w Polsce. (*Température de l'air en Pologne*) *Texte polonais et français* 4°, pp. 262 avec 28 cartes contenant les isothermes de Pologne. Warszawa 1916. *Zob. również Pam. Fizjogr.* XXIII z 28 mapkami izoterm. 98) O nie-

których zastosowaniach wzorów korelacyjnych w meteorologii. (*Sur quelques applications des formules de corrélation en météorologie*). Wiad. Mat. XX, s. 91—110. 99) O wartościach średnich temperatury powietrza i o przebiegu izoterm w Polsce). Valeurs moyennes de la température de l'air et les isothermes en Pologne). Spraw. Tow. Nauk. Warsz., IX s. 14—58. 100) Badanie współzależności przebiegów temperatury metodą korelacyjną. (*Sur l'application de la méthode de la corrélation à l'étude de la température de l'air*). Ibidem VIII, s. 581—609. 101) Wzór barometryczny i tabele do redukcji ciśnień. Wiad. Mat. XXI, s. 51—66. 102) Sprawozdanie z działalności Biura Meteorologicznego Sieci Warszawskiej w roku 1915. (*Bureau Météorologique de réseau de Varsovie. Compte rendu de 1915*). Wiad. Mat. XX, s. 265—275. 103) Górczyński Wł. i Wierzbicka W. O rozkładzie geograficznym dni pogodnych i pochmurnych w Polsce. (*Sur les valeurs moyennes et sur la repartition géographique des jours sereins et couverts en Pologne*). Spr. Tow. Nauk. Warsz., IX, s. 135—185. 104) O zmienności okresowej w ciągu doby temperatury i wilgotności powietrza w Warszawie. (*La marche diurne de la température et de l'humidité de l'air à Varsovie*). Ibidem, s. 576—608. 105) O rozkładzie geograficznym ciśnienia powietrza w Polsce. (*Sur la repartition géographique de la pression atmosphérique en Pologne*). Ibidem, s. 1009—1056. 106) O zmianach okresowych w ciągu doby i obserwacjach długoletnich ciśnienia powietrza w Polsce. (*Sur la variation diurne de la pression atmosphérique et sur quelques longues séries d'observations barométriques en Pologne*). Ibidem s. 365—403. 107) O rozkładzie geograficznym zmienności średniej ciśnienia powietrza w Polsce i w Europie. (*Sur la repartition géographique de la variabilité moyenne de la pression de l'air en Pologne et en Europe*). 108) O ciśnieniu powietrza w Polsce i w Europie. Z 54 mapami izobar. (*Pression atmosphérique en Pologne et en Europe, avec 54 cartes contenant les isobares mensuelles et annuelles de la Pologne, de l'Europe et du globe*). Texte en polonais et en français. 4°, pp. 265. Warszawa, 1917. 109) Sprawozdanie z działalności Sieci Meteorologicznej Warszawskiej w r. 1916. (*Bureau Météorologique du réseau de Varsovie. Compte rendu de 1916*). Wiad. Mat. XXI, s. 207—234. 110) O przebiegu rocznym ciśnienia i o wymianie mas powietrza na kuli ziemskiej. (*Marche annuelle de la pression atmosphérique et l'échange des masses atmosphériques sur le globe terrestre*). Spr. Tow. Nauk. Warsz., s. 390—430. 111) O spostrzeżeniach meteorologicznych A. Chodkiewicza w okolicach Dubna na Wołyniu od 1806—1810 r. (*Sur les observations météorologiques effectuées par A. Chodkiewicz aux environs de Dubno, Wolhynie, de 1806 à 1810*). Ibidem, s. 964—976. 112) Nowe izotermy Polski, Europy i kuli ziemskiej, z dodatkiem o charakterze klimatycznym Polski (z 37 figurami w tekście oraz 43 mapami izoterm miesięcznych i rocznych). (*Nouvelles isothermes de la Pologne, de l'Europe et du globe terrestre, avec un supplément sur le caractère climatique de la Pologne [avec 37 figures dans le texte et 43 cartes des isothermes mensuelles et annuelles]*). 4°, pp. 286 (1—195 texte polonais, 196—286 texte français) Warszawa, 1918. 113) Sprawozdanie z działalności Sieci Meteorologicznej Warszawskiej w r. 1917. (*Bureau Météorologique du réseau de Varsovie. Compte rendu de 1917*). Wiad. Mat. XXII, s. 257—287. 114) O niektórych cechach charakterystycznych klimatu Polski. Przegl. Geogr. I, s. 42—50. 115) O potrzebach naukowych polskich w dziedzinie meteorologii. Nauka Polska, I, s. 77—86.

- 116) O wyznaczaniu stopnia kontynentalizmu według amplitud temperatur. (*Sur une méthode de calcul du degré de continentalisme en fonction de la température*). Spr. Tow. Nauk. Warsz., XI, s. 500—547. 117) Meteorologia aeronautyczna. (*Météorologie aéronautique*). Kurs Litografowany. Wydawnictwo Wydziału Techniczno-naukowego i wyszkolenia sekcji Żeglugi Napowietrznej przy Departamencie Technicznym M. S. Wojsk. 8°, s. 272. Warszawa, 1919. Por. także artykuł autora w wydawnictwie: Pierwsze kursy lotnicze w Warszawie, 1917—1918. 118) Sprawozdanie z działalności Sieci Meteorologicznej Warszawskiej w r. 1918. (*Bureau Météorologique du réseau de Varsovie. Compte rendu de 1918*). Wiad. Mat. XXIII, s. 113—142. 119) O amerykańskiej reformie kalendarza. (*Sur une réforme américaine du calendrier*). Wiad. Mat. 2, 1922, s. 108—109. 120) Gorczyński Wł. i Kosińska St. Stosunki opadowe w Polsce (z mapą izohyet dla dorzecza Wisły). (*Précipitations en Pologne*). Ibidem, s. 50—57. 121) Rocznik Państwowego Instytutu Meteorologicznego za rok 1919. (*Annuaire de l'Institut Central Météorologique en Pologne*) s. VIII, (16), 52. 122) O najdawniejszych spostrzeżeniach i drukach meteorologicznych z szczególnym uwzględnieniem Polski. (*Sur les plus anciennes observations et publications météorologiques, plus particulièrement en Pologne*). Wiad. Mat. 2, 1922, s. 67—76. 123) Ś. p. Romuald Merecki. Wspomnienie pośmiertne. Wiad. Mat. 2, 1922, s. 27—28. 124) Sprawozdanie z wyprawy naukowej polskiej do Królestwa Sjamu i do Indyj w ciągu wiosny i lata 1923 r. (*Report from the Polish Actinometric Expedition to Siam and the equatorial region*). Wiad. Mat. 3, 1923, s. 11. 125) Wiadomość o polskiej wyprawie aktynometrycznej w r. 1923 na Ocean Indyjski i do Sjamu. Przegl. Geogr., IV, 1923, s. 1—16. 126) O spadku natężenia promieniowania słonecznego w czerwonej części widma, zaobserwowanym między Europą a równikiem. Wiad. Mat., 3, 1923, s. 3. 127) O stosunkach klimatycznych Egiptu i Sudanu Wschodniego. Czas. Geogr., II, 1924, s. 422—435. 128) O nowych przyrządach termoelektrycznych do pomiarów promieniowania słonecznego. Wiad. Mat., 4, 1924, s. 1—10. 129) Kilka wyników z wypraw aktynometrycznych polskich do strefy równikowej i do oaz Sahary. Rocznik Obs. Astr. Krak. za rok 1925, pp. 1—10. 130) O solarymetrach i spektrografach do pomiarów promieniowania słonecznego. Wiad. Mat. 7, 1927, s. 8. 131) O wysokich wartościach i o stratach energii promieniowania słonecznego, obserwowanych w strefach pustynnych (streszczenie z francuskiego artykułu). Spr. Pol. Akad. Um. XXXIV, Nr 6, s. 17. 132) O pierwszej konferencji międzynarodowej w sprawie ozonu i jego absorpcji w atmosferze, odbytej w Paryżu w maju 1929 r. Wiad. Mat. XXXII, s. 4. 133) Kilka wrażeń klimatycznych z obszarów pustynnych oraz ciepłych mórz. Wszechświat, 1930, Nr 3, s. 88—91. 134) O wartościach najwyższych natężenia promieniowania słonecznego, obserwowanych w różnych okolicach kuli ziemskiej. (*Highest intensity values of solar radiation observed in different regions of the Earth*) Przegl. Geogr. XII, 1932, s. 1—14. 135) Straty promieniowania słonecznego pod wpływem zmętnienia lub pyłu atmosferycznego. Wszechświat, 1932, Nr 5, s. 155. 136) Przyczynek do poznania wielkości promieniowania rozproszonego w bilansie ogólnym sum ciepła. (*Contribution to knowledge of diffuse radiation values in the general thermic balance of the earth*). Spr. Tow. Nauk. Warsz., XXV, Wydz. III, s. 1—11. 137) Gorczyński Wł. i Ostrowski Fr. O wartościach rozproszonego promieniowania słonecznego dla Warszawy i niżu polskiego.

(*Values of diffused sky radiation at Warsaw and in Central Poland*). Ibidem, s. 18. 138) O pyrhelimetrach rurkowych, służących jako solarymetry. *Wszechświat*, 1933. Nr 1, s. 24—25. 139) Szkic historyczny rozwoju Meteorologii w Polsce, od wieku XIII-go do r. 1919. *Wiad. Mat.* XXXVII, s. 32. 140) O rozgraniczaniu typów klimatycznych i o brakach klasyfikacji Köppena w stosunku do Europy i Polski. *Odb. ze Zbioru prac poświęconego Eugeniuszowi Romerowi*, s. 338—356. 141) O systemie dziesiętnym podziału klimatów kuli ziemskiej z zastosowaniem do Europy. (*Decimal scheme of world's climates with adaptation to Europe*). *Spr. Tow. Nauk. Warsz.*, XXVII, Wydz. III, s. 12., pl. 3, fig. 6. 142) O związku między promieniowaniem rozproszonym nieba i stopniem usłonecznienia. (*Interdependence between the amount of diffuse sky radiation and the duration of sunshine*). *Spr. Tow. Nauk. Warsz.*, XXVII, s. 32—44. 143) O prostej metodzie aktynometrycznej wyznaczania stopnia przepuszczalności promieniowania słonecznego w atmosferze ziemskiej. *Wiad. Mat.* XXXVIII, s. 1—16. 144) O podziałach klimatycznych Europy (*Divisions climatiques de l'Europe*). *Przegl. Geogr.* XIV, s. 58 (texte français 1—16). 145) O czasie trwania usłonecznienia wzdłuż wybrzeży śródziemnomorskich. (*The mean duration of bright sunshine along the mediterranean coasts*). *Bull. Int. de l'Acad. Pol.*, June 1935, s. 1—7. 146) O rozkładzie stopni zachmurzenia wzdłuż wybrzeży śródziemnomorskich. (*Mean degree of cloudiness along the mediterranean coasts*). *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* Wydz. III, XXVIII. 147) Współczynnik przepuszczalności promieniowania słonecznego w Nicei, w porównaniu z danymi dla Warszawy. *Wiad. Mat.* XXXVIII, s. 8. 148) Sprawozdanie ze zjazdu Unii Międzynarodowej Geodezyjno-Geograficznej w Edynburgu i w Oxfordzie we wrześniu 1936 r. *Przegl. Geogr.* XVI z r. 1936 s. 173—176. 149) O potrzebie opracowania nowego atlasu klimatów świata. (*A new Climatological Atlas for the World*). Ibidem, s. 177—178. 150) Riwiera jako typ specjalny klimatów usłonecznionych. (*Riviera comme type special du climat*). Ibidem s. 178—180. 151) O uprzywilejowanym charakterze usłonecznienia na wybrzeżu polskim (wraz z w. m. Gdańskiem) w porównaniu z innymi dzielnicami Polski. (z 1 fig. Polskie wybrzeże Bałtyckie). *The greater insolation of the maritime district of Poland (Danzig included) as compared with other Polish regions. (with 1 fig. Polish Sea Shores, Baltic Sea)*. *Spraw. Tow. Nauk. Warsz.* Wydział III, s. 1—25. 152) Usłonecznienie na wybrzeżu polskim według danych heliograficznych w Gdyni (wraz z Gdańskiem) oraz na półwyspie helskim. (*Duration of bright sunshine on Polish shores (Baltic Sea) after the heliographic records of Gdynia (with Danzig and Hel-peninsula)*). Ibidem 1939, s. 1—25. 153) Stosunki usłonecznienia dla Warszawy (1903—1938) oraz ich porównania z Gdynią i Gdańskiem. (*Heliographic records in Warsaw (1903—1938) and some comparisons with Gdynia and Danzig*). Ibidem s. 1—36. 154) Czas trwania usłonecznienia w Gdyni wraz z Gdańskiem oraz na Helu na tle innych stacji polskich i całego Bałtyku. (*The duration of bright sunshine at Gdynia with Danzig and Hel, as compared with other Polish and Baltic regions*). Ibidem, s. 1—40. 155) Usłonecznienie polskich wybrzeży Bałtyku na tle ogólnym Europy i przyległych mórz (z 4 mapkami izohel). *Spraw. Tow. Nauk. Warsz.*, Warszawa, 1939 (nieopublikowane z powodu wojny). (*Sunshine duration of the Baltic coasts of Poland as compared with that of the European Continent and adjoining Seas*), *Bulletin of the Institute of Arts*

and Sciences in America, No 1, vol. I October, 1942 New York 1942. 156) Usłonecznienie Gdyni, największe w Polsce i na całym Bałtyku. Odczyt na posiedzeniu Wydziału Przyrodniczego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Gdyni. „Kurier Bałtycki“, 28 czerwca 1939. 157) W sprawie nowowydanych map ściennych E. Romer „Klimat Polski“ (*À propos des cartes murales E. Romer „Climat de la Pologne“*). Przegł. Geogr. s. 181—189. 158) Fizykalno-klimatyczne podstawy aktywnoterapii. Polski Tygodnik Lekarski, sierpień 1947.

d. Prace w języku francuskim. 1) Étude sur la marche annuelle de l'insolation. Bull. Int. de l'Acad. des Sciences Pol. Juillet 1903, s. 465—503. 2) Sur la diminution de l'intensité du rayonnement solaire en 1902 et 1903. C. R. de l'Académ. des Sciences, 138, 1904, s. 255—258. Paris, 1904. 3) Sur la marche annuelle de l'intensité du rayonnement solaire à Varsovie et sur la théorie des appareils employés. Thèse de Physique (Faculté des Sciences, Université de Montpellier). s. 1—203 avec 2 planches. Montpellier et Varsovie, 1906. 4) Quelques renseignements sur la dépression du rayonnement solaire à Varsovie en 1903. Bull. Mét. de l'Hérault. ann. 1906, s. 1—16. Montpellier 1906. 5) Sur les sommes de la chaleur en gr. cal. pour Varsovie. Treurenberg et Montpellier. Bull. Mét. de l'Hérault, ann. 1906, pp. 1—22, Montpellier 1906. 6) Sur la variation de l'intensité du rayonnement solaire avec la hauteur du soleil. Bull. Mét. de l'Hérault, ann. 1906, pp. 1—12. Montpellier 1906. 7) Sur la valeur de la constante solaire d'après les mesures prises à Ursynów (Pologne) en été 1909. C. R. de la Société Scient. de Varsovie, III, pp. 12 (134—145) Warszawa, 1916. 8) Sur l'affaiblissement du rayonnement solaire en 1912 d'après les mesures pyréliométriques effectuées en Pologne. C. R. de l'Académ. des Sciences T. 157. Séance du 7 juillet 1913, pp. 3/84—86, Paris 1913. 9) Sur quelques traits caractéristiques du climat de la Pologne parmi les climats européens. Przegł. Geogr., I, pp. 25 (18—42) fig. 14 Varsovie 1918. 10) Sur le calcul du degré de continentalisme et son application dans la climatologie. Geograf. Annal. II, pp. 324—331, avec 4 cartes. 11) Sur les dépressions observées dans les valeurs de l'intensité du rayonnement solaire. Bollettino bimensuale della Società Meteorologica Italiana. XL, no 416, pp. 1—4 Torino 1921. 12) Sur la situation climatique de la Pologne et sur son degré de continentalisme. Bulletin de la Société Belge d'Astronomie. Ciel et Terre, XXXVIII, Nr 11/12, pp. 1—14. Bruxelles, 1922. 13) Sur la diminution de l'intensité dans la partie rouge du rayonnement solaire, observée entre l'Europe et l'Equateur. C. R. de l'Académie des Sciences, 177, 1923. pp. 754—757. Paris, 1923. 14) Sur la fraction de l'intensité du rayonnement solaire, transmise par les différentes longueurs d'ondes par les verres d'Iéna. C. R. de l'Académie des Sciences, 178, 1924, p. 407. Paris 1924. 15) Sur un instrument thermo-électrique simple pour enregistrer l'intensité du rayonnement solaire. Revue d'optique théorique et instrumentale 3, pp. 473—478. Paris, 1924. 16) Sur un pyréliomètre thermo-électrique à lecture directe ou enregistreur. C. R. de l'Acad. des Sciences 178, 1924, pp. 1200. Paris 1924. 17) Mesures de l'intensité totale et partielle du rayonnement solaire, effectuées en 1924 en Afrique Française du Nord et spécialement à l'oasis saharienne de Touggourt. Annales du Service Botanique de Tunisie, II, pp. 1—59. Tunis, 1925. 18) Sur le degré du continentalisme de la Tunisie et des oasis sahariennes. Annales du Service

Botanique de Tunis III, fasc. 1, pp. (348) avec 1 carte. 19) Rapports, présentés à l'Union Géodésique et Géophysique Internationale: a) Sur la nécessité d'exploration des régions caractéristiques de la terre, du point de vue de la répartition spectrale du rayonnement solaire en relation avec les conditions météorologiques. b) Sur les nouveaux procédés thermoélectriques pour l'étude de la radiation solaire. c) Sur l'état actuel des mesures pyréliométriques et spectrales du rayonnement solaire. d) Suggestions relatives à l'exploration spectrale des régions caractéristiques de la terre. Union Géodésique et Géophysique Internationale. Deuxième Assemblée Générale. Procès verbaux des Séances de la Section de Météorologie. Madrid, Octobre, 1924, pp. 122—127 Rome, 1925. 20) Comment mesurer l'intensité du rayonnement solaire. Annales de l'Institut d'Actinologie, 1926, pp. 6 (282—287), Paris, 1926. 21) Travaux sur la radiation solaire effectués sous les auspices de l'Institut Météorologique de Varsovie en 1923—1925. Procès Verbaux de la Radiation Solaire à Davos. 31 août — 9 septembre, pp. 1—10. Davos. Idem Rapport de la Réunion à Davos. Zurich, 1927. 22) Solarimètres à lecture directe et enregistreurs. La Météorologie, 1927, pp. 402—409. Paris, septembre, 1927. 23) Sur les instruments solarimétriques et spectro-pyréliométrique pour les mesures totales normales et partielles du rayonnement solaire. Annales Botaniques de Tunisie, V, pp. 1—32. 24) Quelques résultats d'étalonnage des tubes pyréliométriques, des pyréliographes et des solarimètres. Annales du Service Botanique de Tunisie, V, pp. 33—64. Tunis, 1928. 25) Quelques traits caractéristiques du climat solaire réel du littoral tunisien. Annales du Service Botanique de Tunisie, V, pp. 65—99, Tunis 1928. 26) Quelques résultats des mesures de l'intensité du rayonnement solaire, obtenus au Sahara en 1924—1926 avec les pyréliographes et les solarimètres. La Météorologie 1929, pp. 13 (1—13) Paris, 1929. 27) Comment mesurer l'intensité des rayons violets et ultraviolets. Annales de l'Institut d'Actinologie, pp. 41—52, Paris 1929. 28) Sur les valeurs élevées et les pertes d'énergie du rayonnement solaire, observées dans les régions désertiques et dans les montagnes tropicales. Bull. Int. de l'Acad. Pol., Série A Nr 8, pp. 24 (410—433). 29) Sur le calcul de la transparence atmosphérique pour la radiation solaire et son application aux oasis sahariennes. Annales du Service Botanique de Tunisie, VII, pp. 157—177. Tunis 1931. 30) Sur l'emploi des filtres solaires dans l'actinométrie. Annales du Service Botanique de Tunisie, VII, pp. 193—204. Tunis 1931. 31) Valeurs maxima de l'intensité du rayonnement solaire observées dans les différentes régions du globe terrestre. Annales du Service Botanique de Tunisie, VII, pp. 179—193. Tunis, 1931. 32) Sur l'évaluation du degré de transparence atmosphérique en actinométrie. 64 Congrès des Sociétés Savantes, pp. 270—272 Clermont-Ferrand, 1931. 33) Pertes du rayonnement solaire dues à l'influence des troncubles atmosphériques. 64 Congrès des Sociétés Savantes, pp. 273—274 Clermont-Ferrand, 1931. 34) Sur un tube pyréliométrique employé comme solarimètre. 64 Congrès des Sociétés Savantes, pp. 3 (275—277). Clermont-Ferrand, 1931. 35) Quelques mesures du rayonnement solaire diffusé par la voûte céleste, obtenues avec les solarimètres dans les Alpes Maritimes (1119—1122) Paris, 1931. 36) Sur les éléments caractéristiques du climat solaire avec quelques exemples pour la côte d'Azur. Annales de l'Institut d'actinologie. Vol. V, pp. 10 (6—15)

Paris, 1931. 37) Mesures actinométriques effectuées à bord des navires dans les océans Atlantique et Indien. Archives des Sciences Physiques et Naturelles. 5 Période Vol. 13, pp. 33 (19—51) Genève, Janvier—Février, 1931. 38) Tube pyréliométrique employé comme solarimètre. Revue d'Optique théorique et instrumentale, II, pp. 22—28. Paris, 1932. 39) Comment mesurer l'intensité d'actinologie, VI, Nr 2. pp. 49—57. 40) Quelques mots concernant le questionnaire de la mesure du rayonnement uv. Annales de l'Institut d'Actinologie, VII, Nr 1—2. pp. 64—65. Paris, 1932. 41) Quelques résultats des mesures du rayonnement solaire effectuées à Nice de Décembre 1928 à Février 1932. Riviera Scientifique (Bulletin de l'Association des Naturalistes de Nice et des Alpes Maritimes) 18 année, Nr 2 Nice 1932. 42) Sur l'utilité du dosage de la vapeur d'eau dans l'atmosphère terrestre par la méthode spectrographique. Utility of the spectrographic method for the evaluation of water vapour contents in the earth atmosphere. Communication à l'Union Géodésique et Géophysique Internationale, Assemblée de Lisbonne, septembre, 1933. 43) Quelques traits caractéristiques du climat solaire de Nice. La Météorologie, 1933, Nr 101, pp. 1—19. Paris, 1933. 44) Sur la part du rayonnement solaire diffusé par la voûte céleste dans la somme d'insolation. C. R. de l'Acad. des Sciences, 196, pp. 801—803. Séance du 13 mars 1933. Paris, 1933. 45) Actinomètres (pyréliomètres thermo-électriques et solarimètres) à lecture directe et enregistreurs pour les mesures du rayonnement solaire. Supplément au Riviera Scientifique (Bull. de l'Assoc. des Nat.) 32 pages avec 13 figures, Nice 1933. 46) Calendrier solaire de la Côte d'Azur. Supplément au Riviera Scientifique (Bull. de l'Ass. des Nat.) pp. 1—32. Nice, 1933. Voir aussi „Annales du Comté de Nice“ Nr, Nr: 8, 9, 10 et 11. Nice, 1933. 47) Le développement de la Météorologie en Pologne. Extrait de l'Histoire Sommaire des Sciences en Pologne (publiée à l'occasion du VII-ème Congrès International des Sciences Historiques). pp. 1—13. Cracovie, 1933. 48) Climat solaire de Nice et de la Côte d'Azur. Ouvrage publié par l'Association des Naturalistes de Nice et des Alpes Maritimes (Mémoire IV) pp. 1—208 (34 figures). Nice, 1934. 49) Enregistrements du rayonnement solaire au moyen des solarigraphes et des pyréliographes. Annales de l'Off. Mét. de la Ville de Nice, II, pp. 1—52. Nice, 1934. 50) Sur la classification des climats avec quelques remarques concernant le système de Koppen. Congrès international de Géographie. Varsovie, 1934. 51) Valeurs normales et globales de l'intensité du rayonnement solaire à Nice. 52) Sur la durée de l'insolation sur la Côte d'Azur. Association Française pour l'Avancement des Sciences, pp. 1—8 Congrès de Chambéry, 1933. 53) Nébulosité à Nice. Congrès des Sociétés Savantes, pp. 1—6. Paris, 1934. 54) Coefficients de transmission du rayonnement solaire à Nice, comparés avec ceux de Paris et de Varsovie. Congrès des Sociétés Savantes, pp. 1—6. Paris, 1934. 55) Sommes d'insolation à Nice calculées d'après les degrés de la nébulosité, Congrès des Sociétés Savantes, pp. 1—4 Paris, 1934. 56) Durée d'insolation et la nébulosité de Nice et du Littoral méditerranéen. Annales de l'Off. Mét. de la Ville de Nice, III pp. 1—40. Nice, 1935. 57) Mesures de la diffusion du ciel et de l'albédo, au moyen des solarimètres. Annales de l'Off. Mét. de la Ville de Nice, III, fig. 6, pp. 10. Nice, 1935. 58) Sur la durée d'insolation le long des côtes méditerranéennes. Congrès des Sociétés Savantes, pp. 1—5. Lyon, 1935.

- e) Prace w języku angielskim. 1) The diminution of the intensity of solar radiation during the years 1902 and 1903 at Warsaw Poland. *Monthly Weather Review* XXXII, 1904, pp. 2 (111—113) Washington, 1904. 2) Influence of the glass cover on actinometric thermometers. *M. W. Rev.* 35, 1907, pp. 358—361. Washington, August 1907. 3) On the depression in the value of the total intensity of the solar radiation in 1903, according to measurements made in the Central Station of the Polish Meteorological Service at Warsaw *M. W. Review.* 36, 1907, pp. 171—175. April 1907. Washington, 1907. 4) On the spectral exploration of characteristic regions of the earth in connection with meteorological conditions. *Wiad. Mat.* 4, 1924, pp. 2—4. Warsaw, 1924. 5) On the existence of temporary depressions in the solar climate of Siam. *Journal of the Siam Society*, XVIII, pp. 10 Bangkok, April 1924. 6) On the existence of temporary depressions in the solar climate of Siam, Malay, Peninsula and Java. *Wiad. Mat.* 4, 1924, pp. 1—2 Warszawa, 1924. 7) On a simple method of recording the total and partial intensities of solar radiation. *M. W. Rev.* 52, 1924, pp. 299—302 Washington, 1924. *Idem Journal of the Optical Society of America.* Vol. 9. Nr 4, pp. 455—464. October, 1924. 8) Some results of the Polish Solar Radiation-Expedition to Siam and Java. March — August 1923. *Journal of the Siam Society*, XIX, pp. 21—27. Bangkok, 1925. 9) Solarimeters and Solarigraphs. *M. W. Rev.* 54, pp. 381—384. Washington, 1926. 10) Light filter measurements made by the Polish Solar Radiation Expeditions to Siam in 1923, and at Touggourt in the Sahara desert. 1924. *Quart. Journal of the R. met. Soc.* 51, 1926, pp. 9 (210—218). London, 1926. 11) Climatic impressions from the Polish Scientific Expedition to Siam and the Equatorial Seas. *Tycos.* XVI Nr 3 pp. 85—86. Rochester N. Y., U. S. A. 1926. 12) Solarimeter and solarigraphs. *Journal of the Optical Society of America*, 14. No 2, Fevr. 1927, pp. 149—158. Washington 1927. 13) Some results obtained by testing solarimeters with pyrhelimetric tubes. *M. W. Rev.* 55, 1927, pp. 488—490 Washington, 1928. 14) Solar radiation measurements taken on board different ships over the Atlantic and Indian Oceans. *Bull. Int. de l'Acad. Pol.* Nr 4—5a, pp. 159—167. Kraków, 1930. 15) Degrees of atmospheric transparency for solar radiation over different oceanic surfaces and other regions. *Bull. de l'Acad. Pol.*, Nr 6—7 A, pp. 318—341. Kraków, 1930. 16) Highest intensity values of Solar radiation observed over oceanic surfaces and in other regions of the earth. *Bull. Int. de l'Acad. Pol.* Nr 6—7 A, pp. 342—359. Kraków, 1930. 17) On de l'Acad. Pol. 1933, pp. 41—52. Varsovie, 1933. 18) Władysław Gorczyński and Edward Stenz. Atmospheric transmission in the water Vapour absorption bands and according to spectrographic measurements made in Tunisia in 1926—27. *Bull. Int. de l'Academ. Pol.*, 1933, pp. 63—64. Varsovie, 1933. 19) The Mean Duration of Bright Sunshine along the Mediterranean Coasts. *Extrait du Bulletin de l'Academie Polonaise, Classe III* pp. 1—17. Kraków (Cracow, Poland), 1935. 20) Mean degrees of cloudiness along the Mediterranean Coasts (with 3 fig.). *Sprawozdanie Tow. Nauk. Warsz. Comptes rendus de la Société des Sciences et des Lettres de Varsovie. Classe III*, pp. 1—15. Warsaw, 1935. 21) Measurements of Solar Radiation Instruments and some Results (with four figures on two separate plates). Reprinted from „*The Meteorological Magazine*“. Vol. 71 (February and March 1936) pp. 1—5 and 29—33. London, 1936. 22) Special importance of actinometric and solar

climatic investigations in different Rivieras of the World. „The Meteorological Magazine“ (Air Ministry, Meteorological Office). London, 1937. 23) Solairigraph as recorder for diffuse sky radiation. Vestnik Sesko-slov. fisiatr. spol. pp. 1—8 Praha, 1938. 24) The Aridity Coefficient and its Applications to California. Scripps Institution of Oceanography. University of California. 7 pages (mimeographic reproduction) with 2 maps. Lectures delivered at La Jolla on March 14 and in San Diego, California on April 18, 1940. 25) Comments on the Best Climate on Earth. Reprinted from February, 1941. Alumni Record University of Miami, Coral Gables, Florida, 8 pp. 26) Some Remarks on Floridas. Coral Gables 1942, pp. 7. 27) Climatic Types of California, according to the Decimal Scheme of World Climates. Reprinted from the Bulletin of the American Meteorological Society, April, 1942. Vol. 23, pp. 161—165 with one map. 28) Florida, a Sunny Subtropical Land. Coral Gables, 1942, pp. 9. 29) Decimal Scheme of World Climates. Abstract presented at the meeting of the American Meteorological Society. June 17—19, 1942. Salt Lake City, Utah, pp. 4 with 3 maps 1942. 30) Sunshine and Cloudiness in the Mediterranean Basin. Reprinted from the Bulletin of the American Meteorological Society. Vol. 24, pp. 183—193 with 3 maps. May, 1943. 31) Aridity Factor and Precipitation Ratio, and their relation to World Climates (with 8 maps) Reprinted from the Bulletin of the Polish Institute of Arts and Sciences in America, April, 1943 pp. 1—47, New York City. 1943. 32) Comparison of Climate of the United States and Europe with special attention to Poland and her Baltic coasts. pp. 1—288 with 36 maps. Polish Institute Series No 7. Herald Square Pres, New York, 1945. 33) Sunshine Recorders in America and Europe. Their Comparison and Interconversion. Streszczenie polskie pt. „Porównania i redukcje usłonecznienia dla heliografów używanych w Ameryce i w Europie. Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego Proc. Science Society. 24 Octobre, 1947, Warszawa.

f) Prace w języku hiszpańskim i portugalskim. 1) Un sencillo pirheliometro termo-electrico para el registro. Anales de la Sociedad Espanola de Fisica y Quimica, XXII pp. 484—496. Madrid, 1924. 2) Breve resena observaciones de radiacion solar y aparatos termo-electricos registradores. Observatorio Meteorologico Mexicano, pp. 1—16. Tacubaya, 1926. 3) Como se puede medir la intensidad de la radiacion solar. Anales de la Sociedad Espanola de Meteorologia, I, No 6, pp. 166—171. Madrid, 1927. 4) Metodes sencillos para las medidas espectrales de la radiacion solar. Revista de Ciencias, Abril a junio 1928, XXXI, pp. 27—34. Lima Peru, 1928. 5) Algunas características de la intensidad de la radiacion solar en el valle de Mexico, segun las medidas practicadas en el Observatorio Astronomico de Tacubaya. Boletin del Observatorio Astronomico Nacional de Tacubaya, Nr 10, pp. 1—22. Resume en français. Tacubaya, 1928. 6) Radiacion Solar en Mexico Importancia de su estudio e instrumentos para las medidas actinometricas. Memorias de la Sociedad Cientifica A Alzate., 49, pp. 61—94, 11 fig. Mexico, 1929. 7), 8), 9) i 10) Si Clima Solar de le Republica Mexicana. Servicio Meteorologico Mosaicano. Foiletos 1—4. 7) Num. 1. Actinometros termo-electricos para la mediedas totales, normales y espectrales de la Radiacion Solar. pp. 1—24. 16 Fig. Tacubaya, 1928. 8) Num. 2. Actinometros empleados en el Observatorio Meteorologico Central

de Tacubaya y su calibracion. pp. 1—46, 5, Tacubaya, 1929. 9) Num. 3. Radiacion solar en Tacubaya segun las medidas pirheliometricos desde 1911 y las diagrammus pirheliograficos. pp. 1—41. Mexico 1932. 10) Num. 4. Radiacion solar, total y difusa, en Tacubaya segun las medidas solarimetricas y los diagramas solarigraficos. pp. 1—63 Mexico. D. F. 1938. 11) Solarimetros y perheliometros terno-electricos a lectura directa y registradores para la medida de la intensidad de radiacion solar directa, total difusa. Anales de la Sociedad Cientifica Argentina. Abril de 1940. 5. CXXIX pp. 153—175. Buenos Aires, 1940. 12) Aridez. Como se computa con algunas aplicaciones al hemisferio occidental y otros continentes Apales de la Sociedad cientifica. Argentina Junio de 1945. T. CXXXV pp. 243—276. Buenos Aires., 1943. 13) La Duracion del sol en poras mesurada a eliofanografo en America del Norbe y Europa. Revista Meteorologica. Montevideo, Uruguay, 1947. 14) Et major clima del Mundo con enfasis special sobre el de Mexico (con 1 mapa Tepos climaticos en America del Norbe). Władysław (Ladislao) Gorczyński B. En portugues. 15) Alta importancia scientifica das investigacoes sobre a distribucao de radiacao solarnas colonias portuguesas. Revista o Instituto. 4 ser. 10 (vol. 81) pp. 110—134. Coimbra, 1931. 16) Valores maximos da intensidade de radiacao solar observados en diferentes regions do globo terrestre. Revista de Quimica Pura e Aplicada III ser. VI apo. Janeiro a Marco pp. 1—15, Porto, 1931. 17) Solarimetros a lecture directe et enregistreurs „A Terra“ Revista Portuguesa de Geofisica, Coimbra 1936—1937.

JABŁOŃSKI ALEKSANDER, ur. w Woskresnowce (gub. Kurska, Rosja) 26 lutego 1898 r. Gimnazjum ukończył w r. 1916 w Charkowie. Jesienią tegoż roku wstąpił na Uniwersytet Charkowski. Jednakże już w listopadzie r. 1916 przerwał studia uniwersyteckie z powodu służby wojskowej, która trwała z kilkumiesięcznymi przerwami do listopada r. 1920. W czasie tych przerw dwukrotnie jeszcze wstępował na uniwersytet: w r. 1918 — na Uniwersytet Charkowski i w r. 1919 — na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Warszawskiego. W r. 1920 po raz czwarty wstąpił na uniwersytet (Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Warszawskiego) i rozpoczął bardziej systematyczne studia, bardzo jednak utrudnione przez pracę zarobkową (pracował jako skrzypek w orkiestrze Teatru Wielkiego w Warszawie od jesieni r. 1921 do wiosny r. 1926). Od jesieni r. 1925 do 1. kwietnia r. 1938 był asystentem (do listopada 1930 r. młodszym, później starszym) Zakładu Fizyki Doświadczalnej Uniwersytetu Warszawskiego. W listopadzie r. 1930 uzyskał na Uniwersytecie Warszawskim dyplom doktora filozofii (promotor Prof. Dr. S. Pieńkowski). Od listopada r. 1930 do marca r. 1932 pracował jako stypendysta Fundacji Rockefellera u profesora P. Pringsheima w Instytucie Fizycznym Uniwersytetu Berlińskiego i u profesora O. Sterna w Instytucie Chemii Fizycznej Uniwersytetu Hamburgskiego. Później, przez pewien czas, pracował jako stypendysta Fun-

duszu Kultury Narodowej w Zakładzie Fizyki Doświadczalnej U. W. Od r. 1933/34 do 1 kwietnia r. 1938 prowadził zleczone wykłady fizyki doświadczalnej na Wydziale Farmaceutycznym Uniwersytetu Warszawskiego. W r. 1934 uzyskał na Uniwersytecie Warszawskim veniam legendi w zakresie fizyki doświadczalnej i od tego czasu do kwietnia 1938 r. prowadził wykłady monograficzne (w ostatnich latach — jako wykłady zleczone) z różnych dziedzin fizyki na Wydz. Mat.-Przyr. tegoż Uniwersytetu. W latach 1936—1937 był prezesem Warszawskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Fizycznego. Za prace naukowe otrzymał nagrodę na konkursie Zrzeszenia Asystentów oraz nagrodę Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Od 1 kwietnia r. 1938 do 24 sierpnia r. 1939 był starszym asystentem II Zakładu Fizycznego Uniwersytetu Stefana Batorego i jednocześnie wykładał kurs ogólny fizyki doświadczalnej dla studentów Wydz. Mat.-Przyr. i innych wydziałów, dla których wykład ten był przewidziany. Był wiceprezesem Wileńskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Fizycznego, a później również i członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Za pracę naukową otrzymał nagrodę U. S. B.

Od 24 sierpnia 1939 r. do jesieni r. 1943 działalność naukowa i dydaktyczna uległa przerwie z powodu służby wojskowej i przebywania w obozach internowanych i obozach jeńców. Jedynie w ciągu wiosny r. 1940 brał udział w nauczaniu w kompletach w Wilnie. Od jesieni r. 1943 do listopada r. 1945 był wykładowcą fizyki doświadczalnej na Polskim Wydziale Lekarskim w Edynburgu. W listopadzie r. 1945 powrócił do Warszawy, gdzie objął stanowisko adiunkta w Zakładzie Fizyki Doświadczalnej Uniwersytetu Warszawskiego i prowadził wykłady z ogólnego kursu fizyki doświadczalnej na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. W r. 1945 został wybrany na członka korespondenta Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Od stycznia r. 1946 profesor zwyczajny fizyki doświadczalnej UMK; w r. 1946/47 delegat Rady Wydziału do Senatu Akademickiego, w r. 1947/48 prodziekan tegoż Wydziału. Członek czynny Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Prace: 1) Nowa metoda oznaczania współczynnika pochłaniania światła w ciałach fluoryzujących (wspólnie z S. Pieńkowskim), a) Spr. i Prace P. T. F., z. III, 1925, b) Journ. de Phys. VI, 177—181, 1925. 2) Niezależność rozkładu natężeń w widmie fluorescencji od długości fali światła pobudzającego, Spr. i Prace P. T. F., zes. VII, 1926. 3) Über die Bandenabsorption und Fluoreszenz des Cadmiumdampfes a) ZS. f. Phys. 45, 878, 1927, b) Spr. i Prace P. T. F. t. III, z II, 1927, c) Bull. de l'Acad. Pol. (A), r. 1927, str. 73.

- 4) Sur l'absorption à spectre de bandes de la vapeur de cadmium a) Bull. de l'Acad. Pol. (A) 1928, p. 163, b) Spr. i Pr. P. T. F. III, 357, 1928.
- 5) Über die Träger der im Cadmiumdampf beobachteten Absorptions- und Fluoreszenzbanden (wspólnie z W. Kapuścińskim) a) ZS. f. Phys. 57, 692, 1929, b) Spr. i Pr. P. T. F. IV, 305, 1929. 6) Über die D-Linienemission durch Na-Dampf bei Einstrahlung von gelbem Licht (wspólnie z P. Pringsheimem), ZS. f. Phys. 70, 593, 1931. 7) Über die Stossverbreiterung der Spektrallinien und den Energieaustausch bei Zusammenstößen, Ibid. 70, 723, 1931. 8) Weitere Versuche über die D-Linienfluoreszenz des Natriums bei höheren Dampfdrucken (wspólnie z P. Pringsheimem), Ibid., 73, 281, 1931. 9) Über das Entstehen der breiten Absorptions- und Fluoreszenzbanden in Farbstofflösungen, Ibid., 73, 460, 1931. 10) Über die durch Absorption in den Na-Banden angeregte Banden- und Linienfluoreszenz des Natriumdampfes (wspólnie z P. Pringsheimem i R. Rompem) Ibid., 77, 26, 1932. 11) Über die Fluoreszenzausbeute in wässrigen Fluoresceinlösungen bei antistokescher Erregung, Acta Phys. Pol. 2, 97, 1932. 12) Efficiency of Anti-Stokes Fluorescence in Dyes, Nature 131, 839, 1933. 13) Polarised Photoluminescence of adsorbed Molecules of Dyes, Nature 133, 140, 1934. 14) O wpływie oddziaływań międzycząsteczkowych na zjawiska absorpcji i emisji światła (praca habilitacyjna), Warszawa, 1934. 15) Sur la polarisation de fluorescence des matières colorants en fonction de la longueur d'onde de la lumière excitatrice, Bull. de l'Acad. Pol. (A) 1934, p. 14. 16) Über die Polarisation der Photolumineszenz der doppelbrechenden Kautsky-Phosphore, Acta Phys. Pol. 3, 421, 1934. 17) Über den Mechanismus der Photolumineszenz von Farbstoffphosphoren, ZS. f. Phys. 94, 38, 1935. 18) Thermal Rotations of Fluorescent Molecules and Duration of Luminescence (wspólnie z W. Szymanowskim), Nature 135, 582, 1935. 19) Über die negative Polarisation der Phosphoreszenz adsorbierter Farbstoffmoleküle, Bull. de l'Acad. Pol., 1935, p. 30. 20) Eine Theorie der zeitlichen Abklingung des Leuchtens bei polarisierter Fluoreszenz von Farbstofflösungen, ZS. f. Phys. 95, 53, 1935. 21) Zur Theorie der Polarisation der Photolumineszenz von Farbstofflösungen, ZS. f. Phys. 96, 236, 1935. 22) Notiz zu der Arbeit von L. Tumermann „Über die Abhängigkeit der Fluoreszenzspektren von der Viskosität des Lösungsmittels“, Phys. ZS. d. Sowjetunion 8, 105, 1935. 23) Weitere Versuche über die negative Polarisation der Phosphoreszenz, Acta Phys. Pol. 4, 311, 1935. 24) Über die Absorption und Emission des Lichtes durch orientierte in festen Medien eingebettete Moleküle, Acta Phys. Pol. 4, 371, 1936. 25) Über die Bestimmbarkeit der Anisotropie der den Molekülen zugeordneten Ersatzoszillatoren aus den Messungen der Polarisation der Photolumineszenz, Acta Phys. Pol. 4, 389, 1936. 26) Über die Abklingungsgesetze der polarisierten Fluoreszenz II, ZS. f. Phys. 103, 526, 1936. 27) Über einige optische Eigenschaften der in festen und flüssigen Medien eingebetteten Moleküle, Acta Phys. Pol. 5, 271, 1936. 28) Über die Wellenmechanische Behandlung der Linienverbreiterung, Acta Phys. Pol. 6, 371, 1937. 29) Bemerkungen zum Franck-Condon Prinzip, Acta Phys. Pol. 6, 350, 1937. 30) Ist die Grundpolarisation temperaturabhängig? Acta Phys. Pol. 7, 15, 1938. 31) Über die Wellenmechanische Behandlung der Linienverbreiterung II, Acta Phys. Pol. 7, 196, 1938. 32) Temperature Influence on the Pressure Broadening of Spectral Lines (wspólnie z H. Horodniczym), Nature 142, 1122,

1938. 33) Bemerkung zu meiner Abhandlung: „Über die Wellenmechanische Behandlung der Linienverbreiterung II“, *Acta Phys. Pol.* 7, 71, 1939. 34) Über die Abhängigkeit der natürlichen Spektrallinienbreite von der Geschwindigkeit der emittierenden Atome, *Acta Phys. Pol.* 7, 76, 1939. 35) Influence of Temperature on the Pressure Broadening of Spectral Lines (wspólnie z H. Horodniczym), *Nature* 144, 594, 1939. 36) Pressure Broadening of Spectral Lines, *Physica* 7, 541, 1940. 37) Long Duration of the Balmer Spectrum in Excited Hydrogen, *Nature* 155, 397, 1945. 38) General Theory of Pressure Broadening of Spectral Lines, *Phys. Rev.* 68, 78, 1945. 39) On the Phase Shift Approximation in the Theory of Pressure Broadening of Spectral Lines, *Phys. Rev.* 73, 258, 1948. 40) Influence of Torsional Vibrations of Luminescent Molecules on the Fundamental Polarisation of Solutions, *Acta Phys. Pol.* X, 33, 1950. 41) Fundamental Polarisation of Photoluminescence and Torsional Vibrations of Molecules, *Acta Phys. Pol.* X (w druku).

Inne publikacje: 1) O szerokości naturalnej linii widmowych, *Mathesis Polska* 7, 65, 1933. 2) O konieczności zorganizowania w Polsce badawczego Instytutu Fizyko-Technicznego, *Nauka Polska* XXI, 287, 1936. 3) Some Notes on the Importance of Scientific and Technical Research in Poland, *Polish Science and Learning* 5, 69, 1944. 4) Streszczenie wykładów Fizyki dla studentów medycyny, *Mechanika* (skrypt) Edynburg, styczeń 1945. 5) Eine Bemerkung zur Arbeit der Herren H. Kuhn und S. Arrhenius: „Messung der Dissoziationswärme des Cadmiummoleküls auf thermisch-optischem Wege“, *ZS. f. Phys.* 85, 268, 1933. 6) Fotoluminescencja kryształów, *Postępy Fizyki*, 1950.

JĄSKOWSKI STANISŁAW urodził się w Warszawie w dniu 22 kwietnia 1906 roku. W roku 1932 ukończył Uniwersytet Warszawski ze stopniem doktora filozofii w zakresie matematyki, specjalizując się w logice matematycznej pod kierunkiem J. Łukasiewicza, S. Leśniewskiego, A. Tarskiego. W roku 1945 uzyskał w Uniwersytecie Jagiellońskim veniam legendi, zatwierdzoną w r. 1946. Od chwili powstania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w r. 1945 pełni funkcje profesora nadzwyczajnego.

Prace: 1) On the rules of suppositions in formal logic. *Studia Logica*. Warszawa 1934. 2) Recherches sur la logique intuitioniste. *Actes du Congrès de la Philosophie Scientifique*. Paris 1936. 3) Trois contributions au calcul des propositions bivalent. *Studia Soc. Sc. Torunensis* Sec. A vol. I. I. 4) Sur les variables propositionnelles dépendantes. *Ibidem*. 5) Sur certains groupes formés de classes d'ensembles et leur application aux définitions des nombres. *Ibidem*. 6) Rachunek zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych. *Ibidem*. 7) O konjunkcji dyskusyjnej w rachunku zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych. *Ibidem*. 8) Une modification des définitions fondamentales de la géométrie des corps de M. Tarski. *Annales de la Soc. Pol. de Math.* vol. 21. 9) On the modal and causal functions in symbolic logic. *Studia Philosophica* (w druku). 10) Sur l'application de la théorie générale de symétrie à la cristallographie. *Experientia* vol. V—2. Ponadto recenzje w *Nauce Polskiej*, prace popularno-

naukowe w Parametrze, Myśli Współczesnej, Matematyce, skrypt z wykładu, streszczenia z referatów w Polskim Tow. Matematycznym (Annales de la Soc. Pol. de Math. oraz Colloquium Mathematicum). Oddana do druku broszura popularno-naukowa: O symetrii w zdobnictwie i przyrodzie.

PASSENDORFER EDWARD, urodził się dnia 13. I. 1894 r. w Wadowicach Górnych, pow. Mielec (woj. krakowskie).

Do gimnazjum uczęszczał w Krakowie (Podgórze) w latach 1904—1912, po czym po złożeniu egzaminu dojrzałości zapisał się na Uniwersytet Jagielloński w Krakowie (Wydział Filozoficzny, dział Matematyczno-Przyrodniczy). Studia ukończył w r. 1919 ze stopniem doktora filozofii na podstawie rozprawy „O kredzie wierchowej w Tatrach”. W r. 1929 uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim veniam legendi w zakresie geologii i paleontologii.

W latach 1919—1930 pracował w Państwowym Instytucie Geologicznym w Warszawie w charakterze asystenta, adiunkta a wreszcie geologa.

W czasie 1930—1934 zajmował stanowisko zastępcy profesora paleontologii na Uniwersytecie w Poznaniu. Wniosek o mianowanie profesorem nadzwyczajnym został przedstawiony w grudniu 1930 r. W r. 1934 przy ogólnej redukcji katedr wskutek zwinięcia katedry paleontologii na Uniwersytecie Poznańskim przeszedł do szkolnictwa średniego, gdzie pracował do grudnia 1936 r.

W grudniu 1936 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym geologii na Uniwersytecie w Wilnie. Na stanowisku tym pozostawał do 15. XII. 1939 r. tj. do chwili zamknięcia polskiego Uniwersytetu w Wilnie przez władze litewskie.

W roku 1925 w ciągu kilku miesięcy przebywał na studiach we Francji i Szwajcarii, gdzie opracował materiały geologiczne z Tatr, oraz prowadził badania w terenie. W roku 1938 w związku z badaniami nad stratyografią mezozoikum tatrzańskiego prowadził studia geologiczne w centralnej i południowej Francji.

W lipcu 1940 r. został zaangażowany w charakterze geologa w litewskim Urzędzie Geologicznym. Obowiązki te pełnił do 1. VII. 1941 r. W 1941 r. uczył na tajnych kompletach w zakresie szkoły średniej.

1. VI. 1942 r. został ponownie zaangażowany do litewskiego Urzędu Geologicznego na stanowisko geologa. Obowiązki te pełnił do 1. VII. 1944 r.

16. VII. 1944 r. wobec opuszczenia Urzędu Geologicznego przez litewską administrację, zorganizował z pozostałego na miejscu polskiego personelu naukowego i administracyjnego ponownie Instytut Geologiczny

i pracował w nim na stanowisku naczelnika, a później głównego geologa do dnia 16. VI. 1945 r. tj. do chwili wyjazdu z Wilna.

Dnia 11 października 1945 r. został powołany przez Rektora Uniwersytetu Toruńskiego tymczasowo na stanowisko profesora zwyczajnego geologii na tymże Uniwersytecie, a dekretem Prezydenta R. P. z dnia 22. V. 1946 r. mianowany został profesorem zwyczajnym.

W latach akademickich 1945/46 i 1946/47 był prodziekanem, a w roku 1947/48 dziekanem Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Prace: 1) Kreda serii wierchowej w Tatrach. Sur le crétacé hauttatrique de la Tatra. Sprawozd. Państw. Inst. Geol. T. I. Warszawa 1921. 2) Urgon w Tatrach. Sur l'urgonien dans la Tatra. Sprawozd. P. I. G. T. I. Warszawa 1921. 3) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych latem 1921 w Tatrach i okolicach Inowłódza nad Pilicą. Compte-rendu des explorations géol. effectuées en 1921 dans la Tatra et dans les environs d'Inowłódz sur la Pilica. Posiedz. P. I. G. nr 2. 4) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w 1922 r. w Tatrach oraz okolicach Przedborza. Compte-rendu des recherches géologiques dans la Tatra et dans les environs de Przedbórz sur la Pilica. Posiedz. P. I. G. nr 5. 5) Sprawozdanie z badań geologicznych w 1923 r. na arkuszu Przedbórz oraz w Tatrach. Compte-rendu des recherches géologiques sur la feuille Przedbórz et dans la Tatra. Posiedz. P. I. G. nr 8. 6) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w 1924 r. w granicach arkusza Przedbórz i Opoczno oraz w Tatrach. Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1924 sur les feuilles Przedbórz et Opoczno et dans la Tatra. Posiedz. P. I. G. nr 10. 7) Wspólnie z I. Lilpopem: O utworach interglacjalnych pod Sulejowem nad Pilicą. The interglacial formations near Sulejów on the Pilica. Sprawozd. P. I. G. T. III. Warszawa 1925 r. 8) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w lecie 1925 r. na arkuszu Przedbórz. Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1925 pour la feuille Przedbórz. Posiedz. P. I. G. nr 13. 9) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w 1926 r. na arkuszu Przedbórz. Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1926 pour la feuille Przedbórz. Posiedz. P. I. G. Nr 16. 10) Sprawozdanie z badań wykonanych w 1927 r. na arkuszu Opoczno. Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1927 pour la feuille Opoczno. Posiedz. P. I. G. Nr 19/20. 11) Przyczynek do znajomości warstw wirgatowych w Polsce. Contribution à la connaissance des couches à Virgatites en Pologne. Sprawozd. P. I. G. T. IV. Warszawa 1927. 12) Kimeryd w Tatrach. Le kimmeridgien dans la Tatra. Sprawozd. P. I. G. T. IV. Warszawa 1928. 13) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w 1928 r. na arkuszu Opoczno. Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1928 pour la feuille Opoczno. Posiedz. P. I. G. Nr 22/23. 14) O utworach interglacjalnych w Olszewicach pod Tomaszewem Mazowieckim. Warunki geologiczne występowania utworów interglacjalnych w Olszewicach. The interglacial formations in Olszewice near Tomaszów in central Poland. Sprawozd. Kom. Fizjogr. P. A. U. T. 64. Kraków 1929. 15) Studium stratygraficzne i paleontologiczne nad kredą serii wierchowej w Tatrach.

Étude stratigraphique et paléontologique du crétacé de la série hauttatrique dans les Tatras. Prace P. I. G. T. II. zesz. 4. Warszawa 1929 r. 16) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w 1929 r. na arkuszu Opoczno oraz w Tatrach. Compte-rendu des recherches exécutées en 1929 pour la feuille Opoczno et dans les Tatras. Posiedz. P. I. G. Nr 25. 17) Interglacjał w Olszewicach pod Tomaszewem Mazowieckim (profil kompletny i inne profile dyluwialne). The interglacial in Olszewice near Tomaszów Mazowiecki central Poland (complete profile and other diluvial profiles). Sprawozd. Kom. Fizjogr. P. A. U. T. 65. 1930. 18) Interglacjał w Bedlnie. Warunki geologiczne występowania utworów interglacialnych w Bedlnie. The interglacial in Bedlno near Końskie (voiv of Kielce) Geological Description. Sprawozd. Kom. Fizjogr. P. A. U. T. 65. 1930. 19) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w 1930 r. na arkuszu Opoczno oraz w Tatrach. Compte-rendu des recherches géologiques exécutées en 1930 pour la feuille Opoczno et dans les Tatras. Posiedz. P. I. G. Nr 28. 20) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w 1931 r. na arkuszu Opoczno oraz w Tatrach. Compte-rendu des recherches exécutées en 1931 pour la feuille Opoczno et dans les Tatras. Posiedz. P. I. G. Nr 31. 21) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w 1932 r. w Tatrach. Compte-rendu des recherches exécutés dans les Tatras. Posiedz. P. I. G. Nr 34. 22) O zaburzeniach warstw w profilu dyluwialnym w Głównej pod Poznaniem. Über die Schichtenstörungen im Diluvialprofil in Główina bei Poznań. Rocznik P. T. G. T. 8. zesz. 2. 1932. 23) Gatunek i rodzaj w paleontologii. Kosmos B. T. 58, zesz. II. — 1933. 24) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w 1933 r. na arkuszu Opoczno oraz w Tatrach. Compte-rendu des recherches exécutées en 1933 pour la feuille Opoczno et dans les Tatras. Posiedz. P. I. G. Nr 39. 25) Jak powstały Tatry. Książnica Atlas 1934. 26) Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w 1934 r. na arkuszu Opoczno oraz w Tatrach. Compte-rendu des recherches exécutées en 1934 pour la feuille Opoczno et dans les Tatras. Posiedz. P. I. G. Nr 41. 27) Studia nad stratygrafią i paleontologią jury wierchowej w Tatrach Cz. I. Studien über die Stratigraphie und Paleontologie des hochtatratischen Jura in der Tatra. Teil I. Rocznik Polsk. Tow. Geol. T. XI, Kraków 1936. 28) Stan i potrzeby geologii Śląska polskiego. Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku. Pamiętnik Instytutu Śląskiego Tom I. Katowice 1936. 29) Studia nad stratygrafią i paleontologią jury wierchowej w Tatrach. Cz. II. Etudes sur la stratigraphie et paléontologie du Jurassique hauttatrique dans les Tatras. Prace Zakładu Geologii U. S. B. (Prace Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie) T. XII. Wilno 1938. 30) Znaczenie kształcące i wychowawcze nauk o ziemi. Wiadomości Muzeum Ziemi Nr 2—3. Wilno 1938. 31) O triasie i dolnej jurze na pn. zach. zboczach gór Świętokrzyskich. Recherches sur le Triasique et Jurassique inférieur sur le versant nord-ouest du massif de St. Croix. Prace Zakładu Geologii U. S. B. Wilno. Prace Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie. T. XII. Wilno 1939. 32) Zarys budowy geologicznej Wilna i okolicy. Sur la structure géologique de Wilno et de ses environs. Rocznik Polskiego Tow. Geol. T. XVI. Kraków 1946. 33) Wspólnie z J. Zabłockim: O trzeciorzędowych i czwartorzędowych utworach brzegu Bałtyku pomiędzy Wielką Wsią a Jastrzębią Górą. Sur le Tertiaire et Quarternaire du bord baltique entre Wielka Wieś et Jastrzębia Góra. Rocznik Polsk. Tow. Geol. T. XVI, Kraków 1946. 34) Budowa i życie skorupy ziemskiej. T. Szczepny.

Toruń 1946. 35) Bogactwa kopalne ziem polskich. T. Szczęsny. Toruń 1946. 36) Przeszłość ziemi i metody jej badania. T. Szczęsny. Toruń 1946. 37) Jak powstał Bałtyk. T. Szczęsny. Toruń 1947 I wyd., 1949 II wyd. 38) O wieku ziemi. T. Szczęsny. Toruń 1949. 39) Z przeszłości geologicznej Pomorza. T. Szczęsny. 1948 I wyd., 1949 II wyd. 40) Wspólnie z R. Galonem: Przewodnik XXI Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geologicznego na Kujawach i Pomorzu w 1948. Guide res excursions de la XXI reunion de la Societé Géologique de Pologne en Couyavie. Rocznik Polsk. Tow. Geol. T. XVII. 1948. 41) Geologia dorzecza Odry. Monografia Odry. Poznań 1948. 42) Materiały do geologii Tatr. O zlepianiu koperszadzkiem i wapieniu murańskim. Matériaux pour la connaissance de la géologie des Tatras. Sur le conglomérat de Koperszady et le calcaire de Murań. Rocznik Polsk. Tow. Geol. 43) Stratygrafia mezozoikum Tatr i Pienin. Geologia Polski. Polsk. Tow. Geol. w druku. 44) Geologia Polski Pn-zachodniej. Geologia Polski. Polsk. Tow. Geol. w druku. 45) Bronisław Ryzdewski. Wspomnienie pośmiertne. Rocznik Polsk. Tow. Geol. T. XVIII. 46) Mieczysław Limanowski jako geolog. — Księga pamiątkowa ku czci M. Limanowskiego. Prace Tow. Naukowego w Toruniu. 47) O zasadzie aktualizmu w geologii. Na marginesie książki: L. Cayeux: „Causes anciennes et causes actuelles en géologie. Le principe d'actualisme en géologie“. Muzeum Ziemi. T. VI. 48) O budowie i ruchach skorupy ziemskiej (przygotowana do druku). 49) Sprawozdania z badań geologicznych wykonanych w Tatrach w latach 1946—1949, oraz na arkuszach Ciechocinek i Toruń. Biuletyn P. I. G. 50) Z wędrówek geologa (przygotowana do druku). 51) Jak powstały Tatry (wydanie drugie znacznie rozszerzone przygotowane do druku). 52) Jak badamy przeszłość ziemi (przygotowane do druku). Ponadto recenzje i artykuły w czasopiśmie i dziennikach.

SZARSKI HENRYK, urodził się dn. 13. IX. 1912 r. w Krakowie, jako syn Adama Szarskiego i Anny z domu Gwiazdomorskiej. Chodził do gimnazjum V im. J. Kochanowskiego w Krakowie i w tym zakładzie złożył egzamin dojrzałości dn. 19. V. 1930 r. W jesieni tego roku zapisał się na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie studiował zoologię. Magisteriat zdał 13. V. 1935 r. Promocja doktorska odbyła się 28. VI. 1937 r. Prace magisterską i doktorską wykonał w Zakładzie Zoologii U. J. pod kierunkiem prof. M. Siedleckiego. W czasie studiów w r. 1933 brał udział w kursie morskim urządzanym przez Stację Morską na Helu, a w roku następnym w kursie Uniwersytetu Paryskiego urządzanym w Stacji Biologicznej w Roscoff (Bretania). W listopadzie 1935 r. został starszym asystentem Zakładu Anatomii Porównawczej U. J. i na tym stanowisku pracował pod kierunkiem prof. Grodzińskiego do wybuchu wojny. W styczniu 1939 r. uzyskał urlop 5 miesięczny z uniwersytetu, który spędził w Pracowni Biologicznej Instytutu Radowego im. Marii Skłodowskiej-Curie w Warszawie, studiując pod kierunkiem dr Z. Zakrzewskiego. W czasie okupacji od marca 1940 do listopada 1942 r. pracował jako eksp-

dient w fabryce stolarskiej w Krakowie, następnie od listopada 1942 r. do końca okupacji jako funkcjonariusz Związku Organizacji Rybackich, od kwietnia 1943 r. na stanowisku kierownika Ośrodka Zarybieniowego w Zawoi (pow. Wadowice).

Po oswobodzeniu Zawoi (7. II. 1945) wrócił do Krakowa na dawne stanowisko na U. J. W następnym roku został adiunktem, a dn. 28. VI. 1946 r. habilitował się na U. J. z zoologii i anatomii porównawczej (za twierdzenie 21. VIII. 1946). W maju 1947 r. otrzymał powołanie na katedrę anatomii porównawczej i embriologii Uniwersytetu M. Kopernika. W r. ak. 1947/48 prowadził także wykłady zlecone z tego zakresu, a po otrzymaniu nominacji, dn. 3. V. 1948 r. objął obowiązki profesora nadzwyczajnego.

W lipcu 1948 r. został zaproszony przez redakcję pisma „Biological Abstracts“ (Philadelphia, U. S. A.) na stałego recenzenta i w tym charakterze referuje także prace ukazujące się w Bulletin Int. Acad. Polon. Sci. Ser. B. II i w Studia Soc. Sci. Torunensis Sect. E.

Prace: 1) Contribution to the physiology of Oligochaeta belonging to the genus Chaetogaster. Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Ser. B. II—1936. 2) Studies on the anatomy of the alimentary canal of worms belonging to the Naididae family. Ibidem. 3) The blood vessels of the thymus gland in some of the Salientia. Ibidem 1937. 4) Dioxan as a fixative of yolk. Science V. 86. 1938. 5) Płazy. Lwów—Warszawa, Książnica Atlas 1938. 6) Corpus lymphaticum subdermale in the frogs: *Rana esculenta*, *R. temporaria* and *R. terrestris*. Bull. Acad. Pol. Sci. Ser. B. II — 1938. 7) The blood vessels of the thymus gland in some of the Urodela. Ibidem. 8) The results of the thymus gland extirpation in Salientia. Ibidem. 9) Heat resistance of chicken embryo tissues in vitro. Ibidem. 1939/46. 10) Stosowanie dioksanu w technice mikroskopowej. Wszechświat 1938. 11) Oddychanie u żab. Wszechświat 1947. 12) Skąposzczety wodne zebrane w okolicach Krakowa w r. 1942. Kosmos Ser. A. 1947. 13) On the blood-vascular system of the Salientia. Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Ser. B. II — 1947. 14) On the thermal death of the chicken embryo. Ibidem. 15) Pochodzenie płazów. Kosmos Ser. B. 1948. 16) Co to jest wydzielanie wewnętrzne. Wiedza Powszechna 1948. 17) Jak powstały dziś żyjące rośliny i zwierzęta. Ibidem. 18) Działanie i budowa przewodu pokarmowego u ssaków. Ibidem. 19) Jak rośnie paznokieć? „Omnibus“ 1948. 20) The concept of homology in the light of the comparative anatomy of vertebrates. Quart. Rev. of Biol. Baltimore v. 24 1949. 21) Nurkowanie ssaków. Wszechświat 1949. 22) Świeże liście jako pokarm objętościowy pstrąga. Przegl. Ryb. 16, 1949. 23) Pstrąg. Warszawa 1950. Książka i Wiedza. 24) Pokrewieństwa kręgowstych. Wszechświat 1950. 25) wspólnie z W. Juszczykiem. Płazy i Gady, klucz do oznaczania. P. Z. W. S. (w druku). Ponadto drobne artykuły i recenzje w czasopismach. Przyroda i Technika, Wszechświat, Biological Abstracts.

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ
WYDZIAŁ I
NAUK HISTORYCZNYCH, PRAWNICZYCH I SPOŁECZNYCH

Posiedzenie naukowe z dnia 8. VI. 1948 r.

Członek Wydziału Marian Gumowski przedstawia własną pracę: *Sfragistyka polska. (Sphragistique polonaise)*.

Oddawna już dawała się odczuć potrzeba jakiegoś zarysu czy podręcznika sfragistyki polskiej, która przecież jest nauką pomocniczą historii i wymagana przy egzaminach magisterskich. Rozdziały poświęcone sfragistyce w naszych encyklopediach nauk pomocniczych, są zbyt ogólne, ujęte raczej z punktu widzenia dyplomatyki, niż właściwej sfragistyki. Jest to zrozumiałe o tyle, że bez dużego zbioru pieczęci i to rozmaitego rodzaju, nie podobna dziś pisać o nich. Dawniejsze zaś dzieła sfragistyczne albo kończyły się na wieku XIV (Piekosiński), albo mówiły tylko o pieczęciach królewskich (Gumowski), książęcych (Stronczyński), miejskich (Wittyg), mieszczańskich (Namysłowski). Żaden z nich jednak nie wyczerpał swego tematu i nie zebrał tyle materiału ile go mieć można było. Mimo to istniejąca w Polsce literatura sfragistyczna jest tak obfita, że pozwala już na próbę syntezy.

Do tej próby zachęciło mnie i dało podstawę posiadanie największego w Polsce zbioru sfragistycznego, złożonego nie z oryginałów ani odlewów, ale z odcisków grafitowych, specjalnym własnym sposobem robionych. Tysiące takich odcisków zrobionych we wszystkich prawie archiwach i muzeach polskich pozwoliło mi szybciej i lepiej zorientować się w olbrzymim materiale, podzielić go odpowiednio, zgrupować i omówić.

Rzecz zaczynam od części ogólnej, gdzie mówię o definicji i znaczeniu pieczęci, o prawie do niej, o materiale i tłokach, o ich wyciskaniu i przytwierdzeniu, o wielkości i kształcie pieczęci i jej różnorodności, ilości i nazwach, o typach i napisach napieczętych, o ich chronologii, o pieczęciach fałszywych, zbiorach i literaturze sfragistycznej.

Następnie omawiane są osobno pieczęcie królewskie, jak majestatowe, większe, mniejsze, koronne i litewskie kancelaryjne, gabinetowe i sygnetowe, nadto pieczęcie królowych i królewiczów polskich.

Dalszym rozdziałem są pieczęcie książęce, omawiane dzielnicami, kolejno pieczęcie książąt małopolskich i wielkopolskich, kujawskich i mazowieckich, śląskich, pomorskich etc.

Wśród pieczęci kościelnych osobno traktowane są pieczęcie biskupie i kapitulne, duchowieństwa i urzędów parafialnych, klasztorów i zakonów rycerskich.

Dzielnicami omawiane są również pieczęcie rycerstwa polskiego i miast polskich, przy czym pieczęcie średniowieczne mają pierwszeństwo. Przy miejskich osobno omawiane są pieczęcie cechowe, wójtowskie i mieszczańskie.

Nie należało też pomijać pieczęci wiejskich, do których należą pieczęcie gromad wiejskich i dominiów, na ogół z nowszych czasów pochodzące. Ostatnią pozycją są wreszcie pieczęcie ziemskie, sądowe, wojskowe etc.

Rzecz zamyka się zestawieniami dokumentów z większą ilością pieczęci, ciekawszych napisów napieczętych, dat pozornych na pieczęciach miejskich, wyliczeniem pieczęci majestatowych oraz pieczęci XII wieku. Stronę ilustracyjną stanowi 69 reprodukcji w tekście oraz 215 reprodukcji pieczęci na 25 tablicach.

Posiedzenie naukowe z dnia 16. XI. 1948 r.

KAZIMIERZ HARTLEB

MIKOŁAJ SIENICKI

Posiedzenie naukowe z dnia 7. XII. 1948 r.

JADWIGA LECHICKA

ROLA DZIEJOWA STANISŁAWA LESZCZYŃSKIEGO
POLITYCZNO - SPOŁECZNO - KULTURALNA

(Le rôle historique, politique, social et culturel de Stanislas Leszczyński)

(Streszczenie).

Praca o roli dziejowej Stanisława Leszczyńskiego (polityczno-społeczno-kulturalnej), oparta została w głównej swej osnowie na materiałach i źródłach archiwalnych zarówno polskich jak i obcych, dotąd mało lub wcale niewykorzystanych. Podstawę źródłową tworzą w znacznym stopniu materiały polskie, francuskie, rosyjskie i niemieckie, w szczególności zaś korespondencja, wypowiedzi, manifesty oraz cała rozległa twórczość pisarska samego Leszczyńskiego, wreszcie obfita bibliografia polska i obca,

której ostatnim pięknym wkładem jest przed paroma miesiącami wydana synteza Józefa Feldmana, opublikowana niestety po zgonie autora.

Rozprawa ujęta została w szereg rozdziałów pod następującymi tytułami:

1. O literaturze i źródłach dotyczących przedmiotu.
2. Pierwsza królewskość Stanisława i jej upadek.
3. Druga królewskość i jej załamanie się.
4. Księżę Lotaryngii.
5. Stanisław Leszczyński jako reformator ustroju Polski.
6. Leszczyński a sprawa warstw upośledzonych.
7. Ideał monarchy w ujęciu Leszczyńskiego.
8. Filozofia Leszczyńskiego.
9. Działalność pedagogiczno-oświatowa.
10. Zakończenie.
11. Wybór z pism Stanisława Leszczyńskiego.

Ponadto przypisy naukowe, bibliografia pism Leszczyńskiego, oraz ogólna o nim.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „O literaturze i źródłach dotyczących przedmiotu“, scharakteryzowany jest dotychczasowy stan badań polskich i obcych nad Leszczyńskim; wykazane są tu zarazem różnice w samym ujęciu tej postaci oraz poddane analizie źródła i materiały, na których opiera się główny zrąb rozważań. Mimo bowiem bogatej literatury o Leszczyńskim, dotyczącej zwłaszcza jego działalności politycznej, udało się znaleźć nowy punkt widzenia, zaobserwować na tle nowych źródeł nie uwydatnione dotychczas cechy jego osobowości i wykryć zagadnienia go absorbujące, zwłaszcza społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturalne, w odrębny sposób ująć i według odmiennej skali przewartościować dotyczące go zjawiska. W ten sposób wypełniona zostaje luka wynikła wskutek jednostronnego, bo głównie politycznego przedstawienia tła i historii tej postaci.

W rozdziałach drugim, trzecim i czwartym, obok danych biograficznych, uwaga ześrodkowana jest na działalności historyczno-politycznej Leszczyńskiego oraz przedstawiona próba syntezy ogólnej, różniącej się w pewnych kwestiach nawet od ostatniej pracy Józefa Feldmana.

Pierwsze dwa wystąpienia króla Stanisława zakończyły się jak wiadomo katastrofą zarówno jego osobistą, jak i tej części narodu, która się za nim opowiedziała. W opiniach na powyższy temat niektórzy historycy polscy, a z francuskich Boyé osądzają nieprzychylnie rolę Leszczyńskiego, stawiając mu zarzuty, że nie stanął na wysokości zadania, że nie umiał

bronić swojej królewskości specjalnie w okresie pierwszego wyniesienia na tron, że płaszczył się przed Szwedami, zniżając się nawet do ucałowania ręki posła szwedzkiego Pippera. Ponadto jako najcięższy zarzut wysuwa się chęć utrzymania przez niego korony za wszelką cenę, nawet za cenę pewnych ustępstw terytorialnych na rzecz Szwecji, Prus czy Rosji.

Feldman dzieląc częściowo niektóre z tych zarzutów, próbuje na kartach swej książki w pewnym stopniu osłabić ich ostrze, ale czyni to, zdaje się — nie zawsze konsekwentnie. W świetle zebranych w pracy niniejszej materiałów, zarzuty owe tracą znacznie na sile. W obliczu przeżyć, jakie w okresie wojny północnej przechodziła Rzeczpospolita, w momentach, kiedy panami Polski byli monarchowie tej miary, co Piotr Wielki i Karol XII, a kraj był bezbronny, nie posiadał żadnych większych sił, na których władza jego mogłaby się opierać, nawet najgenialniejszy z wodzów i polityków, jakim oczywiście Leszczyński nie był, nie mógłby nic zdziałać i uzyskać. Inny wysuwany zarzut wobec Leszczyńskiego, o jego niegodnym zachowaniu się wobec Szwedów i Karola XII, należałoby rozpatrzyć, co też praca niniejsza stara się uczynić, w proporcji do istotnego stosunku sił, jakie wówczas obydwie strony reprezentowały. Oto okupant szwedzki wysuwający koncepcję wojny przeciwko innym wrogom Polski, stawał się sprzymierzeńcem bardzo ważkim, tym bardziej, że opierał się na armii uchodzącej wówczas za niezwyciężoną. Jakżeż małą siłą przedstawiał wobec niego Leszczyński, mający do rozporządzenia wojsko o wiele mniej wartościowe, mniej liczne i zależne od zawsze niepewnych hetmanów. Podobny układ sił zaistniał i w okresie powtórnej jego elekcji w r. 1733-4, z tym, że miejsce Szwedów zajęła wówczas Francja, nie dająca Stanisławowi żadnej faktycznej pomocy prócz platonicznego zachęcania do obrony, podczas gdy strona przeciwna, „elektorska“, nie mająca wprawdzie w kraju tak olbrzymiej przewagi stronników, jaką miał za sobą Leszczyński, dysponowała aktywnymi przyjaciółmi, tej miary co Rosja, Austria i Saksonia. W kwestji upadlania się, za jaką to cenę Leszczyński starał się o zaopatrzenie materialne w owym okresie czasu u swoich protektorów, wydaje się, że jako obywatel polski, oraz właściciel majątków posiadanych w swym własnym kraju, traktował owe „wyludzone sumy“, jako drobne i słuszne odszkodowanie za to, co ci rzekomi przyjaciele wyciągali drogą konfiskat, rekwizytów i utrzymywania się na polskich terenach.

Odnośnie targów szmatami ziemi polskiej, który to zarzut istotnie jest bardzo ważny, nie można znaleźć żadnych przekonujących dowodów, że rokowania kiedykolwiek w tych sprawach podejmowane, prze-

kroczyły istotnie granice dyskusji dyplomatycznych, w których strony łudzić się zwykły wzajemnie wysuwanymi mirażami. W źródłach dotyczących tej kwestii, znajduje się natomiast zdanie Leszczyńskiego wyrażone w Kwidzynie wobec króla pruskiego, w 1734 r., że gdyby nawet on sam np. jako król Rzeczypospolitej zgodził się na oddanie Gdańska i Torunia Prusom, to spotkałaby go niechybnie po powrocie do kraju za to śmierć z ręki pierwszego lepszego rodaka.

Po upadku dwukrotnej królestwa Leszczyńskiego w Polsce, po katastrofie konfederacji dzikowskiej i kongresie Wiedeńskim w r. 1738, Leszczyński jak wiadomo został mianowany dożywotnim księciem Lotaryngii i Baru. Na stanowisku tym pozostał do końca życia, t. j. do r. 1767.

Prawie cała historiografia polska, a francuska oprócz Boyégo, bardzo dodatnio ocenia ten okres jego działalności politycznej, administracyjnej oraz pisarskiej. Słuszna ta opinia została w pracy niniejszej szerzej omówiona i ugruntowana. Wszelkie bowiem zahamowania, oraz kompleksy niższości, w które niewątpliwie Leszczyński poprzednio od czasu do czasu popadał, znalazły w jego nowej sytuacji życiowej pewne swoiste wyrównanie. Nie tyle w rządach monarszych, bo trudno porównać Lotaryngię i Bar z wielką Rzplita, a przybraną ojczyznę z właściwą, ile w twórczej jego działalności pisarskiej, szczególnie filozoficznej, reformatorsko-społecznej i kulturalno-oświatowej.

Człowiek, który nie mógł oddać Polsce będąc dwukrotnie na jej tronie całej swojej energii i siły, a to wskutek trudnych warunków politycznych kraju, teraz poświęcił jej wszystkie swoje myśli, pragnienia i pracę. Działalność jego w tej dziedzinie podzielona została w pracy na reformatorską w zakresie ustroju Polski i spraw społecznych, filozoficzną, oraz kulturalno-pedagogiczną.

St. Leszczyński jako reformator ustroju Polski. Wiadomo, że osiemnastowiecznej naprawy Rzeczpospolita nie zawdzięczała pomyślnym okolicznościom zewnętrznym i politycznym, były one bowiem wówczas już tragiczne, ale niepospolitości niektórych ludzi, jakich naród wydał u progu swej największej katastrofy. Wśród tych osobistości postać Leszczyńskiego lśni blaskiem zaiste królewskim. Jego dążności reformatorskie wyprowadzają swój początek przede wszystkim z chęci ratowania zagrożonej niepodległości. Już w małej rozprawce zatytułowanej „O niebezpieczeństwie na jakie wystawiona jest Polska z powodu kształtu swojego rządu“¹ wyznaje otwarcie, że powodowany miłością Ojczyzny i bez względu

¹ Rozprawka niniejsza znajduje się w zbiorach ogólnych pism Leszczyńskiego, wielkość 7 stronic druku.

na szkodliwą delikatność tych, którzy utrzymują, że kto się ran dotyka, bardziej jeszcze je rozjątrza, chce skreślić swoje uwagi względem niebezpieczeństwa na jakie nas wystawia „kształt naszego rządu“.

Podobni jesteśmy, twierdzi, do chorego, który ufny w moc swojej budowy ciała nie dba o śmiertelne symptomata choroby i nie stara się jej zaradzić, dlatego tylko że ma wstręt do lekarstw; więcej powiem, mówi dalej „podobni jesteśmy do tych, którzy mieszkają w domach odziedziczonych w spadku po rodzicach, i którzy lubo że im zabudowania ruiną grożą, nie chcą w nich nic zmieniać, żeby przez to nie naruszać dzieła swych Ojców, jak gdybyśmy ubliżali poważaniu, jakie im należy, naprawiając lub doskonaląc to co oni zostawili“. „Sądy tutaj u nas niedomierzają sprawiedliwości, rady pełne niezgód, wojska nieliczne, niekarne i niećwiczone, skarb publiczny bez pieniędzy — zgoła wszystko się do upadku nachyla, zbliża się do przepaści, niszczy i ginie wśród niezgód i bezrządu“. Dlatego więc zarówno tutaj jak we wszystkich innych pracach polityczno-ustrojowych daje Leszczyński zupełne szczegółowe rady jak tym wymienionym wyżej brakom zaradzić i jak według niego zgubny Rzeczypospolitej ustrój naprawić. Niewiadomo czy Rembowski, autor krytycznego rozbioru „Głosu Wolnego“ znał powyższe piśmko Leszczyńskiego, przypuścić należy że nie miał go w rękę, bo gdyby się z nim zetknął, prawdopodobnie nie sformułowałby zarzutu o autentyczności autorstwa samego „Głosu Wolnego“. Obok dowodu mądrości, dojrzałości i odwagi Stanisława, piśmko powyższe, które być może miało utorować drogę Głosowi Wolnemu i uczynić go popularyzatorem przemian ustrojowych, popiera tezę o trafnym rozumieniu przez króla-filozofa idei niepodległości Ojczyzny, o wysunięciu jej przez niego jako programu życia i działania a także podporządkowania jej wszystkiego co tworzy życie codzienne obywateli.

To jego przeświadczenie, że w ten sposób uratuje się gmach Rzeczp. było plonem głębszego wnikania w stosunki polskie 18 wieku. Jeżeli pobudki do podejmowania różnorodnych reform i zadań płynęły ze źródeł rodzinnych, to wzorów do nich dostarczał mu zachód. Wszystko, poczynawszy od wysokich zagadnień filozoficznych Kartezjusza i Wolffa, wielkich pomysłów Newtona, poglądów historycznych Wolter'a, ustrojowych Monteskiusza, a skończywszy na reformie: rolnictwa, przemysłu, handlu, szkolnictwa, organizowaniu towarzystw literacko-naukowych, budowaniu wspaniałych gmachów, publikowaniu prac, rozpraw obyczajowych, ożywieniu wydawnictw periodycznych i gromadzeniu pomocy naukowych

dla szkół przez siebie fundowanych, znajduje w Leszczyńskim gorliwego inicjatora i protektora.

Leszczyński, a sprawa warstw upośledzonych. Stanisław Leszczyński podobnie jak niektórzy światli ludzie jego epoki, zdawał sobie dobrze sprawę z tego, że równolegle ze słabością polityczną i obronną Polski współczesnej szła w parze jej słabość gospodarcza i ekonomiczna. Wiązała się ona z rozbiciem politycznym kraju z jednej strony, oraz z potęgowaniem się nierówności społecznych z drugiej. Te nierówności najjaskrawiej zaznaczyły się w nadmiernym rozroście fortun możnowładczych kosztem innych warstw: mieszczan, chłopów, a nawet drobnej szlachty. Wielkie majątki ziemskie, stale powiększane przez dary królewskie, służyły garstce ludzi uprzywilejowanych, gdy ogół cierpiał nędzę. W dobrach ich pracowali chłopci pańszczyźniami, którym wiodło się w XVIII wieku tak samo, a może i gorzej jeszcze, ze względu na niski stan uprawy ziemi, niż za czasów poprzednich. Typ dworskiej gospodarki latyfundijskiej nie ulepszano, — tak jak to miało już wtedy miejsce na zachodzie — żywił całe falangi drobniejszej szlachty rezydującej u bogaczy w charakterze dworzaków lub ekonomów, a nawet oddziały wojska, które panowie trzymali zazwyczaj dla własnych potrzeb. Ci możni, bywali jak wiadomo równocześnie i najwyższymi urzędnikami ziemskimi, oni więc rozdawali pomniejsze godności szlacheckie, oraz rozsądzały spory i sprawowali władzę nad znacznymi obszarami państwa. Skrajnym przeciwieństwem takiego bogactwa było ubóstwo drobnej szlachty, mieszczan i chłopów. Dola chłopca pogarszała się z roku na rok, a on sam nie miał w państwie żadnego znaczenia; używamy tylko jako siła robocza oraz płatnicza (podatki), wieśniak polski w XVIII w. tworzył niejako inwentarz danego majątku. Na Pomorzu nadawano mu nawet nazwę nieruchomości, notowano tak jak kapitał włożony w folwark; na wartość majątku składała się także ilość inwentarza roboczego — chłopów. Ich siłę roboczą wyzyskiwał folwark bezwzględnie. Większość czasu spędzał chłop na gruntach pańskich, poganiany przez wódcę — ekonoma batogiem. Z nocy księżycowych korzystał, by zmęczonymi końmi uprawiać własne grunta. Pańszczyzna w tych czasach stawała się nieludzkim ciężarem, nie pozwalającym chłopu na żadną śmielszą inicjatywę, na nic prócz życia wśród głodu i nędzy. W takich warunkach nie wysoka była wydajność jego pracy. Nisko też stała technika uprawy roli. Przejawiało się to w stałym zmniejszaniu się produkcji rocznej zboża i wydajności gleby. Ta nicość rządów pierwszego, a potem drugiego Sasa, za którego ów stan gospodarczy kraju specjalnemu uległ pogorszeniu, ich wrogie stanowisko względem kraju, i coraz

głębszy upadek znaczenia Rzeczypospolitej, pobudzały niektórych patriotów do obmyślania sposobów ratunku. Tworzą się dwa stronnictwa reformatorskie myślące o naprawie: Potockich, czyli tak zwanych Patriotów i Familia, czyli partia Czartoryskich. Poczynaniom ich sprzyja nowy rozumny ruch umysłowy nadciągający do kraju z zachodu. Na jego czele staje właśnie filozof — wygnaniec. Przejęty zasadami oświecenia opierającego siłę państwa na odpowiednio zasilanym skarbie i potężnej armii i w reformie mieszczańsko-włościańskiej, widzi on także ratunek Polski przed zagładą. Zwolennik fizjokratyzmu francuskiego w pismach swych na te tematy, nie zagadnienia naukowe teoretyczne rozważa przede wszystkim, chociaż jak wiadomo i do tego jest zdolny, lecz sprawy praktyczne, żywe, bieżące. „Chciałbym, pisze w jednym z nich, żeby przez tak wielkie przykładanie się do nauk i sztuk, nie zaniedbywano najszybciej i najpotrzebniejszego to jest: rolnictwa. Bogactwo kraju zależy jedynie od tych ludzi tak małych na pozór, lecz istotnie nader szacownych, którym niwy nasze poruczyliśmy do uprawy, a którzy żywią wszystkie inne członki narodu. Wspierajmy przeto rolnictwo, gdyż niewątpliwą jest rzeczą, iż ono jest pierwszym źródłem zamożności i pomysłowości krajów“. Zaś w *Głosie Wolnym* wracając do tego samego zagadnienia z bezceremonialną odwagą napisze: „Mało na tym, że chłopem robią jak wołem, albo, że im go wolno sprzedać jako szkapę albo psa, ale co największa, to przeciwko wyraźnemu prawu Boskiemu byłem dał sto grzywnien, mogą go impune zabić, jakoby życie ludzkie nie było eiusdem pretii przed Panem Bogiem i równie homicidium tak najwyższego, jak najniższego człowieka... Czy godzi się w królestwie chrześcijańskim, tak jako w pogańskich tylko practatur, chrześcijan mieć za niewolników? Bóg przy stworzeniu człowieka dał mu wszelką wolność nad sobą. Jakimże sumieniem mogę mu ją odjąć?“ Stawiając zaś żądanie opieki nad rolnictwem, ochrony życia chłopca, zniesienia przykucia go do roli, uwolnienia go nawet od poddaństwa (czego się można było z jego uwag raczej domyślać, gdyż otwarcie bał się wyrazić ten postulat sformułować), Leszczyński reprezentował myśl reformy i postępu, wbrew stanowym interesom szlachty. Ponadto był pionierem fizjokratyzmu polskiego. Za nim dopiero w kilkadziesiąt lat później pójdą dwaj inni fizjokraci polscy: ks. Antoni Popławski i ks. Hieronim Strojnowski i Hugo Kołłątaj polityk i działacz z okresu Sejmu Czteroletniego, twórca znanej „Kuznicy“ poglądy swoje ekonomiczne, oraz zapatrywania społeczno-gospodarcze oparł na pojęciach fizjokratycznych. Zapewne nie obce mu były również

wywody w tej dziedzinie Leszczyńskiego, ponieważ poseł na Sejm Wielki wydawca Bukar rozdał posłom ówczesnym i senatorom świeżo przedrukowany „Głos Wolny“. Niewątpliwie nutą zaczerpniętą z poglądów króla wygnańca brzmią słowa: „Gdybyśmy raz poznali istotne bogactwa, gdybyśmy wiedzieli skąd je brać, i w którym czasie, ujrzelibyśmy dopiero czym jest naturalna nasza siła“. N. Gąsiorowska podkreślając ważność pomysłów reformatorskich Kołłątaja napisze o nim w jednej ze swych ostatnich prac: „Stojąc na gruncie fizjokratyzmu siłą tradycji, we wskazaniach życiowych Kołłątaja zbliżał się już do szkoły klasycznej, źródło bogactw upatrywał w ziemi, ale zarazem i w pracy, która stanowiła klucz do bogactw płynących z ziemi, dlatego też za największy skarb uważał człowieka, pracę ludzką i reformy społeczne nierozzerwalnie wiązał z reformami ekonomicznymi“.

A cóż mówić o drugim wielkim reformatorze z czasów „Kuźnicy“ i Sejmu Wielkiego S. Staszicu. Ten, w obawie przed katastrofą polityczną państwa, żąda przede wszystkim reformy włościańskiej. Podobnie jak jego imiennik z Lotaryngii ze zgrozą mówi o okropnym położeniu chłopca, o fatalnym stanie produkcji rolniczej, która z upośledzenia ludu głównie wynika: „sposób naszych pańszczyzn jest przeszkodą dla ludności i do powiększania się urodzajów“. Domaga się, tak samo jak ów prekursor polepszenia doli chłopów — Leszczyński, większego szacunku i większego względu na ludzi pracowitych niżeli na próżniaków; sprawiedliwości dla stanu wiejskiego, szkół parafialnych dla nich, celem podniesienia ich wyżej i t. d.

W jednym wypadku poglądy Leszczyńskiego na sprawę włościańską szły nawet dalej aniżeli u jego kontynuatorów XVIII-wiecznych, a mianowicie, gdy wysuwał hasło, ażeby „w każdej wsi liczba rolników była stosowana do wielkości gruntów do niej należących. Skoro zaś ten stosunek urządzonym zostanie, łatwy będzie środek utrzymania w kraju obfitości zboża“. Jakkolwiek polepszenie doli włościańskiej nie jest tu celem samym w sobie, lecz głoszone jest jako środek prowadzący do ogólnego dobrobytu w kraju, lub mający uchronić go przed katastrofą braku pożywienia, niemniej pogląd ten uderza nie tylko postępowością, ale i zupełną nowoczesnością, do jakiej nie wznieśli się nawet późniejsi reformatorzy kwestii chłopskiej. O sprawie rozdrobnienia bowiem ziemi wskutek podziału gruntów, oraz o szkodliwości gospodarstw karłowatych zaiste nikt w XVIII wieku jeszcze poza Leszczyńskim nie myślał, o zmianie w tej dziedzinie nie marzył. Podobną nowością, nie spotykaną u innych

pisarzy w tym wieku, jest żądanie stworzenia tak zwanych stałych „magazynów obfitości“ zboża; „Trzeba tylko, aby posiadacze ziemscy, w każdym okręgu dawali co rocznie setną część swoich zbiorów, które złożono-by w śpichlerzach publicznych na nadzwyczajne potrzeby tego okręgu. Tak mała część nieuciążając nikogo, składana przez wszystkich właścicieli, mogłaby wieczny stanowić zapas. Najuboższy nie może jej odmówić, bo ją odbierze w potrzebie z większą pewnością, niżby ją u siebie przechowywał. Mogłby nawet mieć udział w zasiłkach wyższy nad setną część przez niego dostarczonych, a tak w nieplodnych latach odbierze, z lichwą to zboże, które bez żadnego przeciążenia w obfitych latach dostarcza. Gdyby zaś kilka lat było po sobie urodzajnych, „magazyny“ takowe powiększając się coraz, obiecywałyby pewniejsze i większe zasiłki na lata nieurodzajne“.

W sprawie handlu — Leszczyński nie wyraża się tak jasno, jak to czyni na temat rolnictwa. Zapewne czystym merkantylistą sam już nie był, względnie nie umiał uzgodnić jednego kierunku z drugim. Handel kojarzył się u niego ze zbytkiem, który jakoby w nim miał swe źródło i z niego wypływał. Zastrzegał się jednak, że znane mu są dobrze korzyści handlu i „przeto nie tylko że nie chciałbym go tamować, ale owszem podnosić go pragnę“.

Występując niekiedy jako zwolennik systemu protekcyjnego król Stanisław przedstawiał systematycznie zasady taryfy celnej wedle teorii kameralistów, bronił jej i zalecał jej naśladowanie. W swym projekcie zwalniał od ceł przedmioty pierwszej potrzeby i produkty surowe, natomiast przedmioty luksusu proponował obciążać cłem wysokim, gdyż stąd nie wyniknie żadna szkoda dla sił produkcyjnych narodu, a przybędzie dochód dla skarbu publicznego. Leszczyński nauczony przez życie, że oszczędność jest dużą i potrzebną cnotą — nie był zwolennikiem sztucznego zatrzymywania pieniędzy, lecz szukał środków zapobiegających zubożeniu kraju w wyszukiwaniu nowych źródeł dochodu. Żądał też utrudnienia przywozu towarów luksusowych, zaś stawał się przeciwnikiem wywozu za granicę polskiego surowca, który winien być przetwarzany na miejscu. Domagał się tworzenia placówek przemysłowych, dowodził potrzebę zakładania nawet miast przemysłowych, sprowadzania rzemieślników, zakupywania surowców, otwierania składów, ułatwiania kredytów, słowem pełnej opieki rządu nad tą gałęzią życia zbiorowego.

Poglądy późniejszych wybitniejszych ekonomistów polskich, streszczone powyżej w zestawieniu z ujęciami w tej dziedzinie Leszczyńskiego, a nadto z warunkami ówczesnego życia gospodarczego Polski stwier-

dzają niezbitcie, że teorie częściowo merkantylistyczne w znacznym zaś stopniu fizjokratyczne przeniesione tu zostały z Francji przeważnie za pośrednictwem Stanisława Leszczyńskiego. Zarówno tam, jak i w Polsce wyrosły one z życia praktycznego i takież praktyczny cel miały. Ponieważ szlachcie i magnatom polskim obce były pojęcia wolności społecznej wywodzące swój rodowód z teorii fizjokratycznej, obce również pojęcie obowiązków publicznych obciążających ziemię za pomocą podatku gruntowego, przeto tym większa zasługa fizjokratów polskich w tej materii a w szczególności ich pierwszego reprezentanta króla Stanisława.

Filozofia Leszczyńskiego. Leszczyński jako człowiek i pisarz oświecenia, z biegiem czasu stawał się również filozofem oświecenia. Jego poglądy, nie zawsze oczywiście w tej dziedzinie samodzielne, pokrywają się z hasłami bądź prekursorów, bądź też twórców tego działu ówczesnej wiedzy. Zabarwione są jednak pewną nutą polskiego indywidualizmu, co nawet niektórzy jego badacze określają mianem niepoprawnego optymizmu. W myśl przyjętych przez siebie prawideł uznaje oświecenie, iż cel wszelkiego badania, nawet teoretycznego, jest praktyczny: jest nim szczęśliwość człowieka. W rozumie bowiem tkwi — prawo natury, domagające się od człowieka doskonałości. Doskonałość, doskonalenie to jedno z hasieł, które głosi Stanisław w swych różnorodnych pismach filozoficznych. Kryterium etycznego działania jest osiągnięcie tym największego szczęścia przez największą liczbę ludzi. Była to teza utylitaryzmu etycznego wywodzącego się niewątpliwie od Locke'a, na którym się głównie wzoruje polski filozof. Ten utylitaryzm więc i praktyczny a istotny cel, ratowanie zagrożonej Polski, wyciska swe piętno na całym jego poglądzie na świat i życie. Bo w odniesieniu do społecznych ugrupowań i urzędzeń politycznych narzuca się Stanisławowi pytanie, dotyczące ich wartości dla sprawy uszczęśliwienia ludzi. Nie geneza tych form i urzędzeń, względnie ich podstawy teoretyczne, lecz ich krytyka z punktu widzenia utylitarne stanowi zagadnienie jego filozofii społecznej i politycznej. Leszczyński zdaje sobie sprawę z tego, że teokratycznie urządzone świat feudalnych własności i cechowego ustroju zaczyna zanikać, że zanikają też różnice w położeniu gospodarczym krajów, między nauką nawet — która zaczyna nabierać cech „zastosowania“, a wytwórczością nawiązuje się pewien kontakt. To, zdaniem jego, musi pociągać za sobą wyrównanie różnic, obudzenie się poczucia ekonomicznej samodzielności i pragnienie osobistej wolności w najszerszych sferach. Ten program społeczny, usamodzielniony zupełnie w związku z programem naturalnej moralności oświe-

cenia, król filozof celowo i świadomie przenosi do rozpatrywanych przez siebie zagadnień społecznych i ekonomicznych.

Na podstawie szczegółowej zbadanych danych, dotyczących działalności pedagogicznej Stanisława Leszczyńskiego w Lotaryngii (patrz odnośnik rozdział), wysunąć można kilka uwag:

1. Pracę jego w tym dziale zaliczyć już można do epoki nowożytnej szkolnictwa i wychowania. Posiada ona już parę tych cech, które zwykliśmy przypisywać szkolnictwu nowoczesnemu. Jakkolwiek nie jest ono całkowicie jeszcze państwowe, czy chociażby tylko przez państwo nadzorowane, to jednak pozostaje pod bezpośrednią opieką i kontrolą władcy.

2. Cechuje go następnie zasada powszechności.

3. Nie obca mu jest troska o przygotowanie człowieka do życia i rozbudzenie władz umysłowych dziecka.

4. Opiera się na łagodniejszym, bardziej na psychologii opartym, traktowaniu ucznia, na staranniejszym dobieraniu i przygotowaniu nauczycieli.

5. Opiera się na pewnych próbach powiązania szkoły z życiem, płynących z praktyki wychowawczej galanthemeów, gentlemanów, a wreszcie

6. na trudnym do dokładnego przedstawienia, choć niewątpliwym wpływie na konkretne jego poczynania wychowawcze dzieł takich teoretyków wychowania, jak Montaigne, Bacon, Komeński, Locke, Rousseau, z tym ostatnim nawet często polemizuje.

Wnioski powyższe wydają się ważne nie tylko ze względu na osobisty poziom króla Stanisława, ale także ze względu na jego wpływ jaki tą działalnością wywarł na stan oświaty w Polsce w XVIII w. Jeżeli utworzenie Collegium Konarskiego i Komisji Edukacji Narodowej słusznie uznaje się za fakty zwrotne w naszym życiu narodowym, ponieważ przełamały one panującą tradycję ciemnoty i zacofania, to również słusznym wyda się podkreślenie na nią wpływów takiego reformatora, jakim był król Stanisław.

Z Kolegium Nobilium i ulepszonych szkół pijarskich, wzorowanych w dużym stopniu na szkolnictwie lotaryńskim, wychodziła w świat młodzież polska, wychowana w nowych pojęciach, a co najważniejsza, pełna cnót obywatelskich, które skłonią ją w wieku dojrzałym do podjęcia ogólnych prac reformatorskich. Po wielkiej reformie szkolnej Księdza Pijara, dotyczącej wyłącznie kolegiów, przyszła za lat kilkanaście kolej na równie śmiałą działalność Szkoły Rycerskiej, założonej przez Stanisława Augusta w roku 1765.

Owa szkoła rycerska była pod względem programu naukowego i organizacji wewnętrznej, prawie całkowicie wzorowaną na Akademii Rycerskiej Leszczyńskiego w Lunneville. Podobnie jak i tamta nie miała być wyłącznie szkołą wojskową, ale ogólnie kształcącą z dodaniem kilku przedmiotów wojskowych i regulaminem przystosowanym do wojskowości. Istotnym jej celem było podobnie jak w Lunneville, przygotowanie wzorowych obywateli do służby w zawodzie nie tylko wojskowym, ale i cywilnym, tak brzmiała instrukcja Ks. A. K. Czartoryskiego, drukowana w Zabawach przyjemnych i pożytecznych.

Podobnie jak zreformowana przez Konarskiego szkoła pijarska oraz szkoła rycerska, pozostające pod wybitnymi wpływami działalności pedagogicznej króla Leszczyńskiego i Komisja Edukacyjna znalazła w jego działalności oświatowej jeżeli nie wzór, bo tego doszukać się mogła i doszukiwała się istotnie gdzieindziej, to przynajmniej wskazówki lub poparcie przy nadawaniu powszechnego charakteru swojej pracy.

Wspaniały rozwój czynu oświatowo wychowawczego w Lotaryngii, opartego na kulturze filozoficznej, naukowej, moralnej, społecznej i politycznej jego twórcy, nie mógł pozostać bez głębokiego wpływu na największą reformę oświatową w Polsce przedrozbiorowej. Kiedy ruch oświecenia dzięki różnorodnym kontaktom, ogarnął umysły polskie, było już dość jednostek światłych i żądnych czynu, które widząc braki dotychczasowego systemu wychowania, uznały konieczność reformy pedagogicznej w tym kierunku, aby w szkołę polską tchnąć ducha nowoczesności i postępu.

Decydujące znaczenie miało kształtowanie się wyobrażeń wychowawczych pod działaniem takich mężów jak Wolter, Rousseau, Mably, Montesquieu, dalej pod wpływem ogromnej literatury pedagogicznej francuskiej, wreszcie pod oddziaływaniem fizjokratów z Quesnayem na czele, którego poglądy zyskały wielkie uznanie u wielu myślicieli polskich. Komisja Edukacyjna, tworząc swe dzieło, korzystała z francuskiego i zachodnio europejskiego dorobku pedagogicznego w sposób gruntowny, czego świadectwem są gęsto cytowane prace z tej dziedziny u jej teoretyków, ale nade wszystko wcielała w życie doświadczenia swego wielkiego rodaka, którego pamięć była wiernie pielęgnowana, a prace organizacyjno-oświatowe jako dobry wzór nie tylko najlepiej znane, ale i podziwiane.

Przedstawione w wielkim skrócie poglądy na działalność polityczną i społeczno-kulturalną Stanisława Leszczyńskiego, różnią się w dużym stopniu od dotychczasowych, wyrażanych zarówno w historiografii francuskiej jak i polskiej. Zdaniem moim przyczyny tego szukać należy nie

tylko w położeniu przeze mnie większego nacisku na sprawy mniej przez owych historyków w ich pracach akcentowane, jak: poglądy na zagadnienia gospodarczo-społeczne, filozoficzne i pedagogiczne, ale także i w tym, że opisując jego działalność uczeni widzą w nim głównie typowego reprezentanta czasów saskich z wszystkimi błędami i wadami, które owa epoka ze sobą niosła. Przy takim ujmowaniu kwestii politycznych, obraz króla filozofa wypada u nich w kolorach dość ponurych i rzecz można czarnych. Gdy zaś następnie przychodzą oni do opisu jego działalności reformatorskiej, filozoficznej czy pedagogicznej, albo do charakterystyki samej osobowości, na kartach tych samych prac na tle interpretacji źródeł i pism, których tak wiele po sobie ów człowiek zostawił, barometr ich uczuć względem niego gwałtownie zmienia się i podskakuje w górę, a sami autorzy z oskarżycieli i sędziów przekształcają się w jego entuzjastów. W wyniku zajęcia takiego stanowiska ten sam osobnik raz jest stawiany na piedestale, a drugi raz zbyt ostro krytykowany.

Nie sądzę, by przeprowadzona w ten sposób ocena i charakterystyka Stanisława Leszczyńskiego była całkowicie słuszna i konsekwentna. Tym bardziej, że i w działalności politycznej, a ściślej mówiąc w jego dwukrotnej królewskości w Polsce, nie znajdziemy takich dowodów hańby czy upadku człowieczeństwa, które by go dyskwalifikowały moralnie. Bo nawet klęska militarna, którą kilkakrotnie przeżyć musiał, jak sami ci badacze twierdzą, nie została przez niego osobiście spowodowana i dlatego nie może go również dyskwalifikować. Jak więc sprawę poglądu na rolę dziejową Stanisława Leszczyńskiego ująć by należało? W rozprawie niniejszej starałam się to dość szczegółowo uwypuklić. W skrócie wygląda to następująco:

Dominującą cechą czasów saskich była niezwykła rozpiętość prądów dziejowych. W tym wielkim nagromadzeniu zła, zepsucia oraz ciemnoty ogólnej, było i łożysko ciaśniejsze, z początku bardzo nikłe, które z wolna dochodziło do głosu nabierając rumieńców nowego życia. Prąd ten, chociaż bardzo wąski z początku, rozszerzał się z czasem, dzięki koncentracji sił, która dokonywała się na skutek tragedii ogólnej narodu. Zarysowywała się więc już wtedy epoka nowa, o bardziej zwartej jedności ideologicznej i wyrazistszym profilu. Dzięki temu właśnie, że spośród istniejących obok siebie i zwalczających się w tych czasach mocy, pewne idee uzyskiwały prawo obywatelstwa, epoka saska dała początek późniejszemu odrodzeniu. Pionierami tego odrodzenia, jak wiemy, były jednostki śmiałe i wybitne. One dokonywały selekcji z pewnego ogólnego zasobu bogactw kulturalnych, mających swe źródło bądź w kraju, bądź importowanych z ze-

wnątrz, one także niszczyły wylęgłe rodzime chwasty, a energią osobistej inicjatywy skupiały obok siebie innych, ogniskując ich dążenia. Ciemnota czasów saskich polegała więc głównie na tym, że zbyt mało było owych produktywnych jednostek. Ta właśnie narzucana ogółowi dzięki inicjatywie człowieka tej skali co Leszczyński, pomijając jego przywary i wady zgoła osobiste, hegemonia ujęta w system, stworzyła później silną reakcję, a prąd zrazu wąski rozlał się dalej naturalną falą, zmył ów dawny system i nie krępowany był już dłużej więzami przestarzałej doktryny. I na tym polega pierwsze główne znaczenie Leszczyńskiego. Znaczenie dalsze dałoby się streścić w tym, że domorosłą kulturę czasów saskich skrzyżował z prądami ogólnoludzkimi, które kształtowały się wówczas w krajach europejskich i w formie przystosowanej do naszego życia i do pojętności umysłu, przeszczepił na teren Rzplitej. Inną zaletą Leszczyńskiego był brak doktrynerstwa polegający na tym, że znając najdokładniej braki życia polskiego zarówno gospodarczego, jak i ustrojowego i kulturalnego, umiał przyjąć najodpowiedniejsze dla Polski reformy i chociaż nie udało mu się wiele z tego osobiście w ojczyźnie zrealizować, natchnął nimi prawie wszystkich swoich osiemnastowiecznych następców. I jeszcze jeden rys Leszczyńskiego nakazuje zająć się specjalnie jego osobą, — był on jednym wśród monarchów, nie tylko polskich a i wielu innych krajów, któremu nie wystarczało samo tylko królowanie, ale także usprawnił się w metodzie badań naukowo-pisarskich, pozostawiając po sobie rozległą spuściznę jako pisarz polityczny, moralista i filozof.

KOMISJA HISTORYCZNA

(Posiedzenia naukowe Komisji za okres od 1. I. do 31. XII. 1948 r.)

Posiedzenie naukowe z dnia 12. I. 1948 r.

Członek Wydziału Kazimierz Hartleb przedstawił pracę Bożeny Osmólskiej-Piskorskiej: *Pomorskie Towarzystwo Pomocy Naukowej, pół wieku istnienia i działalności 1848—1898.*

Posiedzenie naukowe z dnia 6. II. 1948 r.

Współpracownik Komisji Jadwiga Lechicka przedstawiła pracę pośmiertną ks. Alfonsa Mańkowskiego: *Podróż wojewodzica Tomasza Czapskiego do Francji 1734—1738.*

Posiedzenie naukowe z dnia 18. V. 1948 r.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawił pracę Jadwigi Puciaty-Pawłowskiej: *Osiedlenie się OO. Reformatorów na Podgórzu*.

WYDZIAŁ II FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY

Posiedzenie naukowe z dnia 30. VI. 1948 r.

Członek Wydziału Zygmunt Czerny przedstawił własną pracę: *Wielotorowość w historii literatury francuskiej. (Simultanéité de plusieurs voies évolutives dans l'histoire de la littérature française)*.

Posiedzenie naukowe z dnia 8. XII. 1948 r.

Członek Wydziału Eugeniusz Słuszkiewicz przedstawia pracę Stefana Hrabca: *Elementy kresowe w języku poetów czerwonoruskich. (Les régionalismes orientaux dans la langue polonaise des poètes de la Ruthénie Rouge)*.

O ciągłej aktualności systematycznych badań nad udziałem polskiego życia na Rusi na powstanie i rozwój naszego dialektu kulturalnego świadczą prócz starszych prac z tym zagadnieniem związanych (Nitscha, Lehra-Spławińskiego, Brücknera, Klicha) także nowsze drobniejsze na ten temat artykuły i uwagi w pracach o tematach pokrewnych (Ułaszyna, Stiebera, Urbańczyka, Sławskiego; ze strony rosyjskiej Pietrusia).

Dotychczasowe badania z tą sprawą związane zajmowały się przeważnie luźnymi wyrazami i zwrotami kresowego pochodzenia, a nie zajmowały tematu z perspektywy historii języka literackiego, tj. nie opracowywano pod tym kątem widzenia języka poszczególnych kresowych autorów i nie wskazywano, jakie elementy kresowe wnieśli oni do języka sobie współczesnego, jaki był stopień oryginalności form kresowych, występujących w ich języku, czy był w ich przejmowaniu jakiś system i cel oraz co się z tego do późniejszych czasów dochowało.

Poglądy dotyczące wpływów Rusi na nasz język bywały niekiedy wręcz chaotyczne (tak np. Brückner raz odsądza Reja od używania rutenizmów, innym razem przyznaje, że ich Rej używał).

Tego rodzaju stan badań skłonił autora do zajęcia się elementami kresowymi (tj. głównie ruskimi, a także orientalnymi i wołoskimi) u tzw. poetów czerwonoruskich (Szarzyńskiego, Szymonowica i braci Szymona i Bartłomieja Zimorowiczów). Dla porównania ich języka z językiem innych współczesnych kresowców przeprowadził też autor studia nad je-

zykiem Biernata z Lublina, Reja, Orzechowskiego i Klonowica. Biernat i Rej, obaj rodem ze wschodnich rubieży, mało byli do tej pory podejrzewani o językowe wpływy kresowe, a język Klonowica, Wielkopolanina osiadłego w Lublinie i utrzymującego tam zażyłe stosunki z panami ruskimi, zagęszczony, jak mówi Brückner, umyślnymi rusyzmami, jest szczególnie pod tym względem ciekawy.

Niewiele jest form kresowych u Biernata z Lublina (*kucza, chwost, duma, dumać, zbroja, zbrojny; bohater, bojarzyn; cap, wałaski*), ale wystarczą one, by sąd Brücknera, że nie ma u niego ani jednej formy czy słowa ruskiego, obalić. Używa ich Biernat już to jako terminów technicznych, istniejących w ówczesnej potocznej polszczyźnie (*zbroja, bohater, bojarzyn*), już to jako dubletów stylistycznych dla podkreślenia ujemnego zabarwienia uczuciowego (*kucza, chwost, cap*).

Badania nad zawartością elementów kresowych u Reja zmieniają zupełnie dotychczasowe poglądy na to zagadnienie. Brückner odmawiał Rejowi rutenizmów zupełnie, inni uczeni (Łoś, Taszycki) przyznawali mu tylko skromną ich ilość w porównaniu choćby z poważną ilością czechizmów czy, obiegowych wówczas, germanizmów. Tymczasem autor stwierdza, że u Reja istnieje spora ilość wyrazów, których postać głosaowa, wskazuje na ruskie ich pochodzenie (np. *zubr, odyniec, pohaniec*), znajdują się też ruskie formacje słowotwórcze (*Litwiniec, ziemiańczyk*; tu też będzie należeć tak charakterystyczna dla Reja ogromna ilość *wyrazów zdrobniałych*), wśród zapożyczeń słownikowych będą i przekłady fonetyczne (*carz, wasilek*) i przekłady fonetyczno-morfologiczne (*syromak*) i zapożyczenia bez zmian (*chomiek, serdyt* itp.) Pojawiają się też u Reja cytaty ukraińsko-białoruskie. — Wyrazów orientalnych, o których obecności w języku Rejowym wiedziano, też u niego sporo (np. *bachmat czuban, komiz, surma, woj(d)łok* itp.). Z terminów wołoskich zna też Rej kilka (np. *maczuga, siuta*). Pierwsze utwory Reja (Krótka rozprawa, Żywot Józefa, Psalterz, Kupiec) zawierają mniej elementów obcych, a wśród nich i kresowych; ich język jest bardziej staranny („styl wysoki“ lub co najmniej „średni“), mniej przesiąknięty wpływami języka potocznego, w którym ruszczyzna i wyrazy turko-tatarskie już zajmowały pokaźne miejsce. Dopiero utwory późniejsze (Wizerunek, Zwierzyniec z Figlikami, Zwierciadło) zawierają tych elementów więcej („styl średni“ lub „niski“). I tu mają one podwójną rolę: są terminami technicznymi na „rzeczy“, których polskiej nazwy nie było lub jej Rej nie znał (*rohatoryna chomiek, czuban, maczuga*) lub

służą za dublety stylistyczne dla oddania kolorytu lokalnego oraz odmiennego (najczęściej ujemnego) zabarwienia uczuciowego (*pohaniec, syromak; bachmat, wałach*).

Podobnie przedstawia się sprawa elementów kresowych w języku Orzechowskiego. Ma on i wyrazy z ruskimi cechami fonetycznymi (*puha, pobłudzić, sorom*) i zapożyczenia słownikowe, będące przekładami lub przeróbkami fonetycznymi wyrazów ruskich (*bajtko, carz, pecala*) albo też zapożyczeniami bez zmian (*kniaź, suwałka*); znajdziemy i zacytowane całe zdanie ukraińskie. Wynikiem „kumania się“, jak nazywa to Brückner, z ruską cerkwią są wyrazy pochodzenia cerkiewnego w jego języku (np. *władyka, prażnik*). Używa też Orzechowski wyrazów orientalnych (np. *basza, bedewija, sołtan*) i wołoskich, choć tych mało (np. *hołofet*). I znowu rzecz charakterystyczna przypominająca dwoistość stylu Reja: jeśli w Egzekucji i Quincunxie elementów kresowych jest więcej, bo tam przemawiał do ogółu szlachty starając się naśladować tu i owdzie jej język potoczny („styl średni“ lub „niski“), to np. w jego listach zupełnie ich nie ma, widocznie styl ich był dlań „wysokim“. Świadczy to o zdawaniu sobie sprawy z językowej odrębności elementów kresowych w porównaniu z czystą polszczyzną z jednej strony i o świadomym stosowaniu tych elementów w „stylu średnim“ oraz „niskim“ zbliżonym do języka potocznego — z drugiej.

Niesłychanie ciekawe są elementy kresowe w języku mieszczanina urodzonego w Wielkopolsce a osiadłego w kresowym językowo Lublinie, Klonowica. Pokażna ich ilość wykazuje ruskie cechy fonetyczne (np. *ruśnica, czerewo, borzobohaty*). Słowotwórcze ruskie są np. *chwozyszcze, przeczysta Panna, szukajło*; tu też zapewne wypadnie umieścić dość liczne Klonowicowe deminutywa. Słownikowe zapożyczenia ruskie są już to przekładami fonetycznymi (np. *dzięgi, wasielki*), już to przekładami fonetyczno-morfologicznymi (*cerewizna, inf. kraści*), już to wyrazami ruskimi, bez zmian (*carstwo, czoboty*). Są też całe ruskie cytaty. — Nie-mało jest też wyrazów orientalnych (np. *bisurman, gaur, kum*) ale wołoskich prawie że nie ma (tylko *marcha i wałach*). Tak pokażna liczba form kresowych u Wielkopolanina zdaje się świadczyć, że język potoczny ówczesnego mieszczaństwa lubelskiego już w nie obfitował. Szczególnie dużo ma ich Klonowic w Worku Judaszowym, mniej we Flisie i Pożarze, a prawie zupełnie ich brakuje w Żalach nagrobnych i Pamiętniku książąt i królów. Używa więc Klonowic rutenizmów, gdy pisze „stylem średnim“ naśladowując język potoczny lubelskiego mieszczaństwa. Takie formy jak *cerewizna, inf. kraści*, czy zacytowana wyżej z Orzechowskiego *pecala*

mogły powstać tylko w ustach ludzi władających obu językami, polskim i ruskim. Orzechowski po rusku zapewne sam mówił, Klonowic mógł przejąć już formy gotowe z ust innych.

Na tym tle porównawczym zrozumieć możemy dopiero wartość i nasilenie elementów kresowych u tzw. „poetów czerwonoruskich“.

Język Szarzyńskiego (Szarzyńscy przybyli na Ruś z Mazowsza) bardzo słabo uległ wpływom kresów, jeżeli pominiemy sprawę jego wymowy, odbijającej się w rymach typu *ććicie-wicie* (rymy takie spotykamy już u Reja). Jego nieliczne prowincjonalizmy są nieświadomymi zapożyczeniami słownikowymi, czerpanymi z języka potocznego wraz z ich kresową fonetyką. Dotyczą one przeważnie życia wojskowo-obozowego i występują w wierszach świeckich poety. Ruskie fonetycznie są np.: *hydzić*, *po-hański*, słowotwórczo: *pohaniec* (tu i fonetycznie), *słyszny*, słownikowo: *zbroja*. Wyrazy *bachmat* i *bohater* dostały się ze wschodu przez ruskie ogniwo. Nie dopuszcza więc Szarzyński, poza paru elementami wymowy i paru terminami technicznymi, elementów obcych do swego języka; styl jego jest wciąż „wysoki“. O jakimś wpływie utworów Szarzyńskiego na powstanie elementów kresowych w polskim dialekcie kulturalnym nie może więc być mowy.

U Szymonowica, po ojcu również Mazura, wpływów kresowych już więcej; np. fonetyczne: *nadzież* (nadzieja), *zubr*, *bohato*, *krynica*, słowotwórczo: produktywność przysłówków na -o (*śmieszno*), produktywność suf. -ica (*zapaśnica*, *zuchwalica*), fleksyjne: przymiotniki twar-dotem. zamiast miękkotematowych (*ostatny*), słownikowe: a) przekłady fonetyczne powstałe na tle bilingwizmu kresowych Polaków: *sielanka*, *sioło*, *garb* (pagórek), *wiedma*, b) przekłady morfologiczne: *dumać*, c) wyrazy zapożyczone bez zmian: *duma*, *sobaka*, *zbroja*, imiona: *Haśka*, *Pańko*, zwroty: *teraz się mowa mówi*, pasterskie terminy włoskie: *bryndza*, *cap*, *fujaru*, *koszara*. Wyrazy orientalne (przez medium ruskie): *buhaj*, *sajdaczek*, *surma*. Wszystkie te konstrukcje znane już były mowie kresowej Polaków, tylko *sielankę* w znaczeniu idylli stworzył Szymonowic, nadając nowe znaczenie ukr. wyrazowi *selanka* (wiejska dziewczyna lub kobieta). Jedne z nich weszły do języka pisarza świadomie dla celów stylistycznych np. imiona ruskie, niektóre wyrazy włoskie i orientalne (*sajdaczek*), inne zaś cechy kresowe wchodzą w system językowy poety nieświadomie, jako utarta część składowa ówczesnej kresowej polszczyzny.

Podobne wnioski da się wysnuć z analizy języka S. Zimorowicza. Tak np. ruskie fonetycznie są: *zubr*, *krynica*, cerkiewne: *winohrad*; fleksyjnie: *ja postąpił*, *ja jest*; słownikowo: a) przekłady fonetyczne: *zaplotka*

(wstążka do warkocza), *zmiennik* (zdrajca), *biała czeladź* (panny) b) przekłady morfologiczne: *lacki*, *zahatem*, c) zapożyczenia bez zmian: *bojar*, *zezula*; imiona: *Ostafi*, *Pałachna*. Wołoskie są tylko zeslawizowane *multanki*, a do nielicznych orientalnych należą np. *bisior*, *kozak*, *sajdak*, *surma*.

Sielanki B. Zimorowicza, który równie dobrze władał językiem polskim jak małoskimi, tak są pełne form kresowych, że mogą służyć za dokument do badań nad przenikaniem się języków na terenie mieszanym. Fonetycznie ruskie są np.: *hołubiec*, *kucza*, *mołczanka*, *połk*, *skomoros*, *czereńcha* (ale wciąż jeszcze: *trześnia*), *czarapacha*, *derewnia*, *mołojcy*, *trużenik*, *hospodyn*, *kotiuba*, *pobratym*, cerkiewne: *winohrad*, *hrad*, słowotwórcze: *Przeczysta*, *starszyna* (starszyna), nazwy etniczne z suf. -ec: *bisurmaniec*, *hordyniec*, *naszyniec*, przysłowki na -o (*bujno*). Liczne zdrobnienia z przyr. -ę: *bękarcię*, *lwięta*, *niewinięta*, *pastuszęta* świadczą o wpływach Mazowsza na polszczyznę kresów. Rutenizmy fleksyjne to przymiotniki twar-dotematowe: *młodoletny*, gen. -acc. fem.: *ona niewielkich dziewcząt płaść uczyła*, praet.: *my przyszli*, *my stali*. Słownictwo: a) przekłady fonetyczne: *Biała Ruś* (panny, kobiety), *bies*, *przedawać się*, *wasilek*, *przyczaszcząć*, b) przekłady morfologiczne: *kobuźnik*, *czernica* (zakonnica), *komonny*, c) zapożyczenia bez zmian, np.: *chata*, *pszono*, *szuja*, imiona ruskie: *Femka*, *Panas*. Cytaty ukr.: *Bateńku choroszy...* itd. Wołoskich terminów pasterskich mało, np.: *cap*, *koszary*, sporo natomiast wyrazów orientalnych, np.: *assawuła*, *buhaj*, *kobza*, *szarańcza*, *wataha*, związanych głównie z życiem wojskowo-obozowym i gospodarką pasterską. U B. Zimorowicza prowincjonalizmy w małej części mają charakter świadomej stylizacji; należałyby tu tylko cytaty ruskie. Reszta ma o tyle charakter stylistyczny, że chce zbliżyć się do języka potocznego na kresach, a ten był wtedy już nasiąknięty wpływami ruskimi, wołoskimi i orientalnymi. Wprowadzając je do „Sielanek“ nie obawiał się autor niezrozumienia: tak mówili ich czytelnicy.

Określić stopień oryginalności tych elementów, które są stosowane jako środki stylistyczne, nie jest rzeczą łatwą ze względu na brak szerszych i systematycznych badań choćby nad słownictwem innych autorów. Można co najwyżej wskazać na wyrazy u innych nie spotykane, jak np. *putra* u Reja, *pecała* u Orzechowskiego, czy *cerewizna* u Klonowica. Co do innych to można śmiało twierdzić, że były one w powszechnym użyciu w języku mówionym zanim dostały się do utworów kresowych pisarzy.

Na tle języka takich pisarzy jak Biernat, Rej czy Klonowic staje się rzeczą jasną, iż pisarze „czerwonoruscy“ nie tworzą jakiejś osobnej grupy, która przez swe utwory wprowadzała elementy kresowe do polskiego dialektu kulturalnego. Taka sama, a niekiedy nawet większa, rola przypadła tym pisarzom, których do grupy czerwonoruskiej do tej pory nie zaliczano. Wymienić tu trzeba przede wszystkim Reja, a za nim Klonowica. Rola takiego np. Szarzyńskiego, któremu językowe miano „czerwonoruskiego“ nadawano bez zastrzeżeń, była w tej mierze minimalna, przypominająca rolę Biernata z Lublina.

Wpływy kresowe narastają poczynając od specjalnych terminów wojskowo-oboazowych, terminów pasterskich i niektórych wyrazów o ujemnym zabarwieniu uczuciowym, a kończąc na wyrazach związanych z codziennym życiem. W zakresie wpływów na system językowy obserwujemy wytworzenie się nowych fonemów (*h*), przyswojenie nowego znaczenia suf. *-ec* i wytworzenie się wskutek dwujęzyczności kresowian pewnych stałych relacji fonologicznych i morfologicznych (*seło: siolo; horb: garb; komonnyj: komonny; czerewyna: cerewizna*), co było wrotami dla coraz silniejszych wpływów w w. XVII, a potem w epoce romantyzmu.

Posiedzenie naukowe z dnia 30. VI. 1948 r.

Członek Wydziału E. Słuszkiewicz przedstawia pracę Stefana Hrabca *O polskiej gwarze wsi Duliby koło Buczacza (USRR) (Essai sur le patois polonais du village Duliby (USRR))*.

W lipcu 1939 r. miał autor sposobność porobić nieco notatek gwarowych we wsi Duliby koło Buczacza. Była to wieś mówiąca po polsku w otoczeniu językowym ukraińskim.

Jakkolwiek mieszkańcy Dulib rozmawiali ze sobą po polsku, to jednak doskonale władali językiem ukraińskim (oczywiście w formie gwarowej) i na targach oraz jarmarkach w obcowaniu z okolicznymi Ukraińcami stale się nim posługiwali. Przenikanie języka ukraińskiego do gwary Dulib odbywało się też drogą małżeństw mieszanych polsko-ukraińskich. Ta żywa dwujęzyczność Dulibian wpływa na to, że ich polszczyzna jest przesiąknięta silnie wpływami ukraińskimi.

Fonetyka.

S a m o g ł o s k i. Jak wszystkie gwary połud.-wschodnie nie posiada gwara Dulib *á*. Ślady zachowania dawnego *á* w grupie *áN* zapisałem w wyrazach *úionék* i *maśl'onka*.

Ogól. *e* pod akcentem nie ulega zmianom, nie akcentowane ulega redukcji iloczynowej i zwężeniu, zbliżając się do *i* po spółgl. mk., lub *y* po twardych: *kojéc*, *kónžél'*, *vžéconó*.

Kontynuancją *é* pochylonego (różnego pochodzenia) jest w gwarze Dulib *é* po spółgłoskach twardych oraz *i* po miękkich: *b'idné*, *děšć*.

Wymowa *o* jest w Dulibach monoftongiczna bez silnej labializacji. Różnice w jego wymowie zależą tylko od akcentu. Pod akcentem nie ulega zmianom: *kora*, *vrotá*, w pozycji nie akcentowanej ulega redukcji i dochodzi niekiedy do zrównania z *u*: *al'bu*, *pugoda*. Przejście *oN* = *uN* (/ / *óN*) nawet pod akcentem, notowałem np. w wyrazach: *un*, *kónžél'*, *vénzunka*. Brzmienie *ó* jest takie samo jak w języku literackim *l'ut* — *l'odu*.

Artykulacja *y* jest, na wzór sąsiednich gwar ukraińskich, obniżona i zbliża się do *é*. Dzięki temu zlało się ono w jeden dźwięk (i fonem) z nie akcentowanym *e* po spółgłoskach twardych, które znowu ma wskutek redukcji artykulację podwyższoną np. *pšěšét* 'przyszedł', *běk*, *děm*.

Wymowa samogl. nosowych nie różni się zasadniczo od wymowy dialektu kulturalnego: *mńesó*, *łšć*, choć pod wpływem ukr. może wystąpić przed szczelinową wymowa rozszczepiona: *úionzác*. Przed sp. zwartymi i zwartoszczelinowymi mamy tzw. wymowę rozszczepioną, przy czym powstające samogłoski ustne zachowują się jak wszystkie inne *e*, *o*, ulegając zwężeniu i redukcji w pozycjach nie akcentowanych: *žěšínć*, *glěmb'ina*, *pšenzá*, *kšonc*, *mńešunc*. W wygłosie obie samogłoski nosowe tracą nosowość: *čel'é*, *vezmé*, *rozo*.

Przycisk występuje zasadniczo na drugiej zgłosce od końca nawet w zapożyczeniach z gwar ukraińskich. Jest on pod względem siły wydechu silniejszy od przycisku w dialekcie kulturalnym, w związku z czym pozostaje przeciąganie samogłosek akcentowanych i redukcja (osłabienie) samogłosek w zgłoskach nie akcentowanych oraz ich zmiana artykulacji (zwężenie) najwyraźniejsza przy nie akcentowanym *e* oraz *o*. Pod wpływem akcentu ukr. odrębny od polskiego akcent zapisałem w takich np. wyrażeniach pol., jak: *skont.iz'eš* (ukr. *id'eš*), podobnie w wyrażeniu *xočud'a* 'chodź tu', złożonym z jednego wyrazu polskiego i jednego ukraińskiego. Z akcentem ukr. zapożyczono np. *ni m'at'* 'nie miał' (ukr. *ně m'au*), *t'amečka* 'tam'.

Spółgłoski Po miękkich *ř*, *ř*, *ř*, przed samogłoskami (z wyj. *i*) rozwija się krótki element wokaliczny *i*: *řiec*, ale *řisaš*. Miękkie *ř* przed samogłoską (z wyj. *i* różnego pochodzenia) = *mř*: *mřasto* ale *plómřin*. Pod wpływem gwar ukr. głoska *v* ma silną tendencję do przechodzenia w *u* i to zarówno w wyrazach polskich jak też w zapożyczeniach z ukr. Po

samogłosce o przechodzi v i $v' = u$ i u' nawet w pozycji przed samogłoską. *kroua, vdouić*. Zjawisko to pochodzi z silnej labializacji o w jęz. ukr. W położeniu: po samogł. lub w nagłosie a przed spółgłoską posiada v niemal bezwyjątkową skłonność do przechodzenia w u : *gluuka, prauda*. Proces ten zachodzi też w wygłosie po samogłosce: *kreu, psuu 'psów'*. Brak tu wewnątrzwyrazowej asymilacji $v > f$ do poprzedzających sp. bezdźwięcznych, jak zresztą w ogóle w języku Polaków z południowego wschodu: *krubi, kvaśnu, svoružen, tuuaruš*.

Duliby nie mazurzą: *šur, kouzu.*

Ogpol. l jest tu, jak w otaczających gwarach ukr., miękkie, więc brzmi jak l' w każdej pozycji: *pl'acuk, kouual', l'ut*; l ma artykulację przedniojęzykowo-zębową: *lutku, gużauka*.

W zapożyczeniach ukraińskich istnieją dźwięki (i fonemy) t' , d' : *uud' ma, vaun't' u.*

Kontynuant dawnego r brzmi w gwarze Dulib już to jak ogólnopolskie $ż$, ($š$): *buzu, cvuentauš*, już to niekiedy zachowuje dawny element vibracyjny, więc brzmi jak $ruž$ ($ruš$): *uuaružmu, opuiruš*.

Przed samogłoskami szeregu przedniego (różnego pochodzenia) pojawiają się z a w s z e sp. tylnojęzykowe miękkie, pod wpływem otaczających gwar ukr.: *drougu, muułu.*

W słownikowych zapożyczeniach z ukr. pojawia się dźwięczny spirant krtaniowy h : *had' uga, kohut*.

Fonetyka międzywyrazowa jest w Dulibach typu warszawsko-lwowskiego: *skont' už'euš, niuc' une dam*.

Fleksja.

Koniugacja. Końcówka l. os. l. mn. ma postać $-m // -mo$. Obok nich (rzadziej) pojawia się dzisiejsza końcówka polszczyzny literackiej $-my$, np. *mu sułušum i tak muubium; iužum // iužumo; gaudumo, baukaume.*

Form liczby podwójnej w koniugacji gwara Dulib zupełnie nie zna.

Formy czasu przeszłego tworzy się podobnie jak w języku literackim: *x'ozułułum, xužuł'im, vunošuł'i*. Obok nich istnieją formy bezkońcówkowe, ale w połączeniu z zaimkiem osobowym: *uu xužuł, tu xužuł* itd.

Deklinacja. W zakresie deklinacji spotyka się szersze stosowanie końcówki gen. masc. $-a$: *stula, pluta*.

Do instr. sg. fem. na $-a$ i żeńskich przymiotników wtargnęła ukr. gwarowa końcówka $-ou$ (nie akc. — $-uu$), powstała z og.-ukr. $-ou$: *nau glumboku duł'inuu*.

W dat. pl. masc. znajdujemy stale ukr. końcówkę *-am*: *góspō-dažam, xłopcām*.

W loc. plur. niektórych rzeczowników i liczebników zanotowałem sporadyczną obecność gwarowej końcówki *-ox*, znanej też w staropolszczyźnie, choć wytworzonej tam inną drogą: *у скѣпцѣх (= в скѣпцѣх)*.

Nie ma też w gwarze Dulib odróżnienia form męskoosobowych od rzeczowych; mówili tam: *xłopě xóžil'i, žonk'i (= 'kobiety') xóžili, žeci xóžil'i*.

Niektóre przymiotniki w nom. sg. obok normalnego polskiego zakończenia *-y (= ě) / -i*, jak *věsoki, hěkavě*, mają ukr. zakończenie przymiotnikowe *-yĭ (= -ěj)* *całěj žeń*.

Składnia.

Ze zjawisk składniowych można wskazać na: dopełniacz przy liczebniku *dwoje*, np. *dwoje kruu, dwoje oujēc*, który powstał w oparciu o ukr. gw. *duoje kor'ij, duoje ov'ec*.

Stale jest też użycie do łączenia zdań względnych partykuły *že* w miejsce zaimka względnego *który* ewent. *co*: *jaštrōmp, že kurě łapa*. Jest to niewłaściwy przekład ukraińskiego *що* 1. 'co' 2. 'że' jako 'że' zam. 'co'. Zjawisko to bardzo powszechne w kresowej polszczyźnie.

Słownictwo.

Wykaz zapisanych wyrazów i ich znaczeń umieszczam osobno na końcu pracy. Tu tylko wypadnie zaznaczyć wyrazy ciekawsze i wskazać na wpływy obce.

Z ciekawszych wyrazów polskich warto wymienić te, które przy formie polskiej nabrały ukraińskiego znaczenia, np. *čelać* 'gromada młodzieży', *piečonka* 'wątroba' *věsoła* 'tęcza'.

Liczne zapożyczenia ukraińskie dzielę na trzy grupy:

a) wyrazy w fonetycznej formie ukraińskiej, dla których polszczyzna posiada odpowiednie formy fonetyczne polskie: *xrušč* (pol. *chrząszcz*), *ożēna* (pol. *jeżyna*), *žorna* (pol. *żarna*).

b) wyrazy ukraińskie nie posiadające polskich odpowiedników fonetycznych: *xološni, mōlōdēca, zazuł'a*.

c) tzw. „hybrydy językowe“, złożone z części polskiej i części ukraińskiej oraz przekłady fonetyczne wyrazów, których brak w pol.: *bubēn* (pol. *bęben*, ukr. *b'ubon*), *sugłuyk'e* (ukr. *s'uhōłuyky*), *valōvina* 'pacześ'.

Jako zapożyczenia ukraińskie traktowałem także te wyrazy, które weszły do polszczyzny Dulib z języka rumuńskiego przez pośrednictwo

małoruszczyzny, dokąd dostały się w wyniku tzw. „kolonizacji wołoskiej”. Wołoskiego pochodzenia są np. wyrazy: *banovać, cap, nanaškô*.

Spośród zapożyczeń ruskich nie wyodrębniałem też tych, które przez medium ruskie weszły do polszczyzny z języka tureckiego, jak *buhaj, kapšuk, t'ut'un*.

W osobnym wykazie umieściłem te zapożyczenia, które utarły się w kresowej polszczyźnie i które jako polskie notuje Słownik gwar polskich Karłowicza, np. *talapauka, tərmiće, zazul'a*.

Dla uwypuklenia stosunków międzyjęzykowych zebrałem także razem wyrazy polskie, nie posiadające odpowiedników fonetycznych w języku ukraińskim, np. *žisaj, slėšće, šara*.

Stosunki międzyjęzykowe.

Gwara Dulib jest typową gwarą mieszano-przejściową¹. Elementy polskie współistnieją w niej z cechami ukraińskimi zarówno w fonetyce, jak w morfologii, składni i słownictwie, przy czym jedne cechy przeprowadzone są konsekwentnie, nadając gwarze charakteru przejściowej, inne ulegają wahaniom, co pozwala nadać gwarze drugie miano: mieszanej.

„Nacisk” gwar ukraińskich na gwarę Dulib wskutek tego, że wieś stanowiła polską wyspę językową, był bardzo duży. Punktem oporu przeciw temu naciskowi była „istniejąca aktualnie” polszczyzna kresowa, już od dawna mająca w sobie pewne ustalone wpływy ukraińskie. W uproszczonym ujęciu sprawa wyglądała tak, że otaczająca Duliby „chmara” cech fonetycznych i wyrażań ukraińskich z jednej strony i „zukunftizowanych” przed przybyciem Dulibian cech językowych kresowej polszczyzny z drugiej — starała się dostać języka omawianej wsi. Ponieważ nie było mowy o świadomym wyzbywaniu się języka polskiego przez Dulibian, przemycają się te cechy rozmaitymi sposobami w b r e w ś w i a d o m o ś c i mówiących.

Rzecz charakterystyczna, że nacisk ten doprowadził do tego, iż język Polaków w Dulibach jest taki sam jak język Ukraińców mówiących po polsku na Podolu i Pokuciu. Jest więc wypadkową czynników, które działały na kresach jeszcze przed osiedleniem się tu Dulibian. Przejęli więc cni z jednej strony pewien „gotowy” stan języka, przeprowadzając w nim tylko niektóre własne zmiany. Z drugiej znowu strony czynnikiem

¹ Por. M. Małecki, Do genezy gwar mieszanych i przejściowych. *Slavia Occidentalis* XII (Księga ku czci prof. K. Nitscha), 1933, s. 81—90 a zwłaszcza świetną pracę prof. Z. Stiebera pt. Sposoby powstawania słowiańskich gwar przejściowych. Kraków 1938 (Prace Komisji Jęz. P. A. U. nr 27).

ułatwiający przedostawanie się cech ukr. do omawianej gwary jest żywy bilingwizm mieszkańców wsi. Wskutek władania równie dobrze językiem polskim jak ukraińskim zatracą się przy drugorzędnych cechach językowych poczucie, co jest polskie, a co ukraińskie.

Z cech małopolskich gwary Dulib, przeprowadzonych też konsekwentnie w języku polskim terenów pd-wschodnich występują: 1) przeciąganie samogłosek akcentowanych i redukcje nie akcentowanych, 2) zanik *á*, 3) artykulacja *y* jako *é*, 4) zanik nosowości *q* w wygłosie, 5) zniekształcenia samogłosek nosowych: *tyjonzać*, *bomk*, 6) przejście (w pewnych warunkach, szczeg. spółgłoską) *v* = *u*: *gluuka*, 7) zachowanie dźwięczności *v* w typie *świąta*, *kwaśńé*, 8) miękkie *l'* w każdej pozycji: *pl'acék*, 9) obecność głosek *t'*, *d'*, 10) obecność fonemu *h*, 11) miękkie *š* w typie: *mušé*, 12) typ praet.: *ja xožił*, 13) instr. sg. fem. na *-oŷ*, 14) dat. plur. masc. na *-am*, 15) nieodróżnianie form męskoosobowych od rzeczowych, 16) typ połączenia składniowego *ten, że zam. ten, który (co)*, 17) liczne zapożyczenia słownikowe znane w tych okolicach poza Dulibami. Można śmiało wyrazić przypuszczenie, że dostały się one do gwary Dulib pr z e d i n n y m i i przy minimalnym „oporze”. Uważano je wprost za cechy i formy polskie. Te konsekwentnie przeprowadzone cechy decydują o przejściowym charakterze gwary, gdy natomiast inne, bardziej dorywcze, nadają jej charakter gwary mieszanej. Tu wypadnie prócz tego dodać, że wskutek przejścia tego gotowego kresowego stanu system fonetyczny języka Dulibian zawiera w sobie także wszystkie fonemy sąsiednich gwar ukraińskich *t'*, *d'*, *h*, *é* (= *y*) i gdyby nie obecność w nim samogłosek nosowych przed spółgłoskami szczelinowymi, to można by twierdzić, że oba systemy, polski Dulib i ukraiński sąsiednich gwar, są wspólne (bo tamtejsza ruszczyzna posiada *g*, *ć*, *ź*, *ś* itp.). To stwierdzenie pozwoli nam później zrozumieć łatwość zapożyczeń słownikowych.

Wskutek żywego bilingwizmu Dulibian wytworzyły się w ich poczuciu językowym pewne stałe relacje fonologiczne i morfologiczne, które też innym, poza wyżej wymienionymi, formom ukraińskim starają się nadać formę polską. Doprowadza to do tego, że wyraz ukraiński tłumaczy się „fonetycznie” na polski w całości lub też wystarcza w nim zmienić tę część, którą odczuwa się jako obcą, aby nadać mu, w pojęciu mieszkańców Dulib, piętno polskie. Relacje te nie zawsze są zgodne z „gramatyką porównawczą”, ale z grubsza biorąc pokrywają się z tymi cechami, które uważamy za różniące język polski od ukraińskiego²

² Por. Z. Stieber, op. cit. s. 9—12.

Tak powstaną przede wszystkim przekłady poprawne (kalki językowe), kiedy wyrazowi ukr. nadano rzeczywiście formę polską, a jego ukr. pochodzenie zdradza tylko inne, obce polszczyźnie, znaczenie (np. *čel'ac*).

Wskutek znowu istnienia takich par wyrazów jak ukr. gw. *žyt'e* pol. *zycie*, gdzie ukr. *t'* odpowiada polskie *ć*, powstała taka kalka fonetyczno-morfologiczna (bo idzie tu raczej o poczucie, że ukr. *-t'e* odpowiada pol. *-će*, niż o zdawanie sobie sprawy, że samo ukr. *t'* = pol. *ć*) jak np. *šmacě* = ukr. gwar. *šm'at'e*.

Tego rodzaju poczucie relacji fonetyczno-morfologicznych daje niekiedy wyniki niezgodne z „gramatyką porównawczą”. Wobec tego, że ruskiej grupie *teret* odpowiada polska *třet*, co wytworzyło się w poczuciu językowym na podstawie takich oboczności, jak *bereh*: *brzeg*, przełożono ukraińskie *bereza* na polskie *bżeza*; bo już zbyt skomplikowane było uświadomienie sobie, że zasadnicze polskie *třet* przechodzi niekiedy w *třot*.

Tam, gdzie przekładowi uległa tylko część wyrazu, uważana przez mówiącego za ukraińską, powstają wskutek pozostawienia reszty wyrazu w formie ruskiej tzw. „hybrydy językowe”: *póstóroněk* (pozostawiono ruski pełnogłos, zmieniając tylko suf. *-ok* na *-ek*), *buben* (na miejsce ruskiego *o* ruchomego wstawiono polskie *e* ruchome).

Obok tych zapożyczeń będących przeróbkami (przekładami) fonetyczno-morfologicznymi wyrazów ukraińskich, znalazło się sporo form i słów, które dostały się do polszczyzny bez żadnej zmiany, w formie czysto ruskiej. Wprowadzają one zaburzenia w tym jako tako unormowanym systemie przekładania form ruskich na polskie. Ich fonetyczna postać nie musi ulegać zmianom, ponieważ, jak wspomnieliśmy, system fonetyczny gwary Dulib ma wszystkie te dźwięki, które występują w otaczających je gwarach ukraińskich. Dostają się w ten sposób do polszczyzny „terminy techniczne”, dla których Dulibianie nie znają odpowiednich polskich nazw, bo te są słowotwórczo zbyt odległe (inny rdzeń) dzięki czemu uległy zapomnieniu. Mógł też wyraz ukr. różnić się nieco znaczeniowo, lub też nazwa przyszła do polszczyzny z nową zupełnie „rzeczą”. Tego rodzaju dosłowne zapożyczenia wzmacniają wpływy ruskie w fonetyce (pojawia się np. więcej wyrazów z pełnogłosem *hótómórože*, *mólóděca*, wejda wyrazy z *t'*, *d'*, itd.).

Łącznie z wpływami ukraińskimi, wywołanymi tym, że w Dulibach mówią też po ukraińsku, te dosłowne zapożyczenia doprowadzą do tego, iż w gwarze będą się mogły pojawić takie wyrazy ukr., które mają nawet odpowiedniki polskie: *ókólótovać* (pol. *okłotować*), *kohut* (pol. *kogut*), *žorna* (pol. *żarna*). Że są to dorywcze zapożyczenia słownikowe, świadczy

fakt, iż brak tu zupełnie konsekwentnego systemu (obok *ôkôtôvovač* mamy *ôkôtôvany*; *žorna* ma grupę *or*, ale *karšma* zachowuje *ar* itp.).

W ostatecznym wyniku obraz wzajemnych stosunków językowych polsko - ukraińskich w gwarze Dulib jest taki: w fonetyce przejęła gwara „aktualne” cechy ruskie nie przyjmując zasadniczo, poza pewną liczbą zmorfologizowanych zapożyczeń, już starych cech fonetycznych ruskich. Powstał przez to system fonetyczny wspólny (poza samogłoskami nosowymi) gwarze Dulib i sąsiednim gwarom ukraińskim. W morfologii, składni i słownictwie zachowuje się jeszcze stary stan polski choć istnieje i tu dążność do stanu wspólnego, co widać z zapożyczeń produktywnych sufiksów, końcówek i połączeń składniowych. Szczególnie widoczna jest dążność do unifikacji w zakresie słownictwa. Wszystkich zapisanych wyrazów mam 689, z tego wyrazów polskich, które nie mają odpowiedników ukraińskich 28 (tj. 4%), a takich ukraińskich, którym nie mogą odpowiadać „fonetycznie” słowa polskie 80 (tj. 11,6%), czyli razem wyrazów, które nie mogą się ukazywać równocześnie w obu językach (28+80) 108, co stanowi 15,6% ogólnej liczby zapisanych słów. Reszta tj. 589 wyrazów (84,4%) są to wyrazy polskie i hybrydy, które mogą być używane z fonetycznymi zmianami w obu językach (np. *koń* // *kiń* itp.). Z zasobu więc słownikowego dwu sąsiadujących języków gwara mieszano-przejęciowa wybiera przeważnie takie, które mogą występować zarówno w jednym jak i w drugim języku³.

Poseidzenie naukowe z dnia 8. XII. 1948 r.

Członek Wydziału Eugeniusz Kucharski przedstawia streszczenie własnej zaginionej pracy pt. *Pierwszy pisarz polskolaciński Brunon z Kwerfurtu (* 972 † 21. VIII. 1009) i początki piśmiennictwa w Polsce. (Le premier écrivain polono-latin Bruno de Querfurt (* en 972 † le 21 Août 1009) et les débuts de la littérature en Pologne).*

W opraciu o analizę i krytykę najwcześniejszych źródeł (słowiański Żywot św. Metodego z poł. X w., anglosaska Widsit z pocz. X w., Gramota Igora z 942) rozdział I poświęcono początkom chrześcijaństwa w Polsce od schyłku IX w. do utworzenia prowincji kościelnej św. Wojciecha w 1000 r. Autor uzasadnia tezę, że chrześcijaństwo szerzyło się w Polsce jeszcze za życia św. Metodego († 6. IV. 885) a obrządek stworzony przez braci soluńskich, odnowiony nad Dunajem w połowie X w., podlegał hie-

³ Metodę statystyczną do badań dialektycznych zastosował też prof. Z. Stieber w pracy: Z badań porównawczych nad słownictwem Karpat. Sprawozdania PAU., t. XLVI, nr 7, s. 148—51.

rarchicznie nadal patriarchatowi weneckiemu na wyspie Grado (gr. Kográdon), czemu należy przypisać pewne elementy „weneckie“ starego Kalendarza Krakowskiego, który dotąd pod względem heortologicznym porównawczo nie był badany.

Rozdział II omawia życie i pisarską działalność Brunona, poddaje rozbiorowi 3 dochowane jego pisma dochodząc do wyników często zgoła odmiennych, niż badacze dotychczasowi (u Niemców R. Kade, H. G. Voigt, u nas W. Kętrzyński, ks. J. Fijałek, St. Zakrzewski). Najważniejszym wynikiem dochodzeń jest stwierdzenie, że „Żywot 5 Braci“, ukończony w całości przez B-a, został po jego zgonie zdeformowany przez wsadzenie w środek utworu tzw. *miracul'ów*, składanki luźnych ustępów nieraz bardzo późnych i nie mających nic wspólnego z piórem właściwego autora. A na tych *miracul'ach* opierały się przeważnie argumenty, uzasadniające błędnie czy to miejsce pustelni 5 braci (ponad wątpliwość w kujawskim Kazimierzu Biskupim), czy też czas napisania utworu. Żadnego z dochowanych pism B-a nie znał późniejszy odeń Thietmar, inaczej byłby sobie oszczędził niejednego z swych wymysłów, które u tego prawdopodobnego i rzetelnego Autora spotykają się z bezwiednym, niezamierzonym zaprzeczeniem.

Rozdział III rozpatruje kwestię siedziby biskupiej, miejsce i porę męczeństwa, czas kanonizacji św. B-a i 5 braci pustelników, po czym omawia późniejsze zabytki literackie XI w. Najważniejszym z nich jest w kilka lat po kanonizacji przez któregoś z uczniów pisany, niedochowany *Żywot św. Brunona*, z którego ocalał jedynie opis męczeństwa pod jażwińsko-pruskim grodem Kolno nad Pisą, przerobiony i adaptowany przez mnichów tyniecko-krakowskich w czasie zakładzin kościoła św. Wojciecha w Krakowie na *Passio s. Adalberti*. Poza dorobionymi 2 początkowymi rozdziałkami, nie ma ten utwór nic wspólnego z realną pasją św. Wojciecha. Wcześniej zarzucony jako pasja niekanoniczna, już w XII w. był słusznie uważany za pasję Brunonową i przesłany z Polski benedyktynom bawarskim w Tegernsee, został przez nich przepisany w jednym rękopisie wraz z fantazyjną, w Niemczech wymyśloną tzw. relacją Wiper-ta, niby współuczestnika misji Brunonowej. Z pism poza Polską powstałych omawia autor *Modlitewnik* królowej Rusi *Gertrudy* Mieszkówny (tzw. Kodeks z Cividale) posiadający większe znaczenie dla historii sztuki i kultury, niż literackie. Ustala czas powstania zabytku i jego losy późniejsze łącznie z historią osobistą ikonograficznie wyobrażonych tam osób, odgrywających ważną rolę w stosunkach wzajemnych Polski, Rusi i Węgier w ostatniej ćwierci XI w. Na podstawie tych wy-

ników i danych źródeł ruskich oświetla prowęgierską tendencyjność i giętkość moralną Galla-Anonima. Zbiegły z Węgier do Polski młody benedyktyn, przynależny do filii francuskiego opactwa St. Gilles w pannońskim Sümeg, samochwalczy nieuk i blagier, w chciwości grosza natrętny aż do nieprzyzwoitości, za pieniądze polskiego księcia-bratobójcy piszący pełną przesady, żakowsko niewstrzeźliwą jego apologię, osłaniający przy tej sposobności dymem frazesów przeniewierstwo dynastów węgierskich względem Polski w odleglejszej — a zdradę i występki Władysława Węgra w niedawnej przeszłości — to okaz kłamanego patriotyzmu i przewrotności najemnego pióra jedyny w swym rodzaju.

Członek Wydziału Eugeniusz Słuszkiewicz przedstawia pracę Haliny Turskiej: *Z zagadnień miejsca akcentu w języku polskim. (Contribution à l'étude de la place de l'accent dans la langue polonaise).*

Członek Wydziału Eugeniusz Słuszkiewicz przedstawia pracę Haliny Turskiej: *Dialekt polski na podłożu litewskim. (Un dialecte polonais sur le substratum lituanien).*

KOMISJA FILOLOGICZNA

(Posiedzenia naukowe Komisji za okres od 1. I. do 31. XII. 1948 r.)

Posiedzenie naukowe z dnia 14. I. 1948 r.

Członek Wydziału Eugeniusz Słuszkiewicz przedstawił własną pracę: *Dokoła etymologii wyrazu „raban“.*

Współpracownik Komisji Bogusław Moron przedstawił własną pracę: *O wyrażeniu „jako taki“.*

Współpracownik Komisji Anatol Mirowicz przedstawił własną pracę: *O pewnym wypadku rozbieżności między strukturą formalną a znaczeniową zdania.*

Posiedzenie naukowe z dnia 16. II. 1948 r.

Członek Wydziału Stanisław Urbańczyk przedstawił pracę Anny Hołowatej: *Element ukraiński w niektórych powieściach Czajkowskiego.*

Członek Wydziału Stanisław Urbańczyk przedstawił własną pracę: *Polskie „płoski“, „plaski“, „plaski“.*

Posiedzenie naukowe z dnia 17. III. 1948 r.

Współpracownik Komisji Halina Turska przedstawiła własną pracę: *Pewien wypadek rekonstrukcji cechy formalnej w dialektach białoruskich.*

Współpracownik Komisji Halina Turska przedstawiła własną pracę: *O braku neutrum w językach wschodnio-bałtyckich.*

Posiedzenie naukowe z dnia 2. VI. 1948 r.

Członek Wydziału Karol Wiktor Zawodziński przedstawił własną pracę: *W sprawie akcentu staropolskiego.*

Członek Wydziału Karol Wiktor Zawodziński przedstawił własną pracę: *W sprawie licencji poetyckich.*

Posiedzenie naukowe z dnia 27. X. 1948 r.

Współpracownik Komisji Halina Turska przedstawiła własną pracę: *Przyczynki do zagadnienia miejsca akcentu w języku staropolskim.*

Posiedzenie naukowe z dnia 11. XII. 1948 r.

W związku ze 150 rocznicą urodzin Adama Mickiewicza Komisja Filologiczna wspólnie z Towarzystwem Literackim im. A. Mickiewicza zorganizowała uroczyste posiedzenie z udziałem publiczności, na którym członek Wydziału Konrad Górski wygłosił odczyt: *O „Grażynie“ Adama Mickiewicza.*

WYDZIAŁ III MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY

Posiedzenie naukowe z dnia 22. III. 1948 r.

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia pracę Melityny Gromadzkiej: *Badania nad rozmieszczeniem korówki wełniastej.*

Streszczenia wyżej wymienionej pracy nie zamieszcza się, gdyż została ona już wydana nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Prace Rolniczo-leśne Nr 46, Kraków 1949, pod następującym (zmienionym) tytułem: *Znaczenie izoterm styczniowych dla rozprzestrzenienia Eriosoma lanigerum Hausm. (The Meaning of January-Isotherms for the Distribution of Eriosoma lanigerum Hausm).*

Posiedzenie naukowe z dnia 6. XII. 1948 r.

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia własną pracę: *Widma gwiazd szybkich. (The Spectrophotometric Study of some High Velocity Stars).*

Fotometryczne opracowanie widm 26 gwiazd szybkich oraz kilkunastu gwiazd porównania, otrzymanych w Obserwatorium w Saltsjöbaden (Szwecja), prowadzi do następujących wniosków. Większość gwiazd szybkich nie wykazuje w widmach osobliwości dostrzegalnych w użytej dyspersji i należy prawdopodobnie do populacji I Baade'go. Natomiast sześć spośród nich, przypuszczalne przedstawicielki populacji II, wykazują wspólne osobliwości. Jeżeli przyjmiemy dla nich skalę temperatur na podstawie natężenia pasm CH, większość linii widmowych, a szczególnie linie wodoru (H), są słabsze niż w gwiazdach populacji I; linie pierwiastków: Ti, Sc⁺, V, Cr i zjonizowanych ziem rzadkich nie wykazują osłabienia. Następuje dyskusja możliwych sposobów interpretacji tych osobliwości na gruncie różnicy składu chemicznego.

Osobliwe gwiazdy szybkie leżą poza normalnym diagramem Russell'a.

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska referuje pracę C e c y l i i Ł u b i e Ń s k i e j: *O różnicy faz pomiędzy krzywą jasności a krzywą prędkości radialnych cefeid. (On the Phase Difference between the Light Curves and Radial Velocity Curves of Cepheids).*

Główną przeszkodą do przyjęcia prostej teorii Eddingtona, dotyczącej pulsacji Cefeid była rzekoma zgodność w fazie krzywej jasności z odwrotnością krzywej prędkości radialnych. W pracy tej opracowano szereg gwiazd, dla których krzywe prędkości radialnych zostały wyznaczone przez A. H. Joy'a i innych. Do wyznaczenia różnicy faz między krzywymi jasności a prędkości radialnych użyto nie różnicy między maximum lub minimum tych krzywych, ale punktów zerowych krzywej prędkości radialnych, t. j. maximum i minimum promienia, które dają się wyznaczyć z większą dokładnością.

Obliczono zatem średnią różnicę maximum jasności — minimum promienia w ułamkach okresu $\frac{M-r}{P}$ dla wszystkich gwiazd. Istnienie korelacji między różnicą faz $\frac{M-r}{P}$ a asymetrią $\frac{M-m}{P}$ o współczynniku $r = 0,35 \pm 0,08$ dowodzi podobieństwa między krzywymi prędkości radialnych a krzywymi jasności.

Wbrew utartemu twierdzeniu, że krzywe jasności i promienia różnią się w fazie o $\frac{1}{4}$ okresu, różnica ta w odniesieniu do minimum promienia i maximum jasności jest średnio zaledwie rzędu 0,1 okresu. Tego samego rzędu wypadła średnia różnica faz pomiędzy minimum promienia a maximum temperatury barwnej, którą otrzymano dla kilkunastu cefeid, dla których znane są krzywe wskaźnika barwy.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia własną pracę: *Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem Marsa. (Secular Perturbations of the Minor Planet (1009) Sirene Arising from the Action of Mars).*

Planetoida (1009) wyróżnia się tym, że należąc do rodziny planetoid typu Erosa, w epoce obecnej w węźle zstępującym orbity planetoidy w odniesieniu do orbity Marsa promienie wodzące wynoszą: (1009) — 1.421, Marsa — 1.474. Należy więc przewidywać, że w niedalekiej przyszłości wskutek perturbacyj wiekowych elementy ulegną takim zmianom, iż tory orbit mogą się przecinać.

Obliczono perturbacje wiekowe wymienionej planetoidy, wywołane działaniem Marsa. W ciągu biegu rachunków kontrole dawały dobrą zgodność aż do chwili obliczania składowych funkcji perturbacyjnej. Tu następowała dla poszczególnych argumentów zmiana znaku i szybka zmiana wartości. Ze względu jednak na to, że największe perturbacje wywołują Jowisz, następnie Saturn, a w danym przypadku jeszcze Ziemia, pozostawiono otrzymane wartości.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski referuje pracę Haliny Gadzikowskiej: *Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny wywołane działaniem Wenusy. (Secular Perturbations of the Minor Planet (1009) Sirene Arising from the Action of Venus).*

Obliczono perturbacje wiekowe wymienionej planetoidy, wywołane działaniem Wenusy.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski referuje pracę Henryka Iwaniszewskiego: *Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny wywołane działaniem Neptuna. (Secular Perturbations of the Minor Planet (1009) Sirene Arising from the Action of Neptune).*

Obliczono perturbacje wiekowe wymienionej planetoidy, wywołane działaniem Neptuna.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia własną pracę: *Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem Merkurego, Ziemi, Jowisza, Saturna i Urana. (Secular Perturbations of the Minor Planet (1009) Sirene Arising from the Action of Mercury, Earth, Jupiter, Saturn and Uranus).*

Obliczono perturbacje wiekowe wymienionej planetoidy, wywołane działaniem planet: Merkurego, Ziemi, Jowisza, Saturna i Urana.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia własną pracę: *Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem ośmiu wielkich planet. (Secular Perturbations*

of the Minor Planet (1009) Sirene Arising from the Action of Eight Major Planets).

Zestawiono perturbacje wiekowe w ruchu planetoidy (1009), wywołane działaniem ośmiu wielkich planet i uwzględniono wpływ precesji. Z rachunków wynika, że już za 1100 lat można doprowadzić tory orbit planetoidy i Marsa do przecięcia, zatem orbita planetoidy przestanie być stałą. Ponieważ w epoce obecnej w rachunku funkcji perturbacyjnej w przypadku Marsa można było zauważyć silne nieregularności, należy przypuszczać, że albo w epoce obecnej albo w najbliższej przyszłości elementy orbity planetoidy (1009) zaczną ulegać silnym zmianom. Wydaje się więc rzeczą pożądaną obliczanie perturbacyj specjalnych.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia własną pracę: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej TX Cygni. (Visual Observations of the Variable Star TX Cygni).*

Obserwowano wymienioną gwiazdę zmienną w Wilnie za pomocą lunety krótko-ogniskowej od 30 października 1934 r. do 30 września 1940 r.; zebrano 302 obserwacje. Wyznaczono z nich moment maximum: J. D. 2428674.389.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia własną pracę: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej R S Orionis. (Visual Observations of the Variable Star R S Orionis).*

Obserwowano wymienioną gwiazdę zmienną w Obserwatorium Astronomicznym w Wilnie od 13 stycznia 1932 r. do 3 maja 1940 r. Zebrano 291 obserwacji. Wyznaczono z nich średni moment maximum J. D. 2427 906.612.

Członkowie Wydziału Władysław Dziewulski i Wilhelmina Iwanowska przedstawiają wspólnie wykonaną pracę: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej U Vulpeculae. (Visual Observations of the Variable Star U Vulpeculae).*

Obserwowano wymienioną gwiazdę zmienną w Obserwatorium astronomicznym w Wilnie w okresie czasu od 11 maja 1931 r. do 19 sierpnia 1934 r. (W. Iwanowska zebrała w tym czasie 156 obserwacji) i do 30 września 1940 r. (Wł. Dziewulski — 426 obserwacji). Wyznaczono średnie momenty maximum:

2427 080.415	W. Iwanowska
2427 967.379	Wł. Dziewulski.

Członkowie Wydziału Władysław Dziewulski i Wilhelmina Iwanowska przedstawiają wspólnie wykonaną pracę: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej X Vulpeculae. (Visual Observations of the Variable Star X Vulpeculae).*

Obserwowano wymienioną gwiazdę zmienną w Obserwatorium astronomicznym w Wilnie od 11 maja 1931 r. do 25 sierpnia 1934 r. (W. Iwanowska zebrała 189 obserwacyj) i do 30 września 1940 r. (Wł. Dziewulski zebrał 550 obserwacyj). Wyznaczono średnie momenty maximum:

2427 069.421	W. Iwanowska
2427 992.038	Wł. Dziewulski.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia własną pracę: *Obserwacje meteorów (Observations of Meteors).*

Przygodnie obserwowano meteory w czasie obserwacyj gwiazd zmiennych. W czasie wojny obserwowano Perseidy. Zestawiono wszystkie obserwacje w tablicy.

Członek Wydziału Jan Prüffer referuje tymczasowe wyniki badań zespołowych, przeprowadzonych na terenie wydmy Zadroże w 1948 roku. (*Résultats provisoires des recherches collectives sur le terrain de la dune Zadroże en 1948*).

Projekt zespołowego badania wydym pod Toruniem zrodził się w zimie 1947 r. na jednym z posiedzeń Komisji do Badań Przyrodniczych Pomorza i Pojezierza Mazurskiego Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Celem tych badań było: a) wszechstronne poznanie tak charakterystycznego dla Pomorza biotopu i b) wyszkolenie pewnej grupy pracowników w pracy zespołowej.

Praca organizacyjna została poprzedzona dwoma posiedzeniami międzyzakładowymi.

Organizacja właściwych badań rozpoczęła się z chwilą przyznania przez Ministerstwo Oświaty zasiłku na ten cel w wysokości 150.000 zł.

W pierwszej połowie czerwca 1948 r. Komisja Towarzystwa Naukowego w Toruniu ustaliła zakres prac i dokonała wyboru miejsca. Dwukrotny wyjazd w teren przy udziale Mgr. Władysława Mrózka, asystenta Zakładu Geografii U. M. K., który od dłuższego czasu przeprowadza badania nad wydymami okolic Torunia, pozwolił na wybranie małej wydmy jako obiektu badań zespołowych. Na jednej starej mapie miejscowość ta oznaczona jest nazwą Zadroże*). Wydma Zadroże była najmniej zniszczoną spośród innych wydym najbliższych okolic Torunia, na jej powierzchni ostro odrzynały się skupienia traw, wrzosu, jastrzębca

oraz nielicznej roślinności czystego piasku, wreszcie wydma była blisko Torunia, a więc była łatwo dostępna.

Po wyborze miejsca nakreślono program. Badania miały objąć: 1. opracowanie dokładnego planu wydmy w podziale 1:500 przez pracowników naukowych Zakładu Geografii, 2. zbadanie materiału, z którego wydma była utworzona (Zakład Mineralogii), 3. zbadanie charakteru czynników ekologicznych (Zakład Ochrony Przyrody i Ekologii), 4. zbadanie roślinności wydmy: plan fitosocjologiczny (Zakład Systematyki Roślin), grzyby i zooecidia (Zakład Botaniki Ogólnej), 5. zbadanie biocenologiczne składników faunistycznych (Zakład Zoologii), ponadto wysunięto dwa tematy bardziej szczegółowe a mianowicie zbadanie 6. fauny zamieszkującej kwiaty i 7. motyli występujących na wydmie.

Zespół badawczy składał się z kierownika ogólnego (Prof. Dr. J. Prüffer) i kierowników poszczególnych działów w osobach: Dr. W. Okołowicza (Geografia), Prof. Dr. M. Kołaczekowskiej (Mineralogia), Prof. Dr. J. Walasa, Doc. Dr. W. Zabłockiej, Prof. Dr. J. Zabłockiego (Botanika), Prof. Dr. J. Mikulskiego (Ekologia) i Prof. Dr. J. Prüffera (Zoologia), ponadto w pracach wydmowych dorywczo brała udział Dr. M. Racięcka, adiunkt Zakładu Zoologii.

W pracach terenowych prócz wyżej wymienionych wzięli udział młodszy pracownicy naukowcy: 1. stud. Kotański Zbigniew podjął się sporządzenia planu wydmy i dokonania poszukiwań archiwalnych celem wyjaśnienia uprzednich jej losów, 2. asyst. Zakładu Mineralogii Gajdówna Eugenia objęła badania nad określeniem charakteru materiału tworzącego wydme, 3. stud. Łosiński Jan przeprowadzał obserwacje ekologiczne, 4. stud. Anikiejówna Czesława i Gorska Jadwiga miały za zadanie nakreślenie mapy geobotanicznej, 6. asyst. Zakładu Botaniki Ogólnej Lewandowski Jerzy badał grzyby kapeluszowe na wydmie, 7. zast. asyst. Płoskoniówna Maria badała zooecidia, 8. asyst. Zakładu Ochrony Przyrody i Ekologii inż. Gromadska M. badała faunę kwiatów rosnących na wydmie, 9. asyst. Zakładu Zoologii Sołtys Edward badał motyle wydmy, 10. stud. Błazejowski Franciszek (czerwiec-lipiec), 11. Kosicki Stanisław, 12. asyst. Zakładu Zoologii Lenczewska Halina (wrzesień), 13. Kublikówna Janina (czerwiec-lipiec), 14. Skirgajłówna Grażyna, 15. Wąsowska Sabina (wrzesień) i 16. Żmudziński Ludwik — przeprowadzili badania biocenologiczne zgrupowań czystego piasku, jastrzębca, wrzосу

i darni łąkowej. Łącznie pracowało 23 osoby (część pracowników pracowała jedynie w letnim lub jesiennym okresie poszukiwań). W tym profesorów i docentów — 6, asyst. dypl. — 2, asyst. nie dypl. — 6, studentów — 6.

Badania były prowadzone w dwóch seriach. Pierwsza seria obejmowała prace od 15. VI. — 16. VII., a druga od 6. IX. do 6. X. 1948 r.

W tym czasie raz na tydzień cały zespół udawał się na teren wydmy i przeprowadzał łączne poszukiwania, a prócz tego poszczególni pracownicy w różnym czasie dokonywali indywidualnych obserwacji. Zespołowych wyjazdów było 8. Poza pracami terenowymi i laboratoryjnymi cały zespół dyskutował nad metodami i wynikami badań bezpośrednio w terenie, a także na specjalnych posiedzeniach. Ostatnie posiedzenie, na którym przedyskutowano całokształt prac, odbyło się 29. X. 1948 r.

W wyniku tych prac 9 tematów zostało przygotowanych w formie doniesień tymczasowych, a mianowicie: Dr W. Okołowicz opracował opis geograficzny wydmy Zadroże, E. Gajdówna przedstawiła wyniki badań piasku, J. Łosiński i J. Mikulski — obserwacje mikroklimatyczne, panujące na wydmie, Cz. Anikiejówna i J. Gorska — stosunki florystyczne i fitosocjologiczne, J. Lewandowski — grzyby wydmy, M. Płoskoniówna — galasy, J. Prüffer podał analizę zoocenozy wydmy, Inż. M. Gromadska opracowała faunę kwiatów wydmy i E. Sołtys — motyle wydmy.

Wymienione artykuły będą wydane w Suppl. I, *Studia Soc. Scientiarum Thorunensis*.

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia własną pracę: *Przyczynek do znajomości fauny rezerwatu Wierzchlas. (Contribution à la connaissance de la faune du réserwat Wierzchlas)*.

W 1948 r. autor rozpoczął badania faunistyczne w rezerwacie cisowym Wierzchlas w celu poznania: 1. szkodników cisu i 2. motyli występujących w tym biotopie.

Z pośród szkodników cisu znaleziono następujące gatunki: 1. *Lecanium* sp., 2. *Taxomyia taxi* Inchb., 3. *Lymantria monacha* L. i prawdopodobnie 4. *Xestobium rufovillosum* Deg.

Do najciekawszych motyli znalezionych w rezerwacie cisowym należy zaliczyć: *Heterogena asella* Schiff., *Cosmia citrigo* L., *Eustroma reticulata* Schiff., *Discoloxia blomeri* Curt. i *Chloroclystis coronata* Hbn.

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia pracę Lucjana Klimka: *Ważki (Odonata) województwa Pomorskiego. (Les libellules de la voivodie de la Poméranie).*

Autor badał ważki Pomorza w latach 1946—48. Badania objęły następujące miejscowości położone w powiecie: 1. Toruń: Toruń ok. miasta, Przysiek, Barbarka, Wrzosa, Piwnice, Winnice, Złotoria, Chełmża, Lubicz, Suchatówka, Nawra, Unisław i Linie; 2. Chojnice: N-ctwo Laska i Klosnowo; 3. Wyrzysk: Czarnowo i Chlebno; 4. Tuchola: Wierzchucin; 5. Brodnica: Bobrowo, Górzno i Radoszki; 6. Nieszawa: Ciechocinek i 7. Chełmno: Kokocko.

Na tym terenie autor znalazł 45 gatunków ważek i dwie odmiany w tej liczbie 9 gatunków i odmian nowych dla woj. pomorskiego, a mianowicie: 1. *Callopteryx splendens* Charp. ab. *tumpeli* Scholz, 2. *Sympetma annulata braueri* Bianchi, 3. *Agrion armatum* Charp., 4. *A. scitulum* Ramb., 5. *Onychgomphus forcipatus* L., 6. *Aeschna viridis* Evers., 7. *Sympetrum fonscolombei* Sel., 8. *S. meridionale* Sel. 9. *S. pedemontanum* All.

KOMISJA DO BADAŃ PRZYRODNICZYCH POMORZA I POJEZIERZA MAZURSKIEGO

Sprawozdanie z działalności Komisji za okres od 1. I. do 31. XII. 1948 r.

Komisja odbyła 7 posiedzeń, na których zajmowano się ułożeniem planu badań fizjograficznych oraz organizacją badań zespołowych wydm pod Toruniem.

Na badania indywidualne Komisja uzyskała 140.000 zł. z Komitetu Fizjograficznego Polskiej Akademii Umiejętności oraz 45.000 zł. z Wydziału Nauki Ministerstwa Oświaty. Na badania zespołowe wydmy Zdroże — 150.000 zł. z Wydziału Nauki Ministerstwa Oświaty.

Sumy uzyskane na badania indywidualne zostały przekazane następującym pracownikom naukowym na wyszczególnione poniżej badania: Wincentemu Okołowiczowi — na badania geograficzne na Pomorzu, Władysławowi Mrózkowi — na badania wydm pomorskich, Edwardowi Passendorferowi — na badania jury Tatr, Janowi Walasowi — na badania chwastów Pojezierza Mazurskiego, Stefanowi Kownasowi — na badania flory trzeciorzędowej w okolicach Dobrzynia nad Wisłą, Józefowi Mikulskiemu — na badania jętek, widelnic i siatkoskrzydłych Pomorza, Janowi Prüfferowi — na badania motyli Pomorza, Melitynie Gro-

madzkiej — na badania przyłżeńców Pomorza, Edwardowi Sołtysowi — na badania motyli okolic Torunia, Lucjanowi Klimkowi — na badania ważek Pomorza, Ludwikowi Tomasikowi — na badania płazów bezogonowych Pomorza.

Sprawozdania z badań zespołowych wydmy Zadroże pod Toruniem na tym miejscu nie zamieszcza się, gdyż wyniki badań zostały przedstawione przez kierownika ogólnego badań Jana Prüffera na posiedzeniu naukowym Wydziału w dniu 6. XII. 1948 r. i streszczenie powyższego komunikatu znajduje się w ramach sprawozdań z posiedzeń Wydziału III. Zob.: *Tymczasowe wyniki badań zespołowych na terenie wydmy Zadroże w 1948 roku. (Résultats provisoires des recherches collectives sur le terrain de la dune Zadroże en 1948).*

Poza tym wkrótce ukaże się nakładem Towarzystwa Naukowego w Toruniu (Studia Soc. Scient., Supplementum I) zeszyt pt.: „Z badań zespołowych wydmy Zadroże pod Toruniem“, zawierający historię badań oraz następujące notatki w formie tymczasowych doniesień: 1) Wincentego Okołowicza: *Opis geograficzny wydmy.* 2) Eugenii Gajdówny: *Badania piasku wydmy.* 3) Jana Łosińskiego i Józefa Mikulskiego: *Obserwacje mikroklimatyczne na wydmie.* 4) Czesławy Anikiejówny i Jadwigi Gorskiej: *Stosunki florystyczne i fitosocjologiczne wydmy.* 5) Jerzego Lewandowskiego: *Grzyby wydmy.* 6) Marii Płoskoniówny: *Galasy wydmy.* 7) Jana Prüffera: *Badania zoocenozy wydmy.* 8) Melityny Gromadzkiej: *Fauna kwiatów wydmy.* 9) Edwarda Sołtysa: *Motyle wydmy.*

**WYDAWNICTWA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU**

wydane po 1945 r.

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

Nr 1 (za okres 1. I. 1947 — 30. VI. 1948) Toruń 1949, s. 179, zł 15,—

Nr 2 (za okres 1. VII. — 31. XII. 1948) Toruń 1950, s. 88.

W druku

Nr 3 (za okres 1. I. — 31. XII. 1949) s. ok. 200

ROCZNIKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

PAWŁOWSKI BRONISŁAW: Warszawa w roku 1809. Toruń 1948, s. 167 —
Rocznik 45—50 — zł 16,80.

ŚLASKI KAZIMIERZ: Dzieje Ziemi Kołobrzeskiej do czasów jej germanizacji.
Toruń 1948, s. 116, mapa 1 — Rocznik 51, z. 1 — zł 11,55.

BARTKOWIAK MARIAN: Towarzystwo Jaszczurcze w latach 1397—1437. To-
ruń 1948, s. 58 — Rocznik 51, z. 2 — zł 4,95.

OSMÓLSKA-PISKORSKA BOŻENA: Towarzystwo Pomocy Naukowej na Po-
morzu, pół wieku istnienia i działalności 1848—1898. Toruń 1948, s. 218 —
Rocznik 52, z. 1 — zł 13,20.

CHWALIBIŃSKA JADWIGA: Ród Prusów w średniowieczu. Toruń 1948, s. 176
mapy 3 — Rocznik 52, z. 2 — zł 18,90

ZDRÓJKOWSKI ZBIGNIEW: „Praktyka kryminalna“ Jakuba Czechowicza, jej
źródła i system na tle rozwoju współczesnego prawa karnego Zachodniej
Europy. Toruń 1949, s. 179, il. 4 — Rocznik 53, z. 2 — zł 12,—

TYNC STANISŁAW: Dzieje Gimnazjum Toruńskiego. Tom II Toruń 1949,
s. 256 — Rocznik 53, z. 1 — zł 15,—

MATYSIK STANISŁAW: Prawo nadbrzeżne (Ius naufragii), studium z historii
prawa morskiego. Toruń 1950, s. 266 — Rocznik 54, z. 1 — zł 18,—

W druku

LECHICKA JADWIGA: Rola dziejowa Stanisława Leszczyńskiego oraz Wy-
bór pism. s. ok. 500 — Rocznik 54, z. 2.

KORANYI KAROL: Bibliografia historyczno-prawna za lata 1937—1947, s. ok.
600 — Rocznik 55, z. 1/2.

PRACE PREHISTORYCZNE

- HOLUBOWICZ WŁODZIMIERZ: Studia nad metodami badań warstw kulturowych w prehistorii polskiej. Toruń 1948 Nr 2, s. 208 zł 13,50.
HOLUBOWICZ WŁODZIMIERZ: Garncarstwo wiejskie zachodnich terenów Białorusi. Toruń, 1950 Nr 3. s. 283. — zł 30,—

FONTES

- Korespondencja Hieronima Rozrażewskiego (2. VII. 1582—1600). Wyd. Czajkowski Paweł ks. Toruń 1939—1947, s. 635 — Fontes Tom 31 — zł 45,—
Inwentarz Aktów Sejmikowych Prus Królewskich (1600—1764) cz. I. Wyd. Górski Karol, Toruń 1950, s. 250 — Fontes Tom 34 — zł 22,50.
Inwentarz Aktów Sejmikowych Prus Królewskich (1600—1764). cz. II. Wyd. Górski Karol, Toruń 1950, s. 244 — Fontes Tom 34.
Formularz Jerzego, pisarza grodzkiego krakowskiego z lat 1399—1413. Wyd. Górski Karol, Toruń 1951, s. 113 — Fontes Tom 35.
Inwentarz dóbr stołowych biskupstwa wrocławskiego z r. 1598. Wyd. Żytkowicz Leonid, Toruń 1951, s. 234 — Fontes Tom 36.

FONTES SERIES II: ROTULI PHOTOGRAPHICI

- Recessus comitiorum Terrae Prussiae Torunenses 1506—1633. Ed. Górski Carolus Toruń 1948 Rotuli 1—6 Pars I Imag. 250.
Recessus comitiorum Terrae Prussiae Torunenses 1506—1633. Ed. Górski Carolus. Toruń 1948 Rotuli 7—12 Pars II Imag. 249.
Matricularium Regni Casimiri IV Regis inscriptorum et decretorum ab anno 1456 usque ad 1466. (Vol. II). Ed. Górski Carolus, Toruń 1949 Rotuli 13—16 Imag. 753.
Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) 1541—1542—1543—1544. Ed. Górski Carolus, Toruń 1949 Rotuli 17—19 Pars I Imag. 511.
Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) 1541—1542—1543—1544. Ed. Górski Carolus, Toruń 1950 Rotuli 20—22 Pars II, Imag. 524.
Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) 1541—1542—1543—1544. Ed. Górski Carolus, Toruń 1950 Rotuli 23—25 Pars III Imag. 520.
Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) 1546—1547. Ed. Górski Carolus, Toruń 1950 Rotuli 26—28 Pars I, Imag. 534.
Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) 1546—1547. Ed. Górski Carolus, Toruń 1950 Rotuli 29—32 Pars II, Imag. 593.
Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) 1548—1549. Ed. Górski Carolus, Toruń 1950, Rotuli 33—39 Imag. 1110.
Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) 1564. Ed. Górski Carolus, Toruń 1950 Rotuli 40—41 Imag. 353.
Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) 1565. Ed. Górski Carolus, Toruń 1950 Rotuli 42—46 Imag. 810.

ZAPISKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

- TOM XI z. 5—12 Toruń 1939—1945, s. 50 zł 4,50.
TOM XII Toruń 1947, s. 100 zł 7,50.
TOM XIII — Pokłosie I-go Ogólnopolskiego Zjazdu Historyków Pomorza i Prus, odbytego w Toruniu w dniach 19—20 1947 Toruń 1948, s. 131 zł 8,55.
TOM XIV Toruń 1949, s. 180 zł 15,—
TOM XV z. 1—2 Toruń 1949, s. 222 zł 15,—
TOM XV z. 3—4 Toruń 1950, s. 168 zł 12,—

W przygotowaniu

TOM XVI z. 1—2, s. ok. 150.

PRACE WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO

- RUTSKI JAN: Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie. Uwagi w sprawie jej interpretacji. Toruń 1948, s. 53. Tom I. z. 1. s. 53 zł 5,70.
- SŁAWIŃSKA IRENA: Tragedia w epoce Młodej Polski. (Z zagadnień struktury dramatu). Toruń 1948, s. 184. Tom. I. z. 2. z. 11,25
- MIROWICZ ANATOL: O grupach syntaktycznych z przydawką. Toruń 1948, s. 130. Tom I. z. 3. zł 12,45.
- KRYSINIEL-JÓZEFOWICZOWA BARBARA: De quibusdam Plauti exemplaribus Graetis. Toruń 1949, s. 109. Tom II. z. 2. zł 10,50.
- ZGORZELSKI CZESŁAW: Duma — poprzedniczka ballady. Toruń 1949, s. 308. Tom II, z. 3. zł 18,—
- PREISSNER WALERIAN: Stosunki literackie polsko-włoskie w latach 1800—1939 w świetle bibliografii. Toruń 1949, s. 292, s. 292. Tom III. z. 1. zł 22,80.
- HRADEC STEFAN: Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w. Toruń 1949, s. 160. Tom III. z. 2. zł 13,50.
- SREBRNY STEPHANUS: Critica etexegetica in Aeschylum. Toruń 1950, s. 60. T. II. z. 1.
- LEWICKI ANDRZEJ: Zapominanie nazwisk, T. III. z. 3.

WYDAWNICTWA WYDZIAŁU MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZEGO

- HURYNOWICZ JANINA: Wpływ niektórych środków nasennych i narkotycznych na zmiany chronakcyjnej pobudliwości układu błędnikowego u królików. Toruń 1947, s. 95. zł 6,—
- PRUFFER JAN: Studia nad motylami Wileńszczyzny. Toruń 1947, s. 490, tab. 1.
- PRUFFER JAN: Studia nad motylami Wileńszczyzny. Toruń 1948. indeks, s. 46. (2 tomy zł 33,30).

STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS

Sectio A.

Volumen I

- JĄSKOWSKI STANISŁAW: Trois contributions au calcul des propositions bivalent. (Trzy przyczynki do dwuwartościowego rachunku zdań), Toruń 1948, s. 15. Vol. I nr 1.
- Sur les variables propositionnelles dépendantes. (O zmiennych zdaniowych zależnych). 1948, s. 5. Vol. I nr 2.
- Sur certains groupes formés de classes d'ensembles et leur application aux définitions de nombres. (O pewnych grupach klas zbiorów i ich zastosowaniu do definicji liczb) 1948, s. 13. Vol. I nr 3.
- SKORKO EUGENIUSZ: O pewnych własnościach optycznych kryształów chryzenu i antracenu zabarwionych naftacenenem, 1948, str. 20. Vol. I nr 4.
- JĄSKOWSKI STANISŁAW: Rachunek zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych, 1948, str. 21. Vol. I nr 5.
- TURCZYŃSKI WACŁAW: Wyznaczanie stałych optycznych metali w części widzialnej widma i w nadfiolecie 1949, str. 21. Vol. I nr 6.
- STENZ EDWARD: Zagadnienie klimatów suchych w świetle wyparowania. 1949, str. 68. Vol. I nr 7.
- JĄSKOWSKI STANISŁAW: O koniunkcji dyskusyjnej w rachunku zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych, 1949, str. 2; Vol. I nr 8. (zł 15.).

Volumen II.

- HOHENDORF EUGENIUSZ: Dotychczasowe metody obliczeń dzielnika opadłego a metoda średnich dziesięcioletnich, Toruń 1949, str. 64. Vol. II nr 1.

- CZEŻOWSKI TADEUSZ: Przyczynek do sylogistyki Arystotelesa, 1950, str. 12. Vol. II nr 2.
JAŚKOWSKI STANISŁAW: O interpretacjach zdań kategoriycznych Arystotelesa w rachunku predykatów, 1950, str. 14. Vol. II nr 3.

W druku

- HANUSOWA WANDA: Oscylator torsyjny, Vol. II nr 4.
GORCZYŃSKI WŁADYSŁAW: O insolacji Gdańska, Sopotu i Gdyni w porównaniu z Warszawą, Vol. II nr 5.
GORCZYŃSKI WŁADYSŁAW: O wahaniach długoletnich wysokości rocznej opadów i dzielnika opadowego, Vol. II nr 6.

Sectio E.

Volumen I.

- WENGRIS JANINA: Badania nad rozmieszczeniem mrowisk w zależności od warunków ekologicznych, Toruń 1948, str. 79 z tablicami. Vol. I nr 1.
PRUFFER JAN: Z badań nad kornikami lasu Zakretowego pod Wilnem, 1948, str. 40 z tablicami. Vol. I nr 2.
OGIJEWICZ BORYS: Układ nerwowo-czuciowy i narządy zmysłowe odnóży chrząszczy, 1948, str. 50 z tablicami. Vol. I nr 3.
WENGRIS JANINA: Rośliniarki (Tenthredinidae) okolic Oszmiany, 1948, str. 19. Vol. I nr 4.
PRUFFER JAN: Przyczynek do znajomości motyli Wołynia, 1948, str. 5. Vol. I nr 5.
MARKIEWICZ ELEONORA: Przyczynek do badań nad zimowaniem w podłożu leśnym niektórych zwierząt bezkręgowych ze specjalnym uwzględnieniem chrząszczy, 1948, str. 29. Vol. I, nr 6. (zł 18,—).

Volumen II.

- KLIMEK LUCJAN: Ważki (Odonata) Województwa Pomorskiego, Toruń 1949, str. 16. Vol. II, nr 1.
GROMADSKA MELITYNA: Wpływ temperatur stałych i przemiennych na ilość wyprodukowanego CO₂, przez poczwaraki różnych owadów, 1949, str. 28. Vol. II, nr 2.
RACIĘCKA MARIA: Z badań nad unerwieniem kończyn u larw *Molanna angustata* Curt. (Trich.), 1949, str. 75. Vol. II nr 3.
MIKULSKI J. St.: Uwagi o zastosowaniu wskaźników środowiskowych Stanley'a w ekologii płazów, 1949, str. 8. Vol. II, nr 4.
PRUFFER JAN i SOŁTYS EDWARD: O niektórych nowych lub rzadkich motylach Pomorza, 1950, str. 15. Vol. II, nr 5.
PRUFFER JAN: O pewnych właściwościach entomofauny rezerwatu cisowego Wierzchlas, 1950, str. 32, Vol. II, nr 6, (zł 15,—).

Sectio D.

Volumen I.

- SIENICKA ANTONINA: Włoski na zoocecidiach wywołanych przez *Myzus ribis* L na porzeczkach (*Ribes*) Toruń 1950, str. 48, Vol. I, nr 1.

Supplementum I

(zawiera rezultaty badań zespołowych wydmy Zadroże pod Toruniem)

- OKOŁOWICZ WŁADYSŁAW: Opis geograficzny wydmy Zadroże, str. 8
GAJDÓWNA EUGENIA: Badania piasku wydmy Zadroże, str. 4.
ŁOSIŃSKI J. — MIKULSKI J. St.: Obserwacje mikroklimatyczne na wydmie Zadroże koło Torunia, str. 11.

- ANIKIEJÓWNA CZ. — GÓRSKA J.: Stosunki florystyczne i fitosocjologiczne wydmy Zadroże, str. 10.
 LEWANDOWSKI JERZY: Grzyby wydmy Zadroże, str. 2.
 PŁOSKONIÓWNA MARIA: Galasy wydmy Zadroże, str. 2.
 PRUFFER JAN: Badania zoocoenozy wydmy Zadroże, str. 16.
 GROMADSKA MELITYNA: Fauna kwiatów wydmy Zadroże, str. 25.
 SOŁTYS EDWARD: Motyle wydmy Zadroże (Macrolepidoptera). str. 5. (Toruń 1949, zł 7,50).

Supplementum II.

(poświęcony pamięci Mieczysława Limanowskiego)

- LIMANOWSKI MIECZYŚLAW: O Tatrach, str. 16.
 PASSENDORFER EDWARD: M. Limanowski jako geolog, str. 14.
 GALON RAJMUND: M. Limanowski jako geograf, str. 3.
 GOETEL WALERY: Wspomnienie o Limanowskim, str. 4.
 STECKI KONSTANTY: Wspomnienie, str. 6.
 GÓRSKI KONRAD: O stosunku M. Limanowskiego do dzieł literackich, str. 6.
 SREBRNY STEFAN: Limanowski w Reducie, str. 16
 ZNAMIEROWSKA-PRUFFEROWA MARIA: Limanowski — twórca widowiska baśniowego, str. 7.
 ROSZKÓWNA LUDMIŁA: Ze wspomnień uczenicy prof. M. Limanowskiego, str. 4. (Toruń 1950, zł 10,50).

Supplementum III.

- KOŁACZKOWSKA MARIA: 32 klasy krystalograficzne, Toruń 1951, s. 61.

BIULETYN OBSERWATORIUM ASTRONOMICZNEGO UNIwersytetu M. KOPERNIKA W TORUNIU

(Bulletin of the Astronomical Observatory of N. Copernicus University in Toruń)

Nr 4 (1948)

- RAKOWIECKI TADEUSZ: Détermination de l'orbite d'une binaire spectroscopique à l'aide de deux positions.
 (Wyznaczenie toru podwójnej gwiazdy spektroskopowej z dwu pozycji), str. 11.
 DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Visual observations of the variable star S Z Cygni. (Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej S Z Cygni) str. 1.
 — Visual observations of the variable star R Z Cephei. (Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej R Z Cephei), str. 2. (zł 2,10).

Nr 5 (1948)

- SZELIGOWSKI STANISŁAW: Perturbacje wiekowe małej planety „Amor” (1221), wywołane działaniem ośmiu wielkich planet. (Secular perturbations of (1221) Amor, arising from the actions of the eight Major Planets), str. 8.
 DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Secular perturbations of the Minor Planet (1474), arising from action of the eight Major Planets. (Supplement). (Perturbacje wiekowe planetoidy (1474), wywołane działaniem ośmiu planet. (Dodatek), str. 1.
 DZIEWULSKI WŁ. and IWANOWSKA W.: Visual observations of the variable star RX Aurigae. (Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RX Aurigae.), str. 2.
 DZIEWULSKA ANIELA: Reduction of the visual observations of the variable star AW Cassiopeiae. (Opracowanie obserwacji wizualnych gwiazdy zmiennej RW Cassiopeiae), str. 2.
 — Reduction of the visual observations of the variable star AH Cephei.

(Opracowanie obserwacji wizualnych gwiazdy zmiennej AH Cephei), str. 2.
(zł 2,10).

Nr 6 (1948)

- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Photographic observations of the variable star X Cygni.
(Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej X Cygni), str. 7.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW — IWANOWSKA WILHELMINA: Visual observations of the variable star X Cygni.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej X Cygni) str. 4.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Visual observations of the variable star S Sagittae.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej S Sagittae), str. 3.
- Observations of the long-period variable star X Cygni.
(Obserwacje gwiazdy długookresowej X Cygni), str. 2
- Observations of meteors.
(Obserwacje meteorów), str. 1. (zł 2,10).

Nr 7 (1949)

- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny wywołane działaniem Marsa, str. 5.
- GADZIKOWSKA H.: Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny wywołane działaniem Wenus, str. 1.
- IWANISZEWSKI H.: Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) wywołane działaniem Neptuna, str. 2.
- DZIEWULSKI WŁ.: Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) wywołane działaniem Merkurego, Ziemi, Jowisza, Saturna i Urana, str. 2.
- Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) wywołane działaniem ośmiu wielkich planet, str. 2.
- Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej X Cygni, str. 2.
- Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej V 367 Cygni, str. 3.
- Obserwacje meteorów, str. 2. (zł. 2,10).

Nr 8 (1950)

- Ś.p. Marian Kaźmierczak
- DZIEWULSKI WŁ., ŁUBIENSKA C. and IWANISZEWSKI H., Visual Observations of the Long-period Variable Star X Cygni.
Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej długo-okresowej X Cygni.
- DZIEWULSKI WŁ. and IWANOWSKA W., Visual Observations of the Variable Star KR Cygni.
Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej KR Cygni.
- DZIEWULSKI WŁ., Visual Observations of the Variable Star CD Cygni.
Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej CD Cygni. (zł 2,10).

Nr 9 (1950)

- Profesor Dr Władysław Dziewulski, Rys biograficzny (W. Iwanowska).
Professor Dr Władysław Dziewulski, Biographical Note.
- ZONN W., Apsidal Motion of the Eclipsing Binary CO Lacertae.
Ruch linii apsydów gwiazdy zmiennej CO Lacertae.
- IWANOWSKA W., The Spectrophotometric Study of Some High Velocity Stars.
Badania spektrofotometryczne gwiazd szybkich.
- ŁUBIENSKA C., On the Phase Difference between the Light Curves and the Radial Velocity Curves of Cepheids.
O różnicy faz pomiędzy krzywą jasnością a krzywą prędkości radialnych cefeid.
- GADZIKOWSKA H. and IWANISZEWSKI H., The Sun's Motion relative to the Double Stars.
Ruch słońca w przestrzeni w odniesieniu do gwiazd podwójnych.

